

מדרש לקח טוב המכונה

פסיקתא זוטרתא

על חמשה חומשי תורה

יסדו

רבינו טוביה בר אליעזר ז"ל

נדפס פעם ראשונה בוויניציאה בשנת ה"א ש"ו ליצירה

ועתה נדפס פעם שנית עם באור לפרש ולבאר דברי הפסיקתא בדרך קצרה ולציין
מראה מקומות, נקוב בשמו

באור הרא"ם

מאת אהרן משה פאדווא מקארלין [בעהמ"ח באור הרא"ם על מדרש תהלים ותולדות
ר' לוי בר סיסי בספר חוט המשולש] בהרב הגאון האמיתי המפורסם בתורתו וחסידותו בכל קצוי
ארץ מור ר' יעקב מאיר פאדווא וצלה"ה אבר"ק בריסק דליטא (בעהמ"ח ספרי
מקור מים חיים, שו"ת מהר"ם ובתינת פסים).

ספר דברים

בית דפוס "דעת" ירושלים
Printed in Israel

צולם ונדפס מחדש
בעיה"ק ירושלים תש"ך

הוצאת כ"ה

הוצאת כ"ה

הוצאת כ"ה

הוצאת כ"ה

הוצאת כ"ה

הוצאת כ"ה

הוצאת כ"ה

הוצאת כ"ה

הוצאת כ"ה

הוצאת כ"ה

הוצאת כ"ה

הודפס בדפוס אופסט ש. מונזון ירושלים
Printed in Israel

הוצאת כ"ה

הוצאת כ"ה

טוב לשמוע גערת חכם מאיש שומע שיר כסילים (קהל ז):

אמר רבי טוביהו בר' אליעזר ו"ל מפני מה פתח קהלת בפסוק זה בלשון יחיד וסיים בלשון רבים לפי שהיה קהלת מקהיל קהילות בישראל ומלמד פועמי תורה שנאמר (שס"ג) ויותר שהיה קהלת חכם עוד למד דעת את העם איון וחיקר תיקן משלים הרבה ואומר (שס"ז) טוב לשמוע גערת חכם זה קהלת מאיש שומע שיר כסילים בבית המשתאות ומשתכרין ומניחין דברי יחיד מן המרובין לפיכך פתח קהלת לשון קהילה (שס"ח) דברי קהלת בן דוד (א) בשם שהדבורה כולה עוקצין כך דברי שלמה כולן עוקצין בתחלה אמר (שס"ט) מה יתרון לאדם בכל עמלו ולבסוף אמר (שס"י) על כל אלה יביאך האלהים במשפט ועוד אמר (שס"י) סוף דבר [את] האלהים ירא ואת מצותיו שמור וכן (שס"ז) טוב לשמוע גערת חכם טוב להם לישראל לשמוע גערת חכם שנאמר (משלי כ"א) עיר גבורים עלה חכם ואין טוב אלא תורה שנא' (שס"ב) ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב כלומר על המוכיח ועל המתוכח שכיון שקיבלו תוכחתו של משה רבינו זכו לברכה שנאמר ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם וגו' מאיש שומע שיר כסילים אפילו הן מרובין גערת היחיד חכם משובחת שהרי קרה שמע למסיתין ונשתתף עמהם בבתי המשתאות וגרם לעצמו מה שגרם לכך נאמר טוב לשמוע גערת חכם ומה היתה תוכחה שהוכיח משה לישראל אלה הדברים:

אלה לשון קשה הדברים קשה אשר דבר משה מלמד (ג) שלא היה אדם אחד יכול להוכיחם הוין מבינה רבינו אל כל ישראל לא בסתר הוכיחם אלא ברבים ד"א אל כל ישראל מלמד שהיה מדבר וקולו היה מהלך בכל מחנה ישראל ד"א אלה הדברים רבי תנחום דרש (ג) הפה שאמר (שמות ז) לא איש דברים אנכי זכה לומר אלה הדברים ד"א אלה הדברים מה כתוב למעלה מן הענין (נמדנר לו) אלה המצות והמשפטים רבי אליעזר ורבי יהושע אומר אין מעמיד מצות של מעלה אלא התוכחות של מטה שנאמר אלה הדברים ולמה הוכיחן בכסף ארבעים שנה אמר ר' סימון שאלו הוכיחן תחלה היו אומרים מה לנו לבן עמרם אלא לאחר שעישרן ונתן להם ביזת סיהון ועונ הוכיחן כפי הגבורה בעבר הירדן במדבר על שעשו במדבר שנאמר (יהזקאל כ) וימרו בי בית ישראל במדבר בערבה (ד) מה שעשו בשמים מול סוף בים סוף בין פארן במרגלים שנאמר (נמדנר יג) וישלח אותם משה במדבר פארן ובין תפל אמר רבי שמעון בן יוהאי חזרתי בכל המקומות שנסעו ישראל לידע

ב א ו ר א "ם

(א) בשם שהדבורה כולה עוקצין עין ברנא במקומו אלה הדברים מה הדבורה כזה דבשה מחוק ומוקנה מר כך הם דברי תורה מי שטוב עליהם מכל אפוססין (הייט עונש) וזו שמקיים אותם זוכה לחיים ע"ס ודורש אלה הדברים כמו דבורים ואולי זה יהיה כוונת המחבר שמציא זה ככה כמו שמסיים לבסוף ומה היתה תוכחה שהוכיח משה לישראל אלה הדברים וידרוש כמו דבורים וכן ככה גבי קהלת דורש דברי קהלת כמו דבורה (ג) שלא היה אדם אחד וכו' עין ברנא מה שכתוב בו לא חמור א' מהם נשאתי לזה ראוי להוכיחן (ג) הפה שאמר וכו' עין רנא הרי משה עד שלא זכה לתורה כהני בו לא איש דברים אנכי כיון שזכה לתורה נתרפא לשונו והתחיל לדבר אלא הדברים (ד) מה שעשו בשמים וזו בערבה בערבות מואב שם נהל הספיס:

נחמה

פסיקתא פרשת דברים זוטרותא

אם נסעו ישראל בתופל ולבן. ולא מצאנו אלא דברים של תפלות שהוציאו על
המן שהוא לבן. ומה היו אומרים כלום יש אדם מוחן ולא פולט. והצרות. זו
מחלוקתו של קרח. ודי זהב. זה מעשה העגל. תניא כל מקום שנאמרו דברים לשון
תוכחה הן. במשה הוא אומר (לנרים לב) וישמן ישורון ויבעט ביוצא בו דברי עמוס
ומה הן תוכחותיו (עמוס ד) שמעו הדבר הזה פרות הבשן אלו בתי דינין שלהן. וכן
בירמיה אומר (ירמיה ל) אלה הדברים אשר דבר ה' על ישראל ועל יהודה ומה הן
תוכחותיו (ס) קול חרדה שמענו פחד ואין שלום שאלו נא וראו אם יולד זכר [וגו'] הוי
כי גדול היום ההוא מאין כמוהו. וכתב (ס) ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע. וכן בדוד
אומר (ס"ג כג) ואלה דברי דוד האחרונים. ומה היו תוכחותיו (ס) ובליעל כקוץ מונד
כלהם. וכן הוא אומר (קטל ח) דברי קהלת. בן דוד מלך. וכו' אלו בלבד דיבר והלא
ג' כפרים דיבר אלא מלמד שדברי תוכחת דבר שנאמר מה יתרון העושה. רבותינו
אמרו משל את הרשעים (ס) בחמה ולבנה ובים שאין להם מתן שכר. אל כל ישראל.
אלו הוכיח את מקצתם היו השאר אומרים להן למה הייתם שומעין את בן עמרם
מדבר באלו הדברים ולא הייתם משיבין לו דבר אם היינו שם היינו משיבין לו לכן
אמר אל כל ישראל. ד"א אל כל ישראל. אמר להם הרי כולכם מקובצין כל מי שיש
לו תשובה יבוא ויאמר. ד"א אל כל ישראל. מלמד שהיו כולן בעלי תוכחה ויכולין
לעמוד בתוכחות. (ו) אמר ר' טרפון העבודה אם יש בדור הזה שיכול לקבל תוכחות.
במדבר. הוכיחן על מה שעשו במדבר. בערבה. הוכיחן על מה שעשו על ים סוף.
(תהלים קו) וימרו על ים בים סוף. בין פארן. הוכיחן על מה שעשו במדבר פארן.
במרגלים. ובין תפל. הוכיחן על תפלות שתפלו על המן שנאמר (נמדר כח) ונפשנו
קצה בלחם הקלקל. מלמד שהיו כפויי טובה. ולבן והצרות. אם למדים הצדקת
לא נשאתי פנים בהצרות (ז) ונתלבנה בצרעת שנאמר (ס"ג כג) והנה מרים מצורעת
כשלא קל וחומר לשאר בני אדם. ודי זהב. גדולה שבכולן מעשה העגל. ד"א ודי
זהב ויתרתם זהב בעגל ויתרתם זהב (ח) בכפורת יבוא זה ויכפר על זה.
פס' אחד עשר יום מהורב. אלו זכו ישראל היו נכנסין בי"א יום לארץ אלא מתוך
שקלקלו מעשיהן גלגל הקב"ה מ' יום למ' שנה.
פס' ויהי בארבעים שנה. מלמד שלא הוכיחן אלא כמוך למיתה וכן אתה מוצא
ב' ביעקב אבינו שלא הוכיח לבניו אלא כמוך למיתה. תנו רבנן מפני ארבעה
דברים אין מוכיחין את האדם אלא כמוך למיתה כדי שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו
וכדי שלא יהא רואהו חבירו ומתבייש ממנו ושל לא יהא בלבו עליו כלום. וכדי שיפרש
ממנו בשלום שהתוכחה מביאה לידי שלום שנאמר (נחמיה כח) והוכיח אברהם את
אבימלך [וגו'] ויכרתו שניהם ברית. כן יהושע לא הוכיח את ישראל אלא כמוך למיתתו
שנאמר (יהושע כד) ויאמר יהושע אל כל העם עדים אתם בכם. וכן שמואל אומר
(ש"א יב) הנני ענו בי נגד ה' ונגד משיחו. דבר משה אל (כל) ישראל. מלמד שכל
הדברות שבתורה הקלות והחמורות הודונות והשגנות הכללות והפרטות הנופין
והדקדוקין. דבר להם משה לישראל לפני הקב"ה.
פס' אחרי הכותו את סיחון מלך האמורי אשר יושב בחשבון. אחר שהעשירם
מבית סיחון ועוג אחר כך הוכיחן כדי שלא יאמרו ישראל אין בידו להכניסנו
לארץ ולהפיל סיחון ועוג לפנינו לפיכך הוא בא עמנו בתוכחות. סיחון קשה ועירו
קשה זהו מלך האמורי אשר יושב בחשבון. עוג קשה ועירו קשה זהו אשר יושב
בעשתרות וזה מקום המלכות.
פס' בעבר הירדן [בארץ מואב] הואיל ואין הואיל אלא התחלה כענין (שופטים יט)
הואיל [נא] ולין ויטב לבך ואומר (דס"א יז) ועתה הואלת (לשבת בארץ). באר.

(ס) בחמה ולבנה ובים. הגר"א הגיה בספרי צמח וארץ ויס. כי כן הוא גם בפסוק וזרח השמש
כולך אל לרום וסוגר אל צפון (זו הארץ) וכל הגמלים סוללים אל הים (ו) אמר ר' טרפון העבודה וכו'.
(ערכין פ"ז) (ז) ונתלבנה בצרעת. וזה ולבן (ח) בכפורת. היינו צמחיה המשכן עיין ספרי.

פסיקתא פרשת דברים זו טרתא

פס' . ה' אלהי אבותיכם יוסף . כיון שהתחיל משה לברך את ישראל . אמר להם והנכם היום בכוכבי השמים לרוב . א"ל משה רבינו אי אפשר לנו בברכתך שהרי אבותינו ברכונו ולא נתנו קצבה ואתה נותן קצבה . שנאמר ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים . משל למה הדבר דומה למלך שהיה לו בן קטן והניח לו נכסים מרובין וכשביל שהיה קטן משרם לאפטרופוס (יד) משהגדיל הבן ההוא אמר לאפטרופוס תן לי חכסף והזהב שהניח לי אבא בדרך הרבה ואתה נותן לי זה בלבד א"ל אלו אני נותן לך משלי אבל מה שהניח לך אביך הרי הן שמורין . כך אומר להם משה לישראל ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים זה משלי אבל שלכם שברכו אתכם אבותיכם . ויברך אתכם כאשר דבר לכם . כחול הים (טו) וכצמחי האדמה וכדגי הים וכוכבי השמים לרוב :

פס' . איכה אשא . (טו) לא מעצמי אני אומר לכם אלא מפי הקב"ה . טרחכם . מלמד שהיו טרחנין . היה כל אחד מהן רואה שלא נצח בדין היה אומר יש לי עדים יש לי ראיות להביא למחר אני דן . ומוסיף אני עליכם דיינים לכך נאמר טרחכם . משאכם . (יז) שהיו מתרעמין עליו כל אחד ואחד בכיתו . וריבכם שהיו בעלי מריבה : ---

פס' . הכו לכם אין הכו אלא עצה (יח) שנאמר (שופטים כ) חבו לכם עצה . אנשים . ותיקי . חכמים ונבונים . (יט) מה בין חכם לנכון חכם דומה לשלחני עשיר אם אין מביאין לו לראות מוציא משלו ורואה . וידועים לשבטיכם . (כ) שיהו ידועים לכם שכל שבט ושבט מכיר את אנשי השבט שלו . ואשימם בראשיכם (כא) בין ברצונכם בין שלא ברצונכם :

פס' . ותענו אותי ותאמרו טוב הדבר . היה לכם לומר מוטב רבינו נלמד התורה ממך ולא מתלמידי תלמידך ולא עשיתם כן ואלא אמרתם אולי יעמדו לנו דיינין מקבלין דורון :

פס' . ואקח את ראשי שבטיכם . משכתים בדברים אמרתי להם אשריכם על מי אתם באים להימנות על בני אברהם יצחק ויעקב בני אדם שנקראו אחים ורעים כרם חמד נחלת צבי צאן מרעית וכל לשון חיבה . אנשים חכמים וידועים . זו אחת מז' מדות שאמר לו יתרו למשה שנאמר (שמות יח) ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שונאי בצע הרי ד' בפרשת וישמע יתרו ונ' בפרשה זו . ולא טצא אלא שלשה (כג) ואלו נבונים לא מצא . ואתן אותם ראשים עליכם . שיהיו מבובדים עליכם (כד) ראשים במשא ובמתן . ראשים במקח ובמטכר . ראשים בכניסה וביציאה . שרי אלפים . שאם היו תתקצ"ט (כה) היה אחד נתפש בעדן שר אלף וכן כלם . (כז) ת"ר שרי אלפים שש מאות שרי מאות ששת אלפים שרי חמשים י"ב אלף שרי עשרות ששת רבוא . ושומרים לשבטיכם . אלו הלויים הסכים ברצועה . כענין שנאמר (דברים יט) ושמרים הלויים (לשבטיכם) . ואומר

באור הרא"ה

פיך אל תקרא שונע אלא שבע שמחות פניהם של נדיקים דומות לע"ל וכו' כנ"ל : (יד) משהגדיל הבן עמר האפטרופוס ונתן לו דק כדי שרנסאזו אמר לאפטרופוס וכו' כנ"ל וכ"ה בספרי וע"ל פיך הסיוס זהו משלי : (טו) וכצמחי האדמה . כ"ה בספרי והגר"א הגיה וכעסה הארץ : (טז) לא מעצמי וכו' . כ"ל דקאי תקרא למעלה כאשר דבר לכם כלומר אע"פ שאני מתחיל להוכיח אתכם אין אני עושה מעצמי אלא מפי הקב"ה הוא דיבר לי להוכיח אתכם (חכם הספרי) : (יז) שהיו מתרעמין וכו' . בספרי וכן (קידושין ל"ג) הקדים משה לנאח אמר שחא אינו שחי ככיתו אחר לנאח וכו' והיינו שהיו כהן חפוקסת : (יח) שנאמר הכו לכם סכר ועצה כנ"ל . שכל הבה לשון הסנה והזמנה לדבר הוא פי' חנו ענה ועזר לדבר הזה (מנחם) : (יט) מה בין נבון לחכם . חכם דומה לשלחני עשיר שמביאים לו לראות היינו מוטבעות רואה . כשאין מביאין לו יוסף וחוסה . נכון דומה לשלחני חגר כשאין מביאין לו לראות מביא משלו ורואה כ"ה בספרי וכנ"ל הכא : (כ) שיהיו ידועים וכו' . י"הם נדיקים שכל שנק מכיר חסיו וכ"ה בהדיא בספרי : (כא) בין ברצונכם . כי יחיד מומחה דן בע"כ : (כב) ואלו נבונים לא מצא . (עירובין ק') : (כג) ראשים במו"מ וכו' . כי ת"ח נקטין ליה שוקא (כ"ז כ"ח) : (כד) היה אחד משרי מאות נחס בעידן שר אלף כנ"ל : (כה) ת"ר שרי אלפים וכו' . (סנהדרין יח) : (כו) ושומרים הלויים לפניהם

פסיקתא פרשת דברים זוהרתא

(כ) (נחמיה ה) והלויים מחשים (את) העם. ד"א ושומרים לשבטיכם. לפי שהיו השופטין במנין שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות אבל השומרים היו כפי צורך בלא מספר. שרי אלפים חוץ מן האלפים היה השר וכן כלם. (נח) וכה"א (מלכים ב' ה) ד"א שרי חמשים ואת חמשי:

פס'. ואצוה את שופטיכם. זה ציווי לבית דין (כס) שיסבול את בעלי דינין. ד"א ואצוה את שופטיכם. אזהרה לבית דין שיהיו מתונים בדין. בעת ההיא לאמר. לשעבר הייתם ברשות עצמכם עכשיו הרי אתם מסורין לצבור. וכן הוא אומר (ל) ברחבעם (ס"א יב) אם (היה תהיה לעם הזה ועבדוך) שמוע בין אחיכם. אזהרה לדיין שלא ישמע דברי בעל דין עד שיבוא בעל דין חבירו. ושפמם צדק. (לא) אמר ר"ל צדק את הדין ואחר כך חתכו. (לג) בין איש ובין אחיו. אפילו בין בית לעלייה. ובין גרו. ואפילו בין תנור לכורים. ד"א ובין גרו. זה בעל דינו שאומר עליו דברים:

פס'. לא תכירו פנים במשפט. שלא תראה אדם גבור או עשיר או נאה ואתה מושיבו דיין והוא אינו יודע לדון ונמצא מזכה את החייב ומחייב את הזכאי. ד"א לא תכירו. ר' אלעזר אומר לא תנכרו. אושפזיכניה דרב אתא לקמיה לדינא אמר ליה אושפזיכניא את פסילנא לך לדינא. א"ל לרב כהנא פוק דייניה חזייה דהוא קא נאים. אמר ליה אי ציתת ציתת ואי לא (לג) מפיקנא לך רב מאוניך. כקטן כגדול. אמר רב חנין שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של מאה מנה למאי אילימא למידייניה ולמפסקיה פשיטא לא צריכא לאקדומי. ד"א כקטן כגדול. שלא תאמר הואיל וזה עשיר וזה עני אזכנו כדי שיתפרנס בכבוד ת"ל כקטן כגדול תשמעון. לא תגורו מפני איש. אל תכנס דברך מפני איש שלא תירא מפני פלוני שלא יחרוג את בנה. ושלל ידליק את גדישך ושלל יקוץ את נטיעותיך. כי המשפט לאלהים הוא. אין לו לדיין אלא מה שעניו רואות ואזניו שומעות. וכן ביהושפט אומר (דכ"ב יט) כי לא לאדם תשפטו כי (לא להם) [לה] ועמכם בדבר משפט. והדבר אשר יקשה מכם. על דבר זה נענש משה רבינו דכתב (נמנר כו) ויקרב משה את משפטן לפני ה' כיוצא בדבר (ס"א ס) ויען שמואל וגו' ויאמר אנכי הרואה. אמר לו הקב"ה אראך שאין אתה רואה שנאמר (ס"א ס) כי האדם יראה לעינים וזה יראה ללב:

פס'. ואצוה אתכם. (לז) אלו דקדוקי המצוה שניתנו בקבלה כגון שחיטה וניקיון הבשר ושאר המצוות שהן בקבלה בישראל. ד"א ואצוה אתכם. (לז) אלו הדברים שבין דיני ממונות לדיני נפשות. בסנהדרין בפרק דיני ממונות בשלשה:

פס'. ונסע מחרב. בני אדם שראו נחשים ועקרבים בקשתות מושלכין לפניהם. ונסע מחרב. שכל הכנענים יהיו מושלכין לפניהם. פס'. ואמר אליכם. אמר להם לא מעצמי אני אומר לכם אלא מפי הגבורה. באתם עד הר האמורי:

כ"ל: (כז) והלויים מחשים לכל כעס כ"ל: (נח) וכה"א שר חמשים ובר"ל יוחל ראיס מקרא דאח"כ פס תיקר נח נפשי ונסע ענדיך אלה חמשים נעיק כרי סער חמשים סיה חוץ מהחמשים: (כס) שיסבול את בעלי דינים. קאי על ספא דקרא פמוע בין אחיכם: (ל) ברחבעם. אס חסיס ענד. לעס סזס וענדס וכו' כ"ל: (לא) אמר ר"ל צדק את הדין. (סנהדרין ז:) פ"ס נרש"ל ספירס שמתחלה נדק אס סדין לעשות פשרס ונח"ל חתכו פס"י ד"ח כי כשחשס יודע סאיך סדין נוסס אי אסס רשאי לנצוס: (לז) בין איש ובר. (סנהדרין סס) ודורס בין איש לאחיו. לענין ירוסס וזס סאמר בין בית לעלייס בין תנור וכריס אלא יעלס חומן נדמיס ויטוס חלקוס פ"י משוס (רס"י סס) ד"ל לא תכירו ר' יסודס חומר לא תכירו (היינו אס סוס אסכך) ר"ל אמר לא תנכרו (היינו אס סוס סונאך) כ"ל וכו' סנהדרין סס ופ"י קאי המעסס אושפזיכניא וכו': (לג) מפיקנא לך. סיינו סרנפס לשמחו: (לד) אלו דקדוקי מצוה כגון שחיטה וניקור כבשר כ"ל ועיין רמב"ן על סחורס ודורס ספא דקרא כל סדנריס אסר חספון קאי על חורס סנפ"ס ססס סלכס למסס חסיר: (לז) אלו יוד דברים. סיינו מס סדיני נפשות

פסיקתא פרשת דברים זמרתא

פס' : וראה נתן ה' אלהיך . לא מאומד ולא משמועה אלא מה שאתם רואים
 וד' בעיניכם : (לו) עלה רש' מיד :
פס' : ותקרבון אלי כולכם ותאמרו : בערבוביא ילדים דוחפים את הזקנים לא כענין
 שנאמר (דברים ה) ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם ילדים היו
 מכבדין את הזקנים :
פס' : ויטב בעיני . בעיני היה טוב ולא בעיני המקום :
פס' : ויפנו ויעלו ההרה . מיכן שדרך המרגלים . (לו) לעלות בהר . וכן רחב אומרת
 לשלוחי יהושע (יחזק' ז) ההרה לכו :
פס' : ויקחו בידם מפרי הארץ . ברשותם ולא בידם ממש שנאמר (נחמ' כד) וכל
 טוב אדוניו בידו :
פס' : ולא אביתם לעלות . אע"פ ששיבחהו בפניכם ואמרו טובה הארץ אשר ה'
 אלהינו נתן לנו ומי אמרו יהושע וכלב :
פס' : ותרגנו באהליכם . מלמד שהיו יושבין באהליהם ומרגלים כענין שנא' (משלי יח)
 דברי נרגן כמתלהמים . ד"א ותרגנו באהליכם . מלמד שהיו יושבין באהליהם
 בוכין נוטלין בניהם ואומרי' להם אוי לכם דווים שגופים למחר . יהו הורגין אתכם
 יהו שובין מכם יהו צולבין מכם . היו נוטלות בנותיהן ואומרי' להן אוי להם דויות
 שגופות למחר יהו הורגין מהן יהו (לח) מעמידין (את ידם) בקלון . בשנאת ה' אותנו .
 וכי הקב"ה שונא את ישראל והא כתיב (מלאכי ה) אהבתי אתכם אמר ה' . אלא הן
 ששונאין את המקום . משל הדיוט אומר מה דבלבך על רחמך מה דבלבית עלך .
 לתת אותנו ביד האמורי . כענין שנא' (יחזק' ו) וישמעו הכנעני וכל יושב הארץ :
פס' : אנה אנחנו עולים . אמרו לו משה רבינו אלו מאחרים היינו שומעין דברים
 הללו לא היו מאמינים אלא עכשיו מאמינו . אנו שומעין . המסור את לבבינו :
 שהיו גדולים בקומה . זורב . מרובין באוכלוסין . ערים . מיכן אמר רבי שמעון בן גמליאל
 אף הכתובים דברו לשון הבאי . גדולות ובצורות בשמים : (לס) ענקים שהיו מעונקין
 בנאות כענין (תהלים עג) לכן ענקתמו גאות :
פס' : (מ) ואומר אליכם (לא תעלו ולא תלחמו) . מפני מה לפי (שאין) ה' אלהיכם
 עמכם ההולך לפניכם . (מא) מי שעשה לכם בראשונים יעשה באחרונים :
פס' : ובמדבר אשר ראית . מכת נסין שעברו האמינו להבא : אשר נשאך ה'
 וכן הוא אומר (מנ) (הושע יא) ואנכי תרגלתי לאפרים וגו' . בכל הדרך אשר
 הלכתם . כבן שיש לו געגועין על אביו והוא מבקש תפוחים ונותן לו אגוזים ונותן
 לו בחמה ומוליכו בצל ומוליכו :
פס' : ובדבר הזה . קשה זה מכלם . שאינכם מאמינים . מלמד שהיו קטני אמונה .
 ההולך לפניכם . בדרך זה הענן שהיה מישר להם הדרך הורג נחשים ועקרבים
 שנאמר לתור לכם מקום לחנותכם :
פס' : וישמע ה' את קול דבריכם . זה קול הבכיה דכתיב (נחמ' יד) ותשא כל
 העדה ויתנו את קולם . אם יראה איש באנשים . שמא על כלם אמר (מנ) ת"ל
 הדור הרע הזה . מקבלי לשון הרע הם לא יבואו :

באור הר"א : חמור מדיני ממונות ע"ס צמחלרין : (לו) עלה רש' מיד . כי אם לא היו חומצין היו נכנסין תיכף לארץ :
 (לו) לעלות בהר . כדאי שיוכלו לראות כל פניבותיהם : (לו) שגופים . כמו סגופים . לענות נפש חרגוס
 לסגפא נפשי : (לח) מעמידין אותם בקלון צ"ל . ופי' בבחי זנות : (לס) ענקים . הממזר דהכא יפס
 צני ענקים שהיו כ"כ גזורים שהיו מתנחלין בגזרתם וכמו הקרא לכן ענקתמו גאוס : (מ) ואומר אליכם
 לא תעלו ולא תלחמו . כל המסקא צמעות וכן צ"ל ואומר אליכם לא תענון ולא תראון מהם מפני מה
 שה' אליכם הוא ההולך עמכם וכו' (הוא הקרא השני) צ"ל : (מא) מי שעשה לכם בראשונים . הוא
 מרגלים . כן יעשה באחרונים היינו צארן כנען : (מנ) ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותי .
 כמו הכא נשאך ה' : (מנ) ת"ל הדור הרע הזה . היינו הגדולים שהיו צמין צני כ' שנס . חבל
 הקטנים

סַקְמִיָּם יִצְוֹאוּ לֹא־יִי : (מד) וְתִהְיֶה לִשְׁוֹן הָיִן וְכוּ' . עֵינַי רֹאז"ע שֶׁל פִּירוּשִׁים אוֹ לִשְׁוֹן הָיִן הֵיטָּם שֶׁאֵמֶר
אֶחָד נֶעֱלֶה דוֹקָא . אוֹ וְתִהְיֶה לִשְׁוֹן הָיִן בְּמִדָּה . וַיִּסֶּה הַכוּוֹנָה שֶׁמֶדְדוֹ עָמַם לַעֲלוֹת בָּהֶר : (מס) שְׂכִיבֵר
אֶת אֲבִיו . דוֹרֵשׁ רַב לֵבָם כּוֹנֵן אֶת הַסֵּר הַזֶּה אֵין כָּרִים חֲלָל חֲבוֹת וּכ"ה בְּדַגְדִּים רַבָּה : (מז) שְׁלֹא
יִהְיוּ מַתְגָּרִים וְכוּ' . הֵיטָּם שֶׁלֹּא יִמְרְדוּ בַּמַּלְכוּת . וּכ"ה בְּהִדְיָא בְּתַנְחוּמָא וּבְרַבָּה מִסִּים וְלֹא זֶו בְּלִבְדָּא חֲלָל
חֲתָם זֶו לְרֹאשִׁי הַדּוֹרוֹת שֶׁיִּהְיֶה זֶו כְּזוֹד : (מח) עוֹבְדִים אֶתֶם וְלֹא יוֹשְׁבִים . שֶׁאֵסוֹר לֵבָם לִישַׁב בְּחֶרֶץ
כִּנִּי

פסיקתא ב פרשת דברים מזוטרותא

ומה מים שלא נשתנו על ידי האור אף כל שלא נשתנו על ידי האור. וכן אמרו ביצה צלויה אסורה ודגים קטנים שמלחם ישראל אם נאכלין בלא בישול ובלא צליית מחמת (מח) שהן מלוחין (ויבשים) ונאכלין כמות שהם חיים וצלואן א"י מותר לישראל לאכלן שלא נעשה בהן בישול או צליה על ידי א"י אבל כל שצריך מעשה צליית כגון ביצה ובשר ודג גדול שאין נאכלין כמות שהן חיים וצלואן א"י אסורין שמעשה צליית הא"י אסורה ואם היתה תחלתו ביד א"י וגמרו ביד ישראל או תחלתו ביד ישראל וגמרו ביד א"י מותר ואין אסור עד שיהא תחלתו וגמרו ביד א"י. ודגים קטנים מלוחים של א"י אסורין מפני שמלוח כמבושל דמי. אבל דגים של ישראל שמלחם ישראל וצלואן א"י בפני ישראל מותרין לפי שהן נאכלין כמות שהן וכל שנאכל כמות שהוא חי אין בו משום מעשה א"י כגון התפוחים שהשליכם א"י על הגחלים מותרין לישראל אבל כל דבר שצריך בישול ואפיה ועשאים א"י כגון ישראל שיש להם עבדים בבתיהם והעבדים לא נתגירו ולא מלו לעולם ולא טבלו אינו גר עד שימול ויטבול ואפילו כלי תשמישו של ישראל הם הואיל ובישולם או אפאם א"י אסורין. (מס) ואם עשה בהם ישראל שום מעשה וכל הכלים של ישראל מותר. והשמן (ג) אע"פ שהתירו רבינו הקדוש הני מילי שלא בא לכלל טומאה. אבל שמן הנמכר בחנות והא"י השודין שמערבין בו טומאה אסור. והפת דברי הכל אסורה. וחלב שחלבו א"י ואין ישראל רואהו אסור מפני שמערבין בו טומאה. והכותח הוא שעושין מן השעורין והחלב אסור. ומפני מה אמרו רבותינו האי ריפתא שגר א"י ואפה ישראל או שגר ישראל ואפה א"י מותר. הני מילי בפת שנילושה במהרה שאין בה גיעולי א"י. אבל פת של א"י אפילו אפאה ישראל אסורה. וכן בשר של ישראל שהניחו על גבי הגחלים והפכו א"י ונצלה במהרה קרובי בישול הוא ומותר. אבל אם לקח א"י בשר מן הסל של ישראל והלך ואפאו ואפילו בפני ישראל אסור מפני שתחלתו וגמרו ביד א"י הוא ואסור. והבשר של ישראל כיון שנתעלם מעיני ישראל אסור. וישראל שהניח קדרה על גבי כירה של א"י צריך להיות יושב ומשמרת מפני חשד הא"י. אמר רב "חב"ית אסורין בחותם אחד. "חלב" בשר "יין" תכלת. "חט"פג מותרין בחותם אחד. "חלתית" "מורים" פת "גבינה" והלכתא כרב באיסורי. ומים מגולין אסורין מפני סכנת שרצים. והלכתא הלוקח כלי תשמיש מן א"י את שלא נשתמש בהן כל עיקר מטבילין והן טהורין. ואת שנשתמש בהן על ידי האור כגון השפוד והאסכלה מלבנן ומטבילין והן טהורין. עד כמה הליבון עד שתשיר קליפתו. וההגעלה. כיצד נותן יורה קטנה לתוך יורה גדולה ומרתיחה. ויורה גדולה עושה לה שפה של טיט ומרתיחה כדי שיעלו המים על השפה של יורה כדרך עוקבא בסוף מסכת עבודת כוכבים והסבין של א"י שרוצה ישראל לאכול בה שפה ונועצה עשרה פעמים בקרקע במקום קשה ובסבין יפה שאין בה גומות. אבל לאכול בה רותח עד שילבנו באור. והלכתא מגעילן ברותחין בכלי ראשון שהוא רותח על האש ולא מאחר שהורידו שהמימותו מצוננת. נשוב לענין הפרשה:

פס' כי ה' אלהיך ברכך. ואין אתה מצטרף להם. בכל מעשה ידיך. מיכן שאין הברכה משתלחת אלא במעשה ידים. ד"א ברכך. בביות מצרים. בכל מעשה ידיך. כנגד עבודת מצרים נתן לך ביותם ושללם. וכן על הים לקחו כל אשר למצרים תחת החומר והלבנים:

פס' ונעבר מאת אחינו בני עשו ונעבר דרך מדבר מואב. כשם שלא נתגרית

באור הרא"ם

בני עשו. ומה שמפייס שהפורענות עתידה לבוא חולי כוונתו על הגלות שבה אח"כ שהגלו ונתיישבו בין האומות. (מח) שהם מלוחין ויבשים. "הוא ט"ס. רק מחמת שהם מלוחים נאכלין מחמת מלחם פיין (ע"ז ל"ח) בתום ד"ס דגים קטנים וכו"ס לקמן בדברי הנמנכ. (מס) ואם עשה בהם ישראל שום מעשה. (ע"ז ט"ז) ואלת ישראל וחסה בה. חתוני. והיינו שהיפך הגחלים ע"ס: (ג) אע"פ שהתירו רבינו הקדוש. (ע"ז ל"ה) רבי וצית דינו הסירו השמן. וכו"ס בפרש"י דלא גרסינן רבי רק כ' יסודס נשיאס וכו' נכדו של רבי וע"ס בתום ד"ס אשר לא יתגאל: (נח) כך לא התגריתי. ע"כ כתיב הלשון

פסיקתא פרשת דברים זמרתא

פס' . והימים אשר הלכנו מקדש : זה הפסוק צריך למעלה והימים אשר עברנו מקדש : זה ברנע שלשים ושמונה שנה . עד תום . וכתוב ויהי כאשר תמו . למדנו שב"ד אלף שמתו על דבר פעור לא היו מיוצאי מצרים כי כבר תמו כל אותו הדור משנת ל"ח . ומעשה פעור היה באחרון ויש הפרש בין עמון למואב . שבמואב נאמר אל תצר את מואב אבל לעשות בהם אנגוריא ולצערם מותר . אבל בעמון כתב וקרבת מול בני עמון אל תצרים ואל תתגר בהם כלל (נ) הוא שאמר רב חייא בר אבא א"ר יוחנן אין הקב"ה מקפח אפילו שכר שיחה נאה . שהבכירה קראה את בנה מוא . והותרו ישראל לצערם . והצעירה קראה את בנה עמון ולא הותרו ישראל לצערם כלל שנאמר אל תצורם ואל תתגר בהם :

פס' . והעוים היושבים בחצרים עד עזה . שעיון את מקומם ונתנם הקב"ה לבני לוי בזכות אברהם :

פס' . כאשר עשה לבני עשו : וכן הוא אומר (נלשית לו) אלה בני שעיר החורי יושב הארץ ואומר (יחשע כד) ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו :

פס' . קומו סעו ועברו את נחל ארנון . היא תחלת ירושת ישראל שנאמר החל רש לרשת את ארצו :

פס' . היום הזה אחל תת פחדך . (נ) מיכן אמרו כשם שעמדה חמה ליהושע כך עמדה לו למשה כתב כאן אחל וכתוב ביהושע (יחשע ג) אחל גדלך :

פס' . ואשלח מלאכים ממדבר קדמות דברי שלום לאמר . השיבני אם אעבור בגבולך או לאו . דבר אחר ואשלח אמר הקב"ה בסיוחן והתגר בו מלחמה והוא שלח דברי שלום . ומאין למד משה זה ממלחמת פרעה (נד) שהיתה קדומה ששלח לו הקב"ה (שמות ט) שלח עמי ויעבדוני ולא איבדו לפי השעה :

פס' . ויתנהו ה' אלהינו [וגו'] ואת בניו : בניו כתיב בניו קרי מלמד שאדם קורא לבנו אחד בניו באדם שיש לו בנים הרבה ודומה לו (נלשית מס) ובני דן חושים . (דל"ג) ובני איתן עוריה :

פס' . רק הבהמה ושלל הערים בזונו לנו : מלשון בזונו ז' מתחלף בוי"ו :

פס' . ויאמר ה' אלי אל תירא אותו . (נ) מיכן אמרו עוג מלך הבשן משה הרגו :

פס' . וגלכד את כל עריו . כל חבל ארגוב (נו) הם פלטין שלו :

פס' . (נז) צידונים יקראו לחרמון שריון . וכתוב (דברים ד) עד הר שיאון הוא חרמון . מלמד שהיו (נח) ארבעה מלכים מתכתשין עליו זה יאמר על שמי יקרא וזה יאמר על שמי יקרא . ללמדך שארץ ישראל היתה חביבה על האומות ביותר :

פס' . כי רק עוג מלך הבשן . ערש ברזל מרוב עוצם גבורתו . ולמה הכתוב מספר שבחו להודיע לכל שבח גבורתו של משה רבינו . וכן הכתוב מודיע כח גבורתו של גלית להגיד כח גבורתו של דוד . הלה היא . ה"י תחת אל"ף משמש ולמה כתיב בה"א להודיעך כי חצי שבחו לא סיפר שאין מספרין בכבוד הרשע כל כך . וכן הוא אומר (שמואל א' י"ז) וחץ חניתו ועץ חניתו קרי . (נ) ואמרו רבותינו ז"ל חצי שבחו אין כתוב כאן וכן הלה היא ה"א במקום אל"ף . באמת איש . באמת המלך אמה וטפח ההוא יקרא ארץ רפאים :

פס' . והערבת והירדן וגבול . היא ארץ הגבלים . מכנרת . היא גינוסר . תחת אשדות הפסגה . היא מקום מורדת הגבעות . הפסגה . לשון (תהלים נח) פסגו ארמנותיה . כלומר הגבירה :

באור הרא"ם

וגעור שלא עכנו שם : (נ) הוא שאמר רחב"א וכו' . (נ"ק ל"ח) : (נ) מכאן אמרו כשם שעמדה חמה וכו' . (מענית כ) : (נד) שהיתה קדומה . ויהיה הסירות ממדבר קדמות כמו סדיר קדמות למד משה ממלחמת פרעה : (נ) מכאן אמרו עוג וכו' . מסיפא דקרא כי בידך נתתי אותו : (נו) הם פלטין שלו . וכן הוא צהרנס שחרנס הרכונה . ונחרנס ירושלמי צמגילת אסתר קורא לפלטין חרכונה : (נז) צידונים יקראו לחרמון שריון . והאמורי יקראו לו שני"ל וכתוב שיאון וחרמון הרי חרכנה שמת : (נח) ארבעה מלכים . וזה ד' שמות הם שמות המלכים שרנו כל"א שיקראו על שמו : (נ) ואמרו רבותינו . (כופה מנ) חצי שבחו דורש וחס לשון חצי :

פסיקתא פרשת דברים זוטרותא:

פס' . ואצו אתכם . אלו בני גר . ובני ראובן : **פס' .** רק נשיכם וטפכם . לא כשהקדמתם צאנכם לטפכם שנא' (צמדכר לג) גדרות צאן . נבנה למקנינו פה ועדים לטפנו .^א אלא נשיכם וטפכם עיקר ומקניכם טפל : **פס' .** עד אשר יניח ה' .^ב מיכן שאין מנוחה לגר . שהוא הולך ממקום למקום : **פס' .** ואת יהושע צויתו . אין צוואה אלא זיוון . לא תיראום . אע"פ שהן רבים ממלכי האמורי .^ג כי ה' אלהיכם הוא הנלחם לכם . תחתיכם . ד"א ה' . אלהיכם הוא הנלחם לכם . כענין שנאמר ביהושע (יחזק' י) ולא היה ביום ההוא לפניו ואחריו לשמוע ה' בקול איש כי ה' נלחם לישראל . אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו :

ואתחנן אל ה'

כמוז הכל כאשר לכל מקרה אחד . לצדיק ולרשע . לטוב . ולטהור ולטמא . ולזוכה ולאשר איננו זוכה כטוב כחוטא . כנשבע כאשר שבועה ירא (קהל' ס)

לפי שצפה קהלת . ברוח הקודש וראה שאין שכר המצות בעולם . הנה אמר הכל כאשר לכל . כלומר כל העולם הזה הולך הכל דור אחד דור כאשר ניהג משגברא העולם עד עכשיו . וכן הוא אומר (סס ה) אין כל חדש תחת השמש . מקרה אחד ענין אחד לצדיק ולרשע . אין לנו צדיק יותר ממשנה רבינו . והוא סיפר בשבח ארץ ישראל שנאמר (דברים ח) כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה . והיה מתחנן לפני הקב"ה שיכנס לארץ ישראל ואמר לו כי לא תעבור את הירדן הזה . ולרשע אלו מרגלים שהוציא דבת הארץ . ונגזר עליהן גזירה שלא ליכנס לארץ ישראל . אמר קהלת זה לכל הדורות שלא יתמהו כל באי העולם לומר מפני מה יש צדיק אובד בצדקו ויש רשע מאריך ברעתו . (ב) והוא שאמרו חכמים ז"ל חיי וברי ומזוני לא בזכותא תליא מלתא ואלו הן . חמש מדות שנאמרו בפסוק זה . צדיק וטוב וטהור וזוכה אשר שבועה ירא כנגד ה' מדות רשע טמא איננו זוכה חוטא נשבע כנגד ה' הרגשות שבאדם . שמיעת האוזן ראיית העין ודיבור והילוך ומישוש ידים . ואומר טוב טוב שתי פעמים מלמד שכל הפסוק נדרש על משה רבינו שנקרא טוב שנאמר (שמות ג) ותרא אותו כי טוב הוא :

ואתחנן . מה ראה משה רבינו לפתוח בלשון תחנון . לפי שאמר לו הקב"ה (סס ג) וחנותי את אשר אחון . אמר לפניו רבש"ע (כ) אתה חונן את שאינו ראוי כל שכן את הראוי . (ג) תניא ר' אליעזר אומר שואל אדם צרכיו ואח"כ יתפלל שנאמר (תהלים קג) תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' יושפוך שיחו . ואין שיחה אלא תפלה שנאמר (נחמיה כד) ויצא יצחק לשוח בשדה לפני ערב . ר' יהושע אומר יתפלל אדם ואח"כ ישאל צרכיו שנאמר (תהלים קמו) אשפוך לפניו שיחי צרתי לפניו אניד . דרש ר' שמלאי לעולם יסדיר אדם שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל . מנא לן כמשה רבינו דכתיב ה' אלהים אתה תחלות להראות את עבדך את גדלך וגו' . וכתיב בתריה אעברה נא ואראה . והאידנא עבדינן כר' יהושע דילפינן ממשנה . וחכמים אומרים שואל אדם צרכיו בשומע תפלה . ואם רצה לומר בסוף כל ברכה וברכה (ד) מעין כל ברכה וברכה אומר . ומצאנו בדניאל שכתוב בו (דניאל ו) וזימנין תלתא

ב א ו ר ה ר א "ם

(ה) והוא שאמרו חז"ל (מ"ק כ"ח:) חיי וברי ומזוני כו' : (כ) אתה חונן את שאינו ראוי כו' . גרסה וכן בפרש"י . בחומש . פי' להיפך חע"פ שיש לצדיקים לחלות במעשיהם הטובים חע"פ חיינם מנקשים חלא מחמת חס : (ג) תניא ר"א אומר שואל וכו' . (ע"ז ז:) ע"פ דורש כי יעטוף עטיפת נפשו ודחגת לבו יתפלל . תהלה ואח"כ לפני ה' יושפוך שיחו היינו תפלה שמ"ע : (ד) מעין כל ברכה וברכה . עיין ע"פ סס . חף על פי שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה חס יש לו חולה אומר כבדכ

בְּנֵרְכַת חוּלִים . וְאִם צָרִיךְ לַפְרִיטָה אֲמַר בְּנֵרְכַת הַשָּׁמַיִם : (ה) שְׁבַע שְׁמוֹת לַהֲפֵלָה . בְּנֵרְכַת הַגִּי' יו"ט
שְׁמוֹת לַהֲפֵלָה : (ו) מִקֵּים מַעְפָּר דֵּל רֹפֵא הוּלִי : כִּי הַחֹלֶה מְכֻוֶּה בְּשֵׁם דֵּל כְּמוֹ מַדּוּעַ כִּכָּה אֲחֵה דֵּל
בֶּן הַמֶּלֶךְ : (ז) אֵל הַרְבֵּי תִדְבָּרוּ גְבוּהָ . שְׁמוֹתָ לְבָדֵךְ בִּירְחָה . יֵשֶׁה עֲתִק מַפִּיכֵם יוֹ הוֹדָה כִּל' וְכ"ט
בִּילְקוּס שְׁמוֹת : (ח) רֵאִיָּה לְדַגֵּר חֵה וְהִיא מֵרַח נֶפֶשׁ כִּל' : (ט) וְהַמִּתְפַּלֵּל וְכו' . עֵינָיו לִמְטָה וּלְבָנו
לִמְעֵלָה (יבְמוֹת קָה) : (י) שְׁהִלְבָּה כִרְבֵּה אִסִּי כִל' : (יא) אֲבֵל יִשְׁתַּחֲוֶה מִתְפַּלְתּוֹ וְכו' . עֵינָיו (סוֹכָה לַח) .
בְּתוֹם' ד"ס שְׁמַע וְכו' . בְּדַבְרֵי הַמַּחֲנֵה : (יב) אֲמַר הִנֵּה וּמֵן . כִּי דוֹמָה שֶׁנִּתְבַּטֵּל הַשְּׁבוּעָה אַחֲרֵי כֵן בְּשֵׁם
אֶרֶץ סִיחֹן וְשֵׁם יִכְבוֹס : כִּל' ח"י : (יג) לֵאמֹר הַשִּׁיבֵנִי עַל כֶּךָ . מֵלֶכֶת לֵאמֹר דְּרִישׁ :
חֲנִיָּה

פסיקתא פרשת ואתחנן זמרתא

פס' . ה' אלהים . כל מקוט שנאמר . ה' זו מדת רחמים בענין (שמות ל"ד) ה' ה' אל רחום וחנון . אלהים זו מדת הדין בענין (ש"ל) אלהים לא תקלל . אתה החלות . כיון שבאו אל מעברות ארנון אמר שמא ניתן לי רשות ליכנס לארץ לפיכך אמר ה' אלהים אתה החלות להראות . ד"א אתה החלות . התחלת אלו שני המלכים להפילם מה שלא התחננתי לפניך כל שכן מה שאני מתחנן . ד"א אתה החלות אתה פתחת לי פתח שאעמוד בתפלה על בניך בשעה שעשו את העגל שנאמר (דברים ט) הרף ממני וגו' . את עבדך . אברהם קרא עצמו עבד שנאמר (גנאסית יח) אל נא תעבור מעל עבדך . והקב"ה קרא עבד דכתיב (גנאסית כו) בעבור אברהם עבדי . יעקב קרא עצמו עבד שנא' (ש"ל) אשר עשית את עבדך . והקב"ה קראו עבד שנא' (ישעיה מ"א) ואתה ישראל עבדי וגו' . משה קרא עצמו עבד שנאמר להראות את עבדך והקב"ה קראו עבד שנאמר (נמדנר י"ג) לא כן עבדי משה . דוד קרא עצמו עבד שנאמר (מחלים קטו) אני עבדך בן אמתך והקב"ה קראו עבד שנאמר (יחזקאל לו) ודוד עבדי נשיא להם לעולם . ישעיה קרא עצמו עבד שנא' (ישעיה מט) יוצרי מבטן לעבד לו . והקב"ה קראו עבד שנאמר (ש"ל) כאשר הלך עבדי ישעיהו . שמואל קרא עצמו עבד שנאמר (ש"ל ג) דבר כי שומע עבדך . אבל לא נקרא עבד . שלמה קרא עצמו עבד שנא' (מ"א ג) ונתתה לעבדך לב שומע אבל לא נקרא עבד . איוב לא קרא עצמו עבד והקב"ה קראו עבד שנאמר (איוב ג) השמת לבך על עבדי איוב . יהושע לא קרא עצמו עבד והקב"ה קראו עבד שנא' (יהושע כד) וימת יהושע בן נון עבד ה' . בלב לא קרא עצמו עבד והקב"ה קראו עבד שנא' (נמדנר י"ד) ועבדי בלב . אליקים לא קרא עצמו עבד והקב"ה קראו עבד שנאמר (ישעיה כג) וקראתי לעבדי לאליקים . זרובבל לא קרא עצמו עבד והקב"ה קראו עבד שנא' (מגי ג) אקחך זרובבל בן שאלתיאל עבדי . דניאל לא קרא עצמו עבד והקב"ה קראו עבד שנאמר (דניאל ו) דניאל עבדי די אלהא חייא . (י"ד) חנניה מישאל ועזריה לא קראו עצמם עבדים והקב"ה קראם עבדים שנא' (עמוס ו) כי לא יעשה ה' אלהים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים . את גדלך . זו גילוי השכינה . ואת ירך החזקה (טו) אלו עשר המכות שהביא הקב"ה על המצרים במצרים . אשר מי אל בשמים ובארץ . מחול לי שאין מי יאמר לך מה תעשה . אשר יעשה כמעשיך . במצרים . וכגבורתיך . על הירדן . ד"א ה' אלהים אתה החלות . אתה אדון לכל באי העולם בדין בראת את עולמך . (טז) אתה החלות השבועה שכתבת בתורתך . (שמות כג) זובח לאלהים יחרם ובניך עבדו עבודת כוכבים ובקשתי רחמים מלפניך . וסלחת להם כשם ששמעת לי בשביל בניך . שמע נא בשביל עצמי . את גדלך . זו מדת טובך שנאמר (נמדנר י"ד) ועתה יגדל נא כח ה' . את ירך . ימינך פשוטה לקבל שבים . החזקה . שאתה כובש כעסך ומתמלא רחמים שנאמר (משה ו) מי אל כמוך נושא עון וגו' . אשר מי אל בשמים ובארץ . מדת בשר ודם אם גזר גזירה בוש לחזור בו מפני היושבים לפניו אבל אתה מי יכול לעכב על ירך . וכן הוא אומר (איוב כ) והוא באחד ומי ישיבנו ונפשו אותה ויעש . אשר יעשה כמעשיך . במצרים . וכגבורותיך על הים .

פס' . אעברה נא ואראה . למה היה מבקש מלפני הקב"ה לעבור הירדן והלא כבר אמר לו (נמדנר כ) לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ וגו' . וכבר ראתה את אהרן סת בהר ההר (י"ז) אלא כדי לחבב את הארץ בפני בני ישראל . ד"א אמר משה הרבה מצות נצטוו ישראל והן תלויין בביאת הארץ לפיכך היה מתאוה לעבור כדי שיתקיימו על ידו . ד"א אמר משה רבינו אפילו חרב חדה על צווארו של אדם

ב א ו ר ה ר א " ס

(י"ד) הנגיה מישאל ועזריה לא קראו עצמם עבדים והקב"ה קראם עבדים . שנאמר (דניאל ג') שדרך מיסך ועבד ננו עבדוהי דללהא חייא נביאים הרשעים לא קראו עצמם עבדים והקב"ה קראם עבדים שנאמר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים כנ"ל : (טו) אלו י' מכות . דכתיב נסה את ירך כנ"ל : (טז) אתה החלות וגו' . דריש החלות מלשון לא יחל דכרו : (י"ז) אלא כדי לחבב וכו' . בפני ישראל פיין בספרי הלשון . כך משה היה מחנך דברי המקום ג"כ פירושו כמו הכא שמתנבא חס ח"י לפני ישראל

פסיקתא פרשת ואתחנן וזוהרתא

אל ימנע עצמו מן הרחמים כשם שמחל לישראל שמא כך ימחול ליה ד"א אעברה נא אין נא אלא לשון בקשה ואראה את הארץ הטובה אמר רבי יהודה מיכן שארץ בני גר ובני ראובן לא נקראת טובה ההר הטוב הזה זה ירושלים והלבנון זה בית המקדש שנא' (ישעיה' י) והלבנון באדיר יפול ההר הטוב (יח) הכל קראו אותו הר שנאמר (נחמיה כג) בהר ה' יראה (מלכים כד) מי יעלה בהר ה' (ישעיה' נ) לכו ונעלה אל הר ה' (סג) נכון יהיה הר בית ה' והלבנון זה בהמ"ק שנא' (יחמיה כג) גלעד אתה לי ראש הלבנון למח נקרא שמו לבנון שמלכין עונותיהן של ישראל בענין (ישעיה' ח) בשלג ילבינו

פס' ויתעבר ה' בי ר' אליעזר אומר נתמלא עלי חמה כאשר עובדה (יט) למענכם בשבילכם ולא שמע אלי לא קיבל תפילתי ד"א ויתעבר על הנסיון של קדש ברנע שנאמר (במדבר כ) ודברתם אל הסלע ולא שמע אלי רב לך רב שכרך לעתיד לבא (מלכים לא) מה רב טוב אשר צפנת ליראיך ד"א רב לך הואיל ואין רבך מודה לך אל תוסף דבר אלי ד"א סמך ילמדו דייני ישראל ומה אם אתה שלא אמרת להם אלא שמעו נא המורים נגזרה עליך גזירה דיינין המענין את הדין והמעוותין את הדין עאכ"ו ד"א ויתעבר ה' בי למענכם אתם גרמיתם וכה"א (מלכים קו) ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם ויאמר ה' אלי רב לך הרבה יגעת הרבה עמלת לך ותנוח ד"א רב לך אמר משה אכנס בה בהדיוט אמר לו הקב"ה רב לך מעלין בקדש ולא מורדין אכנס בה דרך אויר או דרך מחילות אמר לו (דברים לג) ושמה לא תבוא כי לא תעבור את הירדן הזה (כ) אפילו עצמותיך

פס' עלה ראש הפסגה ראש הרמה וכן הוא אומר (מלכים מח) פסגו ארמנותיה ושא עיניך ימה וצפונה מלמד שהראה לו הקב"ה את הרחוק כקרוב ואת שאינו גלוי בגלוי רבי אליעזר אומר ניתן כח בעינים של משה (כא) וראה מסוף העולם ועד סופו

פס' וצו את יהושע (כג) צוהו על דברי קבלה רבי נתן אומר צוהו על הגבעונים ד"א צוהו על הטרדות ועל הריבות (כג) כי הוא יעבור מניד שאין מעמידן פרנסים לדור אלא נותנין עצמם עליהם והוא ינחיל אותם מניד שאין יהושע נפטר מן העולם עד שמנחיל את ישראל את הארץ אשר תראה מניד שהראה לו הקב"ה למשה מה שלא הילך יהושע כל ימיו בגלוי ד"א וצו את יהושע וחזקהו ואמצוהו כי הוא יעבור לפני העם הזה אם עובר לפניהם עוברין ואם לאו אין עוברין וכן הוא אומר ביהושע (יהושע ו) קום לך למה זה אתה נופל על פניך אמר לו הקב"ה ליהושע לא כך אמרתי למשה רבך כי הוא יעבור לפני העם הזה ואתה שלחת אותם והלכת אחריהם

פס' ונשב בניא מול בית פעור אמר להם מי גרם לנו שנשב בניא מעשים רעים שעשינו בפעור ד"א ונשב בניא מול בית פעור (כד) אמר להם ראו מה ביניכם לביני אתם הכעסתם כמה פעמים וזה האחרון עון פעור ואעפ"כ אתם עוברים ואני בדבר אחד איני עובר ד"א ונשב בניא כיון שלא היה עתיד שאעבור ישבנו אני ואתם בניא עד שהגיע זמן ימיו של משה רבינו ואמר להם ונשב

וזוהרתא וזוהר הר"א פ' ואתחנן ומפרשי הספרי דרכו דרך חמר והנראה לי כתנתי (יח) הכל קראו וכו' ספרי חננה חמר צהר ה' יראה דוד חמר מי יעלה בהר ה' גוים חמרו לכו ונעלה הר צהר ה' ונכאן קינר (יט) למענכם בשבילכם חווי הכוונה כמו שחמר למעלה צהר דברים עתיד מסה רבינו לבעלות מתי מדבר (כ) אפילו עצמותיך כספרי פנחס לפי גירסת הגר"א כי לא העבור את הירדן כזה חף עצמותיך חננה עוברים שנאמר כי יאכזי מח בלחץ הזאת חנני עובר את הירדן וכי היה יכול לעבור חלל חמר משה חף עצמותי חננה עוברים את הירדן (כא) וראה מסוף העולם וכו' כספרי שם חסיים וכה"א (ישעיה' לג) מלך ביסיו חחוינה עיניך תראה חרץ מהקס (כג) צוהו על דברי קבלה סיינו חורה סנע"פ וכספרי פנחס ה"ג צהר על דברי חלמוד (כג) כי הוא יעבור לפני העם מניד שאין מעמידן פרנסים על הדור חלל חס עותנין ענמן עליהם כנ"ל (כד) אמר להם היינו מסה

פסיקתא פרשת ואתחנן זוטרותא

גם אתם נתעכבתם בשבילי עד כי מלאו ימי. אמר רבי יהודה בר אבא בג' מקומות עברו ישראל עבירה חמורה והקב"ה מחזירם בתשובה. (שמות יז) ויקרא שם המקום מסה ומריבה. וכתוב (בתריה) (ס"ט) ויאמר אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך. השני (דברים ט) ובתבערה ובמסה ובקברות התאוה מקציפים הייתם את ה'. וכתוב בתריה (ס"י) ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך. (כ"ה) והשלישי זו שנאמר ונשב בגיא מול בית פעור.

פס'. ועתה ישראל שמע אל החוקים ואל המשפטים (כו) (אין אתם מחרישים) התקינו עצמכם לעבור שכבר מחל לכם הראשונות. שמע אל החוקים ואל המשפטים: פס'. לא תוסיפו על הדבר. ולא תגרעו: מה גורע שמחל מצוה אף מוסיף שמחל מצוה (כו) כגון שעשה ירבעם בן נבט בחדש שבדא מלכו:

פס'. עיניכם הרואות. לא מאומד ולא משמועה אני אומר אלא מה שראו עיניכם: פס'. ואתם הדבקים בה' אלהיכם. דבקים במש. כמו (ירמיה י"א) כאשר ידבק האזור על מתני איש:

פס'. ראה למדתי אתכם. אין ראה אלא הבן. וכן הוא אומר (קל"ח) ולבי ראה הרבה חכמה ודעת. כאשר צוני ה' אלהי. מה אני בחנם אף אתם בחנם. לעשות כן בקרב הארץ. מלמד שאין התורה כולה מתקיימת אלא בארץ: פס'. ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים. (כ"ח) לעין לא נאמר אלא לעיני. מלמד שכל מצוה שישראל עושין באות וטורפות להן לנענים על פניהן:

פס'. כי מי גוי גדול. גדול באותות שהרי כבר נאמר (דברים ז) (כ"ט) כי אתם המעט אשר לו אלהים קרובים אליו. (ל) כל מקום שפקרו המינים תשובתן בצידן. בה' אלהינו בכל קראנו אליו:

פס'. רק השמר לך. מיכן אמרו (ל"א) כל המפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו. והודעתם לבניך. מלמד שכל המלמד תורה לבנו מעלה עליו כאלו קיבלה מהר סיני שנאמר והודעתם לבניך. וסמך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב: פס'. ותקרבו ותעמדון תחת ההר. יש קריבה לטובה ויש קריבה לרעה. שנאמר (דברים ט) ותקרבו אלי כולכם ותאמרו נשלחה אנשים. חשך ענן וערפל. מחיצה לפנים ממחיצה:

פס'. וידבר ה' אליכם. אלו אנכי ולא יהיה לך שנשמעו מפי הנבירה. קול דברים אתם שומעים. מלמד שהיה הדבור יוצא מפי הקב"ה ומחור על כל המחנה ומתחלק על שתי הלוחות. ותמונה אינכם רואים. הוא שאמר ישעיה הנביא (ישעיה מ) ואל מי תדמיוני ואשור יאמר קדוש. ואומר (ס"ג) ואל מי תדמיון אל. ומת דמותו תערכו לו. וזלתי קול. מלמד שהקול היה יוצא ומכריז על כל ישראל אנכי ה' אלהיך. ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ואל יתמה אדם על ההיכלות דר' ישמעאל ועל דברי ר' עקיבא אשר דיברו בספר הישר במעשה מרכבה כי כולם נכוחים למבין כי כוחות וגבורות בורא הכל המה. מצוי. ולא כמציאה שום דבר. קרוב. ולא כקריבת שום דבר בעולם. ראשון עד אין חקר. קדמון עד לא תכלית. את אחרונים עד אין סוף. ומי יכול לדבר על הנביאים - אשר אמרו (ס"ו) ואראה את ה'. (ס"ז) דרשו את ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב. (ס"ח) ראשו כתם פז. (זכריה יד) ועמדו רגליו ביום ההוא. (דברים י"א) עיני ה'. (ירמיה י"ז) נתתי את ידידות

באור הרא"ש

לישראל: (כ"ה) והשלישי וכו'. ונשב בגיא וכו' וכתוב אחריו ועתה ישראל שמע אל החוקים היינו שיעשו תשובה: (ט) אין אתם מחרישים. ונשמרי ה"ג הרי אתם חדשים כבר מחלו לבעבר כי בעל תשובה בקמן שטל ד"י: (כו) כגון סגסג ירבעם וכו' כ"ל: (כ"ח) לעין לא נאמר. בילקוט ה"ג נגד העמים לא נאמר אלא לעיני העמים מלמד: (כ"ט) כי אתם המעט. מכל העמים: (ל) כל מקום שפקרו. עיין ר"ב במקום: (ל"א) כל המפנה לבו לבטלה. דרש מסיפא דקרא וכן יסודו מלמד: אשר

פסיקתא פרשת ואתחנן זמרתא ח

נפשי וכו' ויצא באלה לאין סוף. אלא דברה תורה כלשון בני אדם. וכן הנביאים אחרי התורה: והכתובים אחרי הנביאים: והכמים אחריהם. הכל דרך אחד להם ובינה בדבר וצריך שום שכל. וכן הוא אומר וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים:

פס' ויגד לכם את בריתו. על ידי שלוחו אשר בחר בו: (לג) אשר צוה אתכם לעשות. לזכותכם שנאמר (ישעיה מז) ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. עשרת הדברים: כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם. ויכתבם על שני לוחות אבנים. מששת ימי בראשית. על שני לוחות. שוין במראם. שני לוחות. לזכותם בעולם הזה ובעולם הבא:

פס' ואותי צוה ה'. שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה: **פס'** ונשמרתם מאד לנפשותיכם. (לג) זו אזהרת הרהור עבודת גלולים שאין אדם נתפש על הרהור עבירה חוץ מעבודת גלולים שנאמר (הקלים כו) און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה'. ובעבודת גלולים נתפש על הרהור שנאמר (יחזקאל יד) למען תפוש את בית ישראל בלבם:

פס' פן תשחיתון ועשיתם. כל מקום שנאמר השחתה אינו אלא דבר ערוה ועבודת כוכבים:

פס' תבנית כל בהמה. נתנה לך תורה ממשלה שלא למעות כלל אחר כל דמות:

פס' ופן תשא עיניך השמימה [וגו']. אשר חלק ה' אלהיך [וגו']. החליקם בדברים כדי לטרדן מן העולם. וכן הוא אומר (יחזקאל י) ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה:

פס' ואתכם לקח ה'. קידם אתכם לתורתו להיות לחלק ונחלה. שנא (דברים לג) כי חלק ה' עמו וגו'. מכור הברזל. שארץ מצרים ארץ חמה הרבה:

פס' וה' התאנף בי על דבריכם. לא בשביל חטאת ועון מעולם כי אם על דבריכם:

פס' כי אנכי מת בארץ הזאת אינני עובר את הירדן. לא חי ולא מת:

פס' השמרו לכם פן. כל מקום שנאמר השמר פן ואל הרי זה בלא תעשה:

פס' כי ה' אלהיך אש אוכלת אש. אל קנא. עושה נקמות במרגיו:

פס' אל קנא. (לד) שאל פילוסופוס אחד את רבן גמליאל כתוב בתורתכם אל קנא מפני מה מתקנא בעובדיה ואין מתקנא בה. אמר לו אמשול לך משל למה הדבר דומה לשר בשר ודם שהיה לו בן אחד ואותו הבן היה מגדל לו את הכלב והעלה לו שם על שם אביו כששמע השר על הבן כועס או על הכלב הוי אומר על הבן:

ולפיכך הוא מתקנא על העובדים ולא בנעבדים. וכולו במס' עבודת כוכבים:

פס' כי תוליד בנים. הניד לכם מראשית אהרית שהיו עתידין למעות אחר עבודת

ה' כוכבים ולגלות בין האומות. ונושנתם: (לה) אלג שנים שישב ישראל בארץ משנכנסו ועד גלות צדקיה: דכתיב (מלכים א') ויהי כשמונים שנה וארבע מאות שנה צא מהן ס' שהלכו בני ישראל במדבר נשאר עד בנין הבית ת"ס שנים. ובנין

הבית שעשה שלמה ת"י וסימן בזאת יבוא אהרן אל הקדש עמד בית ראשון הכל

תת"ג משנכנסו עד שיצאו מנין ונושנתם פחות שתי שנים. וכן אמר עולא במסכת

סנהדרין מאי דכתיב (דניאל ס) וישקד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו.

צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהקדים שתי שנים לנושנתם שאילולי לא הקדים

שתי שנים היו גולים ולא היו חוזרין. ונתקיים בהם כי אבוד תאבדון. והשתחוות

ועשיתם פסל תמונת כל סמל. לא נותר בעולם צורה שלא ציירו אותה להשתחוות

לה. (לה) ועשיתם הרע בעיני. אשר אמר אנכי ה' אלהיך. להכעיסו. יודעין היו

באנה הרא"ם.

(לג) אשר צוה וכו' לזכותכם וכו'. כוונתו כי כלשון לעשות לא שייך על היות דברות שהלכו מהן

אין בהם עשיה רק כדרך שלילה כמו לא הרגת וכו' וכו' ע"כ אמר לעשות לזכותכם ע"כ הרגה לכם

מנוח: (לג) זו אזהרת הרהור עבודת גלולים. מסיפא דקרא כי לא ראיתם כל תמונה: (לד) שאל

פילוסופוס. (ע"ז נד): (לה) אלו שנים וכו'. (סנהדרין לח): (לה) ועשיתם הרע בעיני ה' אלסוף

פסיקתא פרשת ואתחנן זוטרותא

ישראל - שעבודת כוכבים אין בה ממש (לז) ולא היו עושין אלא להכעיס :
פס' העידותי בכם היום את השמים (לז) העיד בכם נוטה שמים ויוסד ארץ :
 ד"א שלא יהא להם מנוס תחת מפרס השמים ורקיעת הארץ : ד"א השמים
 שלא יתנו טלם והארץ שלא תתן יבולה : כי אבד תאבדון : אבד מארץ ישראל
 תאבדון בגלות : ד"א אבוד בעולם הזה תאבדון בעולם הבא : מהר (לח) מהר על
 מרי עלמא (תתנו) מנין ונושנתם : מעל הארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה :
 אבל בני גד ובני ראובן עתידין לגלות קודם שגלו על ידי מלכי אשור : כי השמד
 תשמדון : שבארץ ושבעבר הירדן : ד"א כי השמד תשמדון : תחת ועשיתם פסל
 ועשיתם הרע : השמד תשמדון : חטאו בכפל ולקו בכפל וסופן מתנחמין בכפלים
 (ישיב לז) אנכי אנכי הוא מנחמכם (סס נב) עורי עורי (סס) התעוררי התעוררי :

פס' והפיץ ה' אתכם בעמים : אלו קהלות הגולה שהם מתי מספר בכל עיר ועיר
 אחד בעמים ואחד בגוים לפי שיש מהם מרחמין עליהם ויש מתאכזרין עליהם
 וכה"א (דברים כח) גוי עז פנים : אשר ינהג ה' מנהיגם מנהילים בתוך גלותם : שלא יטמעו
 בתוך האומות שעובדים עבודת גלולים :

פס' ועבדתם שם אלהים : (לס) פירוש עובדי אלהים אחרים תהיו עובדים מעשה
 ידי אדם : ועליו אמר (ישעיה) [ירמיה] (יחזקאל) ארור הגבר אשר יבטח באדם :
 ואומר (ישע' נח) מי את ותיראי מאנוש ימות : אשר לא יראון ולא ישמעון : לא יראון בצרות
 עובדיהן : ולא ישמעון לקול צועקיהן : ולא יאכלון קרבניהן : ולא יריחון ניחוחיהן :
פס' ובקשתם משם : הבטחה היא לישראל כי אם יבקשו את ה' (מח) ימצאו תשועה :
 כי תדרשנו בכל לבבך : לא כענין (תהלים עח) ויפתוהו בפיהם :

פס' בצר לך ומצאוך : אין ישראל נגאלין אלא מתוך צרה : באחרית הימים : יעקב
 אומר (גנלסית מס) באחרית הימים : ואחריו משה ואחריו כל הנביאים למען
 תת תקוה ותוהלת לישראל לחכות ולקוות עתי הנאולה : ושבת עד ה' אלהיך :
 גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנאמר (סוף יד) שובה ישראל עד ה' אלהיך :

פס' כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך : בהבל : ולא ישהיתך בין האומות : החושבים
 בכל דור ודור להשכיח את שם ישראל : ולא ישכח את ברית אבותיך :
 בימי גוג ומגוג :

פס' כי שאל נא : מצוה על ישראל להבין ולהשכיל שהקב"ה יכול להושיעם ולקבצם
 מן האומות כשם שעשה לאבותינו במצרים שנאמר או הנסה אלהים לבוא
 לקחת הקדים מתן תורה ליציאתם ממצרים לומר לך שלא הוציאם ממצרים אלא כדי
 לקבל את התורה : כך אין אתם נגאלין מן האומות אלא בזכות התורה : במסות
 באותות ובמופתים עד לעיניך : בלשון יחידי הבדילך מן הכנענים ועשאך אומה יחידה
 משונה מכל ז' העמים :

פס' אתה הראית לדעת : נראית עליך שכינה מן השמים : לדעת כי ה' הוא
 האלהים אין עוד מלבדו : אמר רבי הנינא אפילו כשפים אין מהנים עד שניתן
 להם רשות להוויק : ואין היה שולטת באדם אא"כ נדמה לה כבהמה :

פס' מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ : מלמד שהרכין הקב"ה שמי
 השמים העליונים על הר סיני ודבר עם ישראל משמים : וכן הוא אומר
 (תהלים יח) ויט שמים וירד :

פס' ותחת כי אהב את אבותיך : (מנ) מצוה שלמה שאין בה דופי : ויוציאך
 בפניו : כרועה שמנהיג עדרו בפניו :

באור הרא"ם

אשר אמר אנכי ה' אלכיד כ"ל : (לז) ולא היו עושין אלא להכעיס : דורש תיבת להכעיסו : (לז) העיד
 בכם נוטה שמים וכו' : עיין בראש"ע מה שכתב בזה : (לח) מהר של מרי עלמא תתל"ג שנה כ"ל
 וכו' (בספר דרין סס) : (לס) פירוש עובדי עבודת כוכבים : עיין במרגנוס ובפרש"י שהכוונה אחרי כי
 יהיו משועבדים לעובדי וסס עובדי עבודת כוכבים : (מח) ימצאו תשועה : כדכתיב ומלאת :
 (מנ) מצוה שלמה שאין בה דופי : אולי כ"ל אכנס שלמה שאין בה דופי וקאי על כחצות :
 לעולם

פסיקתא פרשת ואתחנן: זוטרתא

מ

פס' : להוריש גוים גדולים, כאדם שהוא מנרש את הנמלים מן השדה ומכנים את הצאן;
פס' : וידעת היום, מה היום ברור בלא ספיקא אף אתה ברור בלא ספיקא וסוגה.
פס' : כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד, לא באור
 ה' ולא בעולמות;
פס' : ושמרת את חוקיו ואת מצותיו אשר אנכי מצוך היום, היום לעשותם ולא
 לשמרתם היום ליטול שכרן, היום לעשותם ולא למחר לעשותם, אשר ייטב לך.
 (מנ) לעולם שכולו טוב ולמען תאריך ימים וגו' כל הימים, להביא את ימות המשיח;
פס' : אז יבדיל משה, הבדיל לא נאמר אלא יבדיל, מלמד שאף שלש שהבדיל
 יהושע בארץ כנען נקראו על שם משה לכך נאמר אז יבדיל, וכן הוא אומר
 (יחזקאל כ) וידבר [ה'] אל יהושע לאמר [וגו'] תנו לכם את ערי המקלט אשר דברתי
 [אליכם] ביד משה אבל אמר מצוה הבאה לידי אקיימנה, אע"פ שהיה יודע שאין
 שלש בלבד קולטות שנאמר (במדבר לה) שש ערי מקלט, מזרח, שמש, (מד) המזרח,
 קולט שנא' (במלכות ג) ויגרש את האדם וישכן מקדם;
פס' : לנוס שמה, מלמד שהיו בצורות מאד, וחי, שלא יכבשוה הגוואלים בחזקת,
 מיכן אמרו תלמיד שגלה מגלין רבו עמו שנא' וחי, עביד ליה מילתא דתתוי,
 ליה חיותא, ומיכן שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו הגון;
פס' : את בצר במדבר, ראובן פתח בהצלה תחלה שנאמר (סס לו) וישמע ראובן
 ויצילו מידם, לפיכך נמנה בהצלת רוצח תחלה;
פס' : וזאת התורה, מלמד שכשם שערי מקלט קולטת מגואל הדם כך דברי תורה
 (מס) קולטין ממלאך המות;
פס' : אלה העדות והחוקים והמשפטים, והיכן דבר ערי המקלט בצאתם ממצרים,
 שנא' (שמות כה) ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו ושמתי לך מקום אלו ערי
 המקלט, ה"א ושמתי לך מקום, מלמד שהיו ישראל גולים במדבר ארבעים שנה
 (מנ) להיכן גולין למחנה לויה;
פס' : בעבר הירדן, וירשו את ארצו, (מז) וכל (הערים);
פס' : ויקרא משה אל כל ישראל, פרשה זו נסמכת לפרשה של מעלה שנא' ושמרת
 את (החוקים) [חקין] וגו', ואלא לפי שדברי תורה מצילין את בעליהן מכל צרת
 שנא' (משלי ו) בהתהלךך תנחה אותך, כשם שערי מקלט קולטות את הרוצח לפיכך
 הוטלה פרשת אז יבדיל משה בנתיים, גדולה שמיע שמביאה לידי תלמוד שנאמר
 שמע ישראל, וכתוב ולמדתם אותם, ונראה שתלמוד מביא לידי מעשה שנאמר
 ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם;
פס' : ה' אלהינו כרת עמנו ברית בחורב, שנא' (שמות לד) כי על פי הדברים האלה
 כרתי אתך ברית ואת ישראל;
פס' : לא את אבותינו, מלמד שכל הדורות שהיו עתידין להיות עמנו על הר סיני בשעת
 שאמר הקב"ה אנכי, וכל מי שהוא עז פנים לא עמדו אבותיו על הר סיני;
פס' : פנים בפנים, לא דברתי אני עמכם אלא פנים בפנים כמו שנאמר (סס יט)
 ויוצא משה את העם לקראת האלהים מן המחנה;
פס' : אנכי עומד, שליח נמנית פרסור הייתי כי יראתם מפני האש שנאמר (סס)
 ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה;
פס' : אנכי ה' אלהיך, למה נאמרו עשרת הדברות בלשון יחיד כדי שיהא כל אחד

באור הרא"ם

(מנ) לעולם שכולו טוב, עיין רש"י סוף חולין שאין צו לא הזק ולא יסורין אלא כולו טוב, (מד) המזרח;
 קולט, עיין (מכות י') אמר הקב"ה למשה הזרח שמש לרוחמים הכוונה לפי דברי המחבר כי כל הערים
 היו במזרח ח"י, לא כפירש"י, (מס) קולטין ממלאך המות, (מכות י') ע"ש מעשה לזס, (מז) להיכן
 גולין למחנה לויה, מכלתא משפטים ס"ד, הרי אתה דן נאמר מנוס לשעס ונאמר מנוס לדורות מה
 מנוס האמור לדורות ערי כלוים קולטות אף מנוס האמור לשעס מחנה לויה קולטת, (מז) וכל הערבה
 כנ"ל (פסיקתא)

פסיקתא פרשת ואתחנן זמרתא

ואחד אומר אני נצטויתי בשבילי נתנה התורה כדי שאקיימנה ולא שיאמר דין לעולם הוי' ממני. ד"א נאמר בלשון יחיד שכיון שחטאו ישראל אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע (שמות לז) למה ה' יחרה אפך בעמך. לא צוית אותם כי אם אותי שנאמר אנכי וגו' (מח) (שם) כמדומה להם אמר. ד"א מפני שהיחידים עברו על עשר הדברות. סיבה ביטל אנכי בפסלו אשר עשה. ירבעם ביטל לא יהיה לך בשני עגלי הזהב. בן ישראלית ביטל לא תשא שנא' (ויקרא כד) ויקב בן האשה [וגו'] ויקלל. מקושש ביטל זכור. אבשלום ביטל כבוד. יואב ביטל לא תרצח. (מט) אמנון ביטל לא תנאף. עכן ביטל לא תגנוב. ציבה ביטל לא תענה שנאמר (ש"כ יט) וירגל בעבדך. אחאב ביטל לא תחמוד בכרם נבות. לפיכך נאמרו בלשון יחיד:

אנכי ה' אלהיך. לשון הכרה שכיון שהביא הקב"ה להשמיע הדברות לישראל היה הקול יוצא ומחזר על כל העולם וישראל שומעין את הקול מן המזרח. היו הופכין פניהן כלפי המזרח וכיון שהיו הופכין פניהן כלפי מזרח היה בא להם הקול מן הדרום. הופכין פניהן לדרום היה בא להם הקול מן הצפון הופכין פניהן לצפון היה בא להם הקול מן המערב היו תמיהין לומר כמה רשויות לפיכך פתח להם אנכי ה' אלהיך. לא מפני שראיתם דמיונות לפידיהם הרבה וקולות הרבה שמעתם אל תהיו סבורים לרשיונות הרבה אלא כל שראיתם וכל ששמעתם הוא אנכי. אע"פ שנגלו על הר סיני כיתות כיתות של מלאכי השרת שנאמר (מלאכים סח) מלכי צבאות ידודון ידודון. ואומר (סס) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן ה' בם מכולם אין שליט עליכם אלא אנכי. (ק) עשרת הדברים ניתנו כנגד עשרה מאמרות. אנכי. כנגד (נחלשית ח) יהי אור. וכה"א (ישעיה ס) והיה לך ה' לאור עולם. לא יהיה לך. כנגד מאמר שני (סס) יהי רקיע שלא להשתחות לאשר בשמים ולאשר במים מתחת לארץ. לא תשא. כנגד (סס) יקוו המים. מה המים אין עומדין במקום נקוב כך הנשבע לשקר אין לו מעמד ואין לו תקומה. ולא יצליח דרכו. זכור כנגד (סס) תדשא הארץ מה הארץ מוציאה דשאים שלא נזרעו כך אם תשמרו השבת כתיקונה הקב"ה מזמן לך טובות בלי עמל שנאמר (משלי ג) וימלאו אסמך שבע. כבוד. כנגד (נחלשית ח) יהי מאורות מי שמכבד את הוריו יתקיים עליו (מלאכים נח) אור זרוע לצדיק. ומי שאינו מכבדם יהי מאירה בכל אשר לו שנא' (משלי ג) מארת ה' בבית רשע. ד"א (נח) האב והאם נמשלו לו לאדם כמאורות. דכתיב (נחלשית לז) והנה השמש והירח. ואומר (סס) הבוא נבוא אני ואמך ואהיך. לא תרצח. כנגד (סס ח) ישרצו המים שלא תהא שוחט את האדם בשם ששוחט את העוף. לא תנאף. כנגד (סס) תוצא הארץ נפש חיה שלא תהא כבהמה שבא על אמה ועל בתה ועל אחותה. לא תגנוב. כנגד נעשה אדם שלא תהא כאדם שגנב מן האילן ואכל. ולא תענה. כנגד מאמר תשיעי. (סס) הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע. כשם שהארץ אינה עונה שקר אלא מוציאה מה שאתה זרע בה אף אתה לא תענה שקר שאם תענה שקר אף אתה תזרע חטים ויעלה חוח. וכן אמר איוב (איוב נח) תחת חטה יצא חוח. לא תחמוד. כנגד מאמר עשירי (נחלשית ז) לא טוב היות האדם לבדו שלא יהא אדם חומד אשת חבירו. ד"א עשרת הדברות כרת הקב"ה ברית בתורה שתהא נוהגת בלשון בין עשר מצוות ידיו וברית המילה כרותה בברית בין עשר מצוות הרגלים:

פס'. שמור את יום השבת. שמור וזכור בדבור אחד נאמרו (יג) כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה הני נשי הואיל ואיתנהי בשמירה איתנהי בזכירה. מיכן לנשים שחייבות בקדוש היום. כל אל"ף בי"ת כתיב בעשרת הדברים האחרונים. מן"ת אין

באור הר"א"ם

כנ"ל. והביא פסוקים אלו וחמסר סדרשות: (מח) שםא בדומה להם אמר. ד' מצות הללו חין להם ביאור. ונראה כי מ"ס הוא. עיין שמות רבה פמ"ג הלשון כך אמר צמני אנכי ה' אלהיך חלשיתם לא נאמר לא לי אמר שמה להם אמר וכו' וכנ"ל הכא: (מט) אמנון ביטל לא תנאף. בפסיקתא ה"ג זמרי ביטל לא תנאף: (ק) עשרת הדברים כנגד י' מאמרות. בפסיקתא שם גירסות אחרות: (נח) האב והאם נמשלו לאדם כמאורות כזה וכן מהד הכהוב (משלי כ) מקלל אביו ואמו ידעך נרו באשון חוסך: (יג) כל

פסיקתא פרשת ואתחנן זוטרתא

כתיב בלוחות הראשונים שאילו כתב בהם מי"ת לא היתה תקנה לישראל במעשה העגל. כלומר לא נתקנה הכתובה כתיקונה ואינה נידונה כאשת איש אלא כפנויה. בא בלוחות האחרונים שני מי"תין ובזרוע נטויה ולמען ייטב לך להשלים הראשונה והאחרונה ארבעה ווי"ן ולא תנאף ולא תרצה ולא תגנב ולא תענה כנגד כ"ד ספרים שידו עתידין לעמוד לישראל. ד"א למה ולא ולא לפי שכשנאמרו מפי הגבורה נאמרו בהפסקות זה מזה לעשרה פרקים לכך נאמרו בלא ווי"ן. אבל משה אמרם ביחד כקורא בספר לכך נאמר ולא תרצה ולא תנאף ולא תגנב. חביב חביב קודם לא תרצה תרצה נפש לא תנאף את אשתו לא תגנב את סמונו. פס' את הדברים האלה קול גדול ולא יסף. לא יסף כמותו קול בעולם להיות עור. ד"א ולא יסף. לא יסף פסק בנתיים כענין (נמנכ"ה) ויתנבאו ולא יספו. פס' ויהי כשמעכם את הקול ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם חולקין כבוד זה לזה לא מעורבבין. כענין (דברים ה') ותקרבון אלי כולכם ותאמרו נשלחה אנשים בערכוביא. פס' ותאמרו הן הראנוה (ט) אלו כיתות מלאכי השרת מלמד שנפתחו השמים וראו מראות אלהים. פס' ועתה למה נמות כי מי כל בשר קרב אתה ושמע. ואת תדבר מפני כבוד השכינה נאה לומר למשה ואת לשון נקבה. פס' וישמע ה' את קול דבריכם דבריכם תרי בדברכם תרי דברי חד דברו חד אשר דברו חד. הרי כאן ח' בנגד ח' דברות ששמעו מפי משה ושנים מפי הגבורה. פס' מי יתן והיה לבבם זה להם מיכן אמרו דור שקבלו התורה נקראו דור דעות. (יד) וכן אמרו חכמים לא היה ישראל ראוי לאותו מעשה. דכתיב מי יתן והיה לבבם וגו' ולא דור ראוי לאותו מעשה אמר (הגליל קט) כי עני ואביון אנכי ולבי חלל בקרבי ולא עשו ישראל את העגל אלא כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה לומר לך שאם חטאו צבור ואמרו להם כלך אצל צבור ואם חטא יחיד ואמרו לו כלך אצל יחיד. וכן הוא אומר (ס"ה) אלמדה פושעים דרכיך וצריכא דאי תנא צבור הוה אמינא משום דנפישו רחמי. אבל יחיד אימא לא קא משמע לך ואי תנא יחיד משום דלא מפורסם חטאיה אבל צבור דמפורסם חטאיהו אימא לא קא משמע לך בפרקא קמא דמסכת עבודת כוכבים. פס' לך אמור להם מיכן אמרו כל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו לפי שאמר לו הקב"ה למשה לומר על ישראל אל תנשו אל אשה הוצרך לומר שובו לכם לאהליכם. פס' ואתה פתח עמוד עמדי. (יה) מיכן שהסכים הקב"ה ע"י משה על שפירש מן האשה ועשו בארץ. (יז) מיכן אמרו כל הדר בחוצה לארץ (* דומה כאילו עובד עבודת גלולים. וכן דוד אמר (ש"ה כו) כי גרשוני היום מהסתפח בנהלת ה' לאמר חטאת ביום. וכן לך עבד אלהים אחרים. פס' בכל הדרך וזאת המצוה למען תירא. אינו דומה עושה מאהבה לעושה מיראה ולמען יאריכון ימך לעולם שכולו ארוך. פס' ושמעת ישראל ושמרת לעשות (יז) השמיעה מביאה לידי עשיה ושמירת מביאה לידי עשיה. אשר ייטב לך לעולם שכולו טוב. פס' ושמע ישראל זכה יעקב אבינו שנקראו ישראל על שמו. שמע ישראל. אר"ש בן יוחאי (יח) ד' דברים היה ארבי עקיבא דורש ואני דורשן ודברי (* בשעת סיוע וקראל על הדמיון. וכן אמר ר' יוחאי (יח) ד' דברים היה ארבי עקיבא דורש ואני דורשן ודברי שישנו בשמירה וכו' (כ"ה כ'): (ג) אלו כיתות מלאכי השרת דורש את כבודו על המלאכים שנקראו כבוד ה' (נד) וכן אמרו חכמים (עבודה סוכים ה') (יה) מכאן שהסכים הקב"ה (שבת פ"ז): (ט) מכאן אמרו כל הדר בח"ל (כהמות ק"י) ולומד שם מקרא לתת לכה את הארץ להיות לכה לאלהים: (י) השמיעה מביאה לידי שמירה. ושמירה מביאה לידי עשיה כמ"ל ה"ג: (יח) ד' דברים היה ר"ע. ספרי ע"פ: ועיין (כ"ה י"ח) קלם מזה. ובהוספתה כופה פ"ו הוא בלרובה: אגמנו

פסיקתא -- פרשת ואתחנן זמרתא

נראין מדבריו . . . האחד (נרמזית כח) ותרא שרה את בן הגר המצרית מצחק שעבד עבודת גלולים דברי רבי עקיבא ואני אומר לא היו צריכין אלא לענין שדות וכרמים שכשבאו לחלוק היה ישמעאל אומר אני נוטל שני חלקים ואתה אחד שאני כפור ראשית און . . . ודברי נראין מדבריו דכתיב (סס) גרש האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק השני (נמדנר יח) הצאן ובקר ישחט להם היספיקו להם דברי רבי עקיבא ואני אומר אפילו אתה מכנים להם צאן ובקר סופם להתרעם עליך ונראין דברי מדבריו דכתיב (סס) עתה תראה היקרך דברי אם לא . . . כלומר אתן להם בשר לרעתם השלישי (יחזקאל לג) יושבי החרבות האלה על אדמת ישראל אומרים [לאמר] אחד היה אברהם ויירש את הארץ (נכ) ואנחנו (גוים) רבים . . . ר' עקיבא דורש אלוה אחד עבד אברהם ויירש את הארץ והם שעובדים כמה אלהות לא כל שכן . . . ואני אומר ומה אברהם שלא נצטווה אלא מצוה אחת ויירש את הארץ אנו שנצטווה לנו כמה מצות לא כל שכן ונראין דברי מדבריו שהנביא מוכיחן (סס) לכן [וגו'] כה אמר ה' על הדם תאכלו עמדתם על חרבכם [וגו'] (ס) והארץ תירשו הרביעי (זכריה ח) כה אמר ה' צום הרביעי זה שבעה עשר בתמוז צום החמישי זה תשעה באב חמישי לחדשים צום השביעי שלשה בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ותשרי ז' לחדשים צום העשירי זה עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים שהוא עשירי לחדשים ואני אומר העשירי זה ה' בטבת שבאת שמועה לגולה אלא בארץ ישראל מתענין על המעשה ובגולה על השמועה דכתיב (יחזקאל לג) ויהי בשנים עשרה שנה בעשירי בהמשה לחדש לגלותינו בא אלי הפליט ועשו יום שמועה כיום שרפה ודברי נראין מדבריו שהוא אומר על אחרון ראשון שמה שסמך מלך בבל בתחלה והוא אחרון בתעניות . . . ואני אומר על אחרון אחרון לפי שהשמועה היתה באחרונה והוא צום עשירי לא נהגו ישראל להתענות אלא בעשרה בטבת על שם המעשה שגדול המעשה יותר מן השמועה (סח) והלכה זו במסכת ראש השנה וכדי להביא ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שיעקב אמרו דברנו עד הנה (סנ) גם אלה ארבעה דברים שדרשו רבותינו ז"ל . . . מלמד שהיה יעקב אבינו נודר נדר (נרמזית כח) והיה ה' לי לאלהים . . . שלא ימצא בזרעו פסולת כדרך שמצא בישמעאל ועשו . . . וכיון שנעשה מעשה בלחה היה עצב עד שנתבשר מפי הגבורה שעשה ראובן תשובה שנאמר (סס לה) ויהיו בני יעקב שנים עשר . . . וכיון שבא יעקב אבינו ליפטר מן העולם קרא לבניו שנא' (סס מט) ויקרא יעקב אל בניו אמר להם שמא יש בלבכם שום חילוק על מי שאמר והיה העולם (סנ) אמרו לו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד מיד (סס) וישתחוו ישראל על ראש המטה . . . מלמד ששיבח והודה להקב"ה שלא יצא הימנו פסולת מיד אמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד . . . וכך מסורת בידינו שלא לאמרו בקול רם שאין כתוב בתורה ושלא לבטלו שכבר אמרו יעקב אבינו לפיכך נאמר בלחש . . . ה' אלהינו . . . (סד) שמו עלינו ביותר . . . ה' אחד . . . על כל באי העולם . . . ה' אלהינו . . . בעוה"ז . . . ה' אחד . . . לעולם הבא שנאמר (זכריה יד) והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד :

פס' . . . ואהבת את ה' אלהיך . . . אהבתו על הבריות כאברהם אביך (סס) כענין שנאמר . . . (נרמזית יב) ואת הנפש אשר עשו בחרן מלמד שהיה אברהם מגיירן ומכניסן

באור הרמזים

(נכ) ואנחנו רבים לנו נחמה הארץ למורשה כנ"ל : (ס) והארץ תירשו . . . ככלן חסר וכן חסר בפסרי . . . ועיין בהוספה מסיים על הדם תאכלו זה חסר מן החי ועיניכם חשלו על גלולכם זה עבודה כוכבים ודם משפכו כמשמעו עמדתם על חרבכם זה הדין והגזל . . . עשייתם חוטאת זה משכב זכור ואיש את רעהו סמא זה גילוי ערוה ומה מעות שלגמון בני נח לא עשייתם ולאס חומרים נירש את הארץ : (סח) והלכה זו . . . (ר"ה יח) : (סנ) גם אלה ד' דברים . . . כפי הנראה חסר כאן ולא מסיים הד' דרשות : (סנ) אמרו לו שמע ישראל . . . וקאלי על יעקב : (סד) שמו עלינו ביותר . . . דוקקה לו הרי כתיב ה' אחד . . . ומה הוא אלהינו שמשמע רק הוא אלהי ישראל דוקא ע"כ אמר שמו עלינו ביותר כי יעקב נהג לו יס ועיין בפסרי : (סס) כענין שנאמר ואת הנפש וכו' . . . וכי אס מחנכים כל בלי עולם לבראות יחוש אחד אינם יכולים אלא

פסיקתא פרשת ואתחנן זמרתא יא

תחת כנפי השכינה י"ד"א ואהבת את ה' אלהיך : עשה מאהבה . שהעושה מאהבה שכרו כפול ומכופל : בכל לבבך . בשני יצריך ביצר טוב וביצר רע . ד"א בכל לבבך : שלא יהא לבבך חלוק על בוראך : ובכל נפשך . ואפילו הוא נוטל את נפשך . וכה"א (מל"א מ"ד) כי עליך הורגנו כל היום . (סו) רבי אלעזר אומר יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל לבבך ובכל נפשך : ויש לך אדם שגופו חביב עליו מגופו לכך נאמר ובכל מאדך . ה' עקיבא אומר ובכל מאדך . בכל מדה ומדה שהוא מודד לך . בכל הוי מודה לו במאה מאה . וכן בדוד אומר (מל"א ק"ז) כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא צרה ויגון . אמצא ובשם ה' אקרא . וכן באיוב אומר (אי"ב א) ה' נתן וזה לקח יהי שם ה' מבורך . לעולם יהא אדם שמח ביסורין . וזהו מן הטובה שאילו אדם בטובה כל ימיו אין נמחל לו עון שבידו : על מה נמחל לו (סו) על ידי יסורין . רבי אליעזר בן יעקב אומר חביבין יסורין שמאחבין לאב את הבן שנאמר (מש"א ג) כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה . רבי יוסי ברבי יהודה אומר חביבין יסורין (ס"ח) ששמו של הקב"ה חל על מי שיסורין באין עליו שנאמר (דברים ח) ה' אלהיך מיסרך . ואומר (מל"א י"ד) אשרי הגבר אשר תיסרנו יה . והוא מפורש במסכת ברכות . ת"ד (ס"ז) ואהבת את ה' אלהיך שיהא שם שמים מתאבה על ידך . שיהא אדם שונה ולומד ומשאו ומתנו עם בני אדם באמונה : הכל אומרים ראו פלוני שלמד תורה כמה נאין מעשיו כמה הגונו דרכיו נלמד תורה לבנינו שיהו גם הם כמותו : תניא ר"ם אומר (ע) ואהבת את ה' אלהיך . אהבתו כאברהם : שנא' (יש"ע מ"א) ודע אברהם אוהבי . (ע"א) ובכל (לבבך) כיצחק שעקד את עצמו על גבי המזבח לפני . "ובכל (ע"ג) מאדך : כיעקב שאמר (בראשית כ"ז) וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך : פס' : והיו הדברים האלה : לפי שנא' ואהבת איני יודע (ע"ג) כיצד אני אוהבו אומר תן לבבך על דברי אלה ואתה מכיר את מי שאמר והיה העולם . אשר אנכי מצוך היום . שיהו בכל יום ויום כמו חדשים בעיניך כאלו קבלתם היום מהר סיני : על לבבך . שיהו מכוונין בלבבך . שלא תגמנם בהם אלא בענין שנאמר (מש"א נ) קשרם על גרורותיך כתבם על לוח לבך :

פס' : ושננתם לבניך . שיהו שנונים ומחודדים בפיו . ושננתם לבניך . אלו תלמידיו . וכן אתה מוצא בכל מקום שהתלמידים קרוין בנים שנאמר (מל"א כ"ג) ויצאו בני הנביאים אשר (ביריהו) [בית אל] אל אלישע . וכן מצאנו לרב שנקרא אב שנא' (ש"ס) אבי אבי רכב ישראל ופרשיו . ודברת בם . עשם עיקר ואל תעשם מפילה שלא יהא משאך ומתנך אלא בהם . (ע"ד) ושלא תערב בהם דברים אחרים . ודברת בם . עשה תורתך קבע . תנן התם הוי ממעט בעסק ועסק בתורה ואם בטלת מן התורה יש לך בטלן הרבה כנגדך . ואם עמלת בתורה יש לך שכר הרבה ליתן לך . בשבתך בביתך ובלכתך בדרך . פרט להולך להבר מצוה ולחתן שנשא בתולה . ובשכבך ובקומך . יכול אפילו שכב בחצי היום או קם כמטתו בחצי היום שהוא זמן ק"ש ת"ל ובלכתך בדרך . כדרך בני אדם דברת תורה : פס' : וקשרתם לאות . על ידך כרך אחד של ד' טופפות . לאות . (ע"א) יצאו שבתות

באור הרא"ש

אלא שיהי מניין וכו' כ"ל : (סו) ר' אלעזר אומר יש לך אדם וכו' כ"ל (ברכות ס"א) : (סו) ע"י יסורין . כי יסורין ממקין פון : (ס"ח) ששמו של הקב"ה כו' : במדרש המל"א מזמור ל"ד בגלגלי (לוח') בלתי כי ה' הוא רחמים ואין הקב"ה מייחד שמו על הרעה כמו שמאלנו לרשעים נבי גזעון כשניקש שלא יהיה על על הארץ רק על הגיוה לנדה כתיב ויהי כן סממא ולא נזכר שם ה' . אבל יסורין הם לסובה ע"כ כתיב כי ה' אלהיך מיסרך . ועיין בספרי הרבה דרשות בקבלת היסורין : (ס"ט) ואהבת וכו' . שיהיה שם שמים וכו' (יומא פ"ו) ע"ש בלרובה : (ע) ואהבת וכו' . ככל לבבך להבן כהרסם חביט שנאמר חללם חוכנו והומר ומלח חל' לנבו נלמן כו' כ"ל : כ"ל בספרי לפי גירסת הגר"א : (ע"א) ובכל נפשך כעמק שנעקד וכו' כ"ל : (ע"ג) כאודך . כיעקב : (ע"ג) כיצד חלי חוכנו ח"ל והו הדברים האלה על לבבך . (כ"ט) שיהיו דברי מורה משוגרים נפין) הן הדברים האלה על לבבך שמחך כך חלה מכיר הקב"ה ומדבק בדרכיו כ"ל : (ע"ד) ושלא תערב בהם דברים אחרים : בספרי מס"ס שלא תאמר למדהי חכמה ישראל חלך ולמוד חכמה יונה : (ע"ה) יצאו שבתות ויו"ט . (מנחה לז) :

פסיקתא פרשת ואתחנן זמרתא

וימים טובים שהן אות ואין צריכין אות. על ידך. על גובה שביד. על ידך. (עו) על יד שמאל. וכה"א (סופסים ס) ידה ליתר תשלחנה וימינה להלמות עמלים. והיו לטוטפות בין עיניך: בגובה שבראש. כדמפורש במס' מנחות ובפרשת והיה כי יביאך :

פס' וכתבתם. שתהא כתיבה תמה מיכן אמרו כתב לאלפין עינין ולעינין אלפין ביתין כפין כפין ביתין וכו' כתב שלא בדיו (עו) או שכתב האזכרות זהב הרב אלו יגנוז על מזוזת. יכול על מזוזת ממש נאמר כאן וכתבתם ונאמר להלן (ימיה לו) ויאמר אליהם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים ואני כותב על הכפר בדיו מה להלן על הכפר ובדיו אף כאן על הכפר ובדיו. על מזוזת ביתך. (עח) יכול על שתי המזוזות. כשהוא אומר במצרים (סמות יג) ונתנו על שתי המזוזות למדנו שכל מקום שנאמר מזוזת אינה אלא אחת עד שיפרוט לך הכתוב שתיים דברי ר' יצחק. ומהו מזוזות מזוזות דעלמא. ביתך. דרך ביאתנו זו מזוזת שבימין בכניסה. ובשעריך. יכול כל שעריך ת"ל ביתך ובשעריך. מה ביתך דרך כבוד אף שעריך דרך כבוד. יצאו שערי דפת ומתבן ובית הבקר ובית האוצרות ובתי מרחצאות. ומזוזת חובת הדר היא. והשוכר בית מחבירו ועשה לו מזוזת (עט) אינו רשאי ליטלה עמו ביציאתו מן הבית. חביבין ישראל שכיבבן הקב"ה במצות תפלין בראשיתן תפלין בזרועיהן מזוזת בפתחיהן וד' ציציות בבגדיהן וכל הרגיל בהן הוא בחזקת שאינו חוטא :

פס' והיה כי יביאך. והיה לשון שמחה בכל מקום. וכתים מלאים כל טוב. ואכלת ושבעת. זו ברכה מעולה שיהא אדם אוכל ושובע וכן הוא אומר ואכלת ושבעת :

פס' השמר לך פן תשכח. אין אומר פן תשכח אלא לשהיה זכור מתחלה :

פס' את ה' אלהיך תירא. לא תלכון אחרי אלהים אחרים. שכינום אלהים והמה לא אלהים :

פס' כי אל קנא. לא כקנאת בני אדם אלא לנקום נקמה על מורדיו :

פס' לא תנסו את ה' אלהיכם. כענין שנאמר (סמות יז) על ריב בני ישראל ועל נכותם את ה'. שמור תשמרון. עשו משמר על משמר :

פס' ועשית הישר והטוב. הישר בעיני אדם והטוב בעיני ה'. תנן התם איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. למען ייטב לך. בזכות ועשית הטוב וירשת את הארץ הטובה :

פס' להדוף את כל אויביך מפניך. וכן דוד אמר (תהלים סח) כהנדוף עשן תנדרוף כהמם דונג מפני אש כן יאבדו רשעים מפני אלהים :

פס' כי ישאלך בנך מחר לאמר. לדורות הבאים. לאמר עתיד בנך לומר לך השיבני על דברי. מה העדות. (ס) זה אחד מד' (דברים) שדברה כנגדם התורה. ואמרת לבנך ואותנו הוציא משם. מיכן אמרו בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים :

פס' ויצונו ה' [ונגו] וצדקה תהיה לנו. זה שאמר הכתוב (ישעיה מז) ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. כאשר צונו. אין עליך לבקש שכר אלא עסוק מאהבה וסוף השכר לבוא :

פס' כי יביאך. ונשל. כענין ונשל הברזל כך יהו הכנענים מושלכין ממקומן. וכן הוא אומר (ויקרא כח) כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם. החתי והגרנשי והאמורי והפריזי. בנין אב לכל ארץ כנען שהוא מדבר בשבעה גוים :

פס' ונתנם ה' לפניכם. החרם תחרים אותם. ולא תחנם. לא תתן להם חנייה

ב א ו ר ה ר א "ס

(עו) על יד שמאל. (עס) ומסיים עס בקרא חף ידי יסדס לרץ וימיני פסמה שמים הכי שיד סיה שמאל :

(עז) או שכתב האזכרות זהב. הא דנקם אזכרות דוקא. עיין מ"ס פ"א מעשה בצורהו של אלכסנדרס שהיו כל אזכרותיהם כחזות זהב וזה מעשה לפני חכמים ואמרו חננו : (עח) יכול על מזוזת ממש. סייט שיכמוג על שני כפלימין : (עט) אינו רשאי ליטלה וכו'. עיין (ג"מ ק"א) מעשה לזה שנתנו מי שהוילאה : (ס) זו אחד מד' כנים כ"ל :

פסיקתא פרשת ואתחנן וזוהרתא יב

בקרע : ד"א לא תחנם : לא תתן להם חן . מיכן אמר ר' יהודה אמר לו לאדם
 שיאמר כמה נאה כנעני זה : **פס'** . ולא תתחנן כם . הכי יסיר את בנך מאחרי . בנך בן הישראלית קרוי בנך ואין
 בנך הבא מן הכנענית קרוי בנך אלא בנה : **פס'** . כי עם קדוש . לא מרובכם : כי מאהבת ה' אתכם : וכן הוא אומר (מלאכי ט)
 אהבתי אתכם אמר ה' : **פס'** . וידעת כי ה' אלהיך הוא האלהים (פא) האל הנאמן לאברהם . (פג) שומר הברית .
 וליצחק . והחסד . ליעקב . וכן הוא אומר (בראשית לג) קטנתי מכל החסדים
 ומכל האמת . לאלף דור . וכן אמר דוד (תהלים קה) דבר צוה לאלף דור . (פג) דבר
 שאין לו הפסק . מלמד שבריתו של אברהם אבינו יהיה לעולם . כימי השמים על
 הארץ . בשורה והבטחה לישראל שלא יבטלו לעולם : ואומר (שמות לג) נוצר חסד
 לאלפים . ללמדך שאין על אלה ואלפים ממש : אלה על רוב חשבון דבר שאין לו
 סוף . והוא בלשון בני אדם . כענין שנאמר (ישעיה ס) הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי
 עצום . (בראשית כד) אחותנו את היי לאלפי רבבה : **פס'** . ומשלם לשונאיו אל פניו . בעולמו וכן הוא אומר (שמות כ) לא יהיה לך אלהים
 אחרים על פני . להאבידו . לעולם הבא . וכן הוא אומר (תהלים לג) בפרוח
 רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און . להשמידם עדי עד . לא יאחר לשונאו . כל טוב
 הצפון לרשע . על פניו ישלם לו . עד שהוא חי כדי שלא יהא לו חלק לעוה"ב . וגם
 בפשוטו אל פניו ישלם לו נמולו בראשו . וכה"א (לוי' ג) אך דרכיו אל פניו אוכיל :
פס' . ושמרת את המצוה ואת החוקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוך היום .
 לעשותם . היום לעשותם ולא למחר לעשותם . היום לעשותם ולא היום ליטול
 שכרם אלא לעתיד לבוא . תנן התם הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשין
 את הרב על מנת לקבל פרס אלא היו כעבדים המשמשין את הרב על מנת שלא
 לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם :

פרשת ויהי עקב

אך טוב לישראל אלהים לברי לבב : (תהלים פ"ג) **כל מקום שנאמר אך מיעוט .** אמר אסף המשורר אך טוב לישראל אלהים . כלומר ואפי'
 בזמן שהוא יושב עליהם בדין לפי שנאמר אלהים . זו מדת הדין שמביא עליהן
 יסורין ומתבררין ומצטרפין ומתלבנים (ה) (חוכים) לחיי העולם הבא . וכן הוא אומר
 והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם ושמר ה' אלהיך לך
 את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך . אמר להם משה לישראל אברהם אבינו
 לא שבחו הקב"ה אלא בעקב השמיעה שנאמר (בראשית כ"ו) עקב אשר שמע אברהם
 בקולי וישמור משמרתו כך אתם והיה עקב תשמעון . ושמר ה' אלהיך לך את הברית
 (ג) זו בריתו של אברהם אבינו . ואת החסד זה חסדו של יעקב שנאמר (שם ל"ג) קטנתי
 מכל החסדים ומכל האמת . אשר נשבע לאבותיך . זה יצחק שנא' (שם כ"ג) ויאמר כי
 נשבעתי נאם ה' כי יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשבת . את בנך יחידך . כי
 בך אברכך והרבה ארבה את זרעך כפוכבי השמים . למדנו שהיסורין מביאין את
 האדם לחיי העולם הבא . מה כתוב למעלה מן פרשה זו ומשלם לשונאיו אל פניו
 להאבידו . (ג) משל לרופא שבא לראות את החולה ראה בו סימני מיתה . אמר לו כל

ב איה ה' א"ם : (ו) : **פס'** . האל הנאמן לאברהם . כדכתיב ומלאת את לבנו נאמן לפניך : (פג) שומר הברית ליצחק .
 (בראשית י"ז) ואת בריתי חקים את יצחק : (פג) דבר שאין לו הפסק : עיין פרש"י וכן הוא (סוטה ל"ה)
 עושה מיראה לאלף דור ומלכזה שני אלפים דור וממחר מלכזה רק פשוטו של מקרא כדרכו לפעמים :
 (ה) זוכים לחיי עו"ב כ"ל : (ג) זהו בריתו של אברהם אבינו . שנאמר וברית עמו כננית :
 (ג) משל לרופא וכו' : מדרש תהלים מזמור פ"ג ע"ש כל הדרשה :

פסיקתא ; פרשת עקב ; זוטרתא

מה שאתה רוצה אכול ושתה לפי שאין רפואה לחליך. בך הרשעים אין להם תקנה וכל מה שהם רוצים עושין בעוה"ז. וכן אסף אומר (תהלים עג) בעמל אנוש אינימו ועם אדם לא ינוגעו לכן ענקתמו גאווה. ואיוב אומר (איוב כא) בתייהם שלום מפחד ולא שבט אלוהי עליהם. וכל העניה כולה בשלות רשעים וביסורי הצדיקים. לכך נאמר אך טוב לישראל אלהים. תנן התם ר' ינאי אומר אין בדינו לא משלות הרשעים ולא מיסורי הצדיקים. לברי לבב. יכול לכל ת"ל לברי לבב. (תהלים עג) ואני כמעט נמיו רגלי כשראיתי שלותם של רשעים כמעט נמיו רגלי מן הדרך עד שהבנתי כי לא לטובתם הקב"ה נותן להם שכר בעולם הזה. כי אין חרצובות למותם ובריא אולם. (ס"ט) (ג) אין מאהר צביונם ורצונם בעולם הזה משלם להם שכרם כדי לטרוח מן העולם הבא. מלמד שהכתובים דברו אחר תורת משה בדרך שאמר משה (דברים יז) ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו. כך אמר אסף כי אין חרצובות למותם (ד) וכשם שאמר משה והיה עקב תשמעון כך אמר אסף אך טוב לישראל אלהים. ד"א והיה עקב תשמעון. זה שאמר דוד (תהלים קיט) הבינני ואשמרה תורתך ואצרנה עקב. ד"א והיה עקב תשמעון. דקדוקי המצות. האין (ה) דאמר ריש לקיש מאי דכתיב (ס"ט) עון עקבי יסובני (ו) עונות שאדם דש בעוה"ז מביאין אותו ליום הדין לפיכך צריך אדם להיות זהיר בהקדוקי המצות: פס'. ואהבך וברכך :

אמר רבינו מוביהו ברבי אליעזר ז"ל אע"פ שמצאנו אהבת הקב"ה לישראל בהרבה ענינים כענין שנ' (דברים יא) כי נער ישראל ואוהבהו. ואומר (מלאכי א) אהבתי אתכם אמר ה'. וכן כיוצא בהם יש לנו מדברי הנביאים אהבה גדולה מכולם אהבת איש את אשה וכן הוא אומר בהושע בן בארי (הושע ג) לך אהב אשה אהובת רע ומנאפת כאהבת ה' את בני ישראל. וכן דוד אומר (ש"ב א) נפלאתה אהבתך לי מאהבת נשים. ואהבך. בזכות אברהם שנאמר בו (ישעיה מא) זרע אברהם אהבי. וברכך. בזכות יצחק דכתיב ביה (בראשית כה) ויברך אלהים את יצחק בנו. והרבה. זה זכות יעקב שנאמר (ס"ט) הנני מפרך והרביתך. וברך פרי בטןך. זה פריה ורביה שלא תלד לבהלה. ופרי אדמתך. שתהא זורע מעט ותביא הרבה. דגנך תירושך ויצהורך. אלו יסודי הבית שאמר עליהם דוד (תהלים קד) ויין ישמח לבב אנוש להצהיל פנים משמן ולחם לבב אנוש יסעד. מלמד שאלה הם עיקר הבית. שגור אלפיך. תולדות הבקר וכן הוא אומר (איוב כא) שורו עיבר ולא יגעיל. ועשתרות צאנך. אלו עדרי הצאן שמעשירות את בעליהן בצמר בהלב ובגבינה ותולדותיהם. (י) על האדמה. מיכן שאין הברכה מצויה אלא בארץ :

פס'. ברוך תהיה מכל העמים. ובבהמתך. כענין ולא יהיה עקר ועקרה בבהמתך. (ח) כענין (אלא) (תהלים לח) ואל בקצפך תוכיחני ובחמתך תיסרני ופירוש ואל ובחמתך אל משמשת תחלה וסוף :

פס'. והסיר ה' ממך כל חולי. אשר ידעת. (ט) מדעת התורה. וכן הוא אומר (ישעיה מ) הלא ידעת אם לא שמעת אלהי עולם ה' ונומר. ואפילו לא הגידו לך מדעת התורה או משקול הדעת הלא ידעת אלהי עולם ה' :

תנחומא והסיר ה' ממך. זו עין רעה. (י) שכך אמרו הכמים ז"ל תשעים ותשעה מתים בעין רעה ואחד בידי שמים. וכן מצאנו שאמרו בני יוסף ואני עם

באור הרא"ם

(ג) אין מאהר צביונם. דודם חרצובות לשתי חיות מאהר צביונם ועיין שם צמדרש תהלים וצניאורי פס"ד : (ד) וכשם שאמר משה והיה עקב תשמעון. וסיפא דקרא ושמר לך את הצרית והחסד כן אמר אסף אך טוב לישראל אלהים לבני לבב היינו לצדיקים : (ה) דאמר ר"ל וכו' (ע"י י"ח) (ו) עונות שאדם דש נעקבו בעוה"ז כ"ל : (ז) על האדמה אשר ה' אלפיך נותן לך מכאן וכו' כ"ל : (ח) כענין ואל בקצפך תוכיחני. ומלת אל מושך ג"כ על ובחמתך תיסרני כמו שהיה כתיב ואל בחמתך תיסרני : (ט) מדעת התורה. כי הפסוק מדבר לדורות הבאים ג"כ והאריך שייך לומר אשר ידעת כי רק דור שילא ממגרים ידש. ומכאן נסמך מדבר פס' בלי ספק הדור כמדש שלא ילאו ממגרים. ומביא ראיה מקרא הלא ידעת אם לא שמעת אלהי עולם וכו' ושם ג"כ הסירוס הלא ידעת מדעת התורה אם לא שמעת היינו משקול הדעת שאלפי עולם ה' : (י) שגור. אמרו חז"ל (ב"מ ק"ז) : פס' :

פסיקתא פרשת עקב זושרתא יג

רב אמר להם יהושע אם אתם מתייראים מעין רעה כתוב (יהושע י) אם עם רב אתה עלה לך היערה ובראת לך שם ולמה להנצל מעין רעה אמרו לו כבר ברכנו אבינו יעקב וביטל ממנו עין רעה שנאמר (בראשית מז) בן פורת יוסף בן פורת עלי עין אל תקרי עלי עין אלא עלי עין וכל מדוה מצרים הרעים אימתי ידעו ישראל מדוה מצרים כשדן הקב"ה את המצרים אמר לישראל דעו כי כל מי שעובר על רצוני אני דן אותו בשפטים הללו לפיכך היו מתיראים ממדוי מצרים לכך סידר משה את הברכות ואת הקללות אמר לישראל אם אתם עוברים על רצוני של הקב"ה הוא מביא עליכם את מדוי מצרים שאתם מתיראים מפניהם ואכלת את כל העמים שאתה מתיש כוחן של הכנענים ואוכל יגיען כשאתם מקיימים מצותיו של הקב"ה ד"א ואכלת את כל העמים רמז לעתיד לבוא שעתידים ישראל לאכול יגיע כל העובדי גלולים בימות המשיח שנאמר (ישעיה כח) ואתם כהני ה' תקראו משרתי אלהינו יאמר לכם חיל נזים תאכל וגו' עד הנה דברי תנחומא:

פס' ואכלת את כל העמים (יא) תכלה אותם כי מוקש הוא לך כמו פן יהיה לך למוקש: **פס'** כי תאמר בלבבך דלמא תימר כלומר שמא תאמר בלבבך לא תירא מהם זכור תזכור זכירת הלב וזכירת הפה:

פס' וגם את הצרעה צרעה היתה מטילה בהם ארס ומסמא את עיניהם מלמעלה וסמסתן מלמטה שנאמר (עמוס ג) ואנכי השמדתי את האמורי מפניך אשר כגובה ארזים גבהו וחקן הוא כאלונים ואשמיד פרוי ממעל ושרשיו מתחת:

פס' לא תעריך מפניהם אע"פ שיש עריצות לשון גבורה כמו כן תמצא לשון שבירה כמו (ליוג לא) כי אערוץ המון רבה לפי שיש במקרא הדומין בקריאה אין פירושם אחד כמו (בראשית יג) ויאהל אברם נטה אהליו שנא ויאהל עד סדום שהכיע לוט את אהליו ולא נטה עד שבא לסדום וכן כיוצא באלו הרבה והן מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם כשאמר ר' ישמעאל דבר הלמד מענינו:

פס' ונתן מלכיהם בידך אלו אחד ושלישים מלך שהפיל יהושע:

פס' פסילי אלהיהם תשרפון באש מלמד שאסורין בהנייה (יג) לא תחמוד כסף וזהב וימכן אמרו פיכלו לאלוה כדי לעבדו עובר לא תחמוד פיסלו מאלוה שביטל הגוי עבודת כוכבים ולקחת לך מלמד שהגוי מבטל עבודת כוכבים ואי זה גוי מבטל עבודת כוכבים (יג) כל היודע בטיב עבודת כוכבים ומשמייה:

פס' הלא תביא תועבה אל ביתך (יד) כל שכיוצא בו נעבד אסור אבל שברי צלמי עבודת כוכבים שאין כיוצא בהם נעבדין מותרין וכענין אשר שנינו במס' ע"ו שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו לכנות לה שם של גנאי (טו) כיצד היו קוראין אותה בית גוליא קורין אותה בית כוריא פני מולך פני כלב עין קין:

פס' כל המצוה מלמד ששקולה נתיצת ע"ז כנגד כל המצות:

פס' וזכרת את כל הדרך ויענך וירעיבך והא כתיב (דברים ג) זה ארבעים שנה ה' אלהיך עמך לא חסרת דבר אלא לפי שהיה הסן יורד עליהם בכל יום (טז) ולא היה נעצר להם כאילו נתענו ונרעבו [א] שכל זמן שאדם רואה את אוצרו מלא תבואה וגרבי מלואין ויין כאילו הוא שבע:

פס' שמתך מתגדל והבגד עמו ורגלך לא בצקה זה המנעל מלמד שהיו נישאים על גבי עננים כלומר (יז) לא בא לרגלך צוקה להתיחה ד"א בצקה לא נילושה

[א] ע"י כיומא דף ע"ד ע"כ ומבין דברי פסיקתא

והוא שכל המצוה שבה נאמר לא תעשה כענין לא תעשה (יג) לא תחמוד וכו' מכאן אמרו וכו' (פ"ז נ"ג) שמואל רמי כתיב לא תחמוד וכתיב ולקחת לך (ספא דקרא דהכא) הלא כיצד פיסלו לאלוה לא תחמוד פסלו מאלוה היינו שפסלו אז ולקחת לך וספא כמו דברי המהמר (יג) כל היודע בטיב ע"ו (ט"ז מ"ג) והיינו עובד כוכבים קמן חינו יכול לבטל (יד) כל שכיוצא בו נעבד (טס מ"ח) פ"ס כל הסוגיא (טו) כיצד היו קוראין אותה (פס מו) (טז) ולא היה נעצר להם פ"א אף שהיה יורד בכל יום אע"כ לא היה מתקיים מיום ליום וזה היה הענין שהם כמו שמכיים (יז) לא בא לרגלך צוקה דוקא לשון צוק וזה ועין בתרגום שרגס ומסנאך לא יתיסו פ"א כפי הענין ולא כפי

פסיקתא פרשת עקב זוהרתא

ונבעטה בקרקע כמי שהבצק צריך בציקה בעיטה. ד"א ורגלך לא בצקה. מפני שלא נתיחפה. שמלתך לא בלתה. (יח) מרוב שלמות פושט זה ולובש זה מתוך כך לא היה בלה: פס'. וידעת עם לבבך וגו' מיסודך. ללמדך כמה גדולים יסודין שמקריבים את האדם תחת כנפי השכינה:

פס'. ושמרת את מצות ה'. כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה. ארץ חטה ושעורה: ארץ אשר לא במסכנות. ואכלת ושבעת וברכת. מיכן אמרו חכמים על כל מין ומין תן לו מעין ברכותיו כמו ששנינו בברכות בפרק כיצד מברכין על הפירות. ורבותינו אמרו כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה מעל. וכן אמר רבא כתיב (מסלים כד) לה' הארץ ומלואה וכתיב (סס קסו) השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם. לא קשיא כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה. (יס) קמחא (דשערי) רב יהודה אמר בורא פרי האדמה. ורב נחמן אמר שהכל והלכתא כרב נחמן. וכן אמר רבי זירא אמר רב מתנה אמר שמואל קרא הייא וקמחא דשערי מברכין עליו שהכל נהיה בדברו. (כ) רב ושמואל דאמרי תרויהו כל שיש בו מהמשת המינים. חטה. ושעורה. וכוסמת. ושיבולת שועל. ושיפון. מברכין עליו בורא מיני מזונות. כגון חבין קדרה ודיסה. (כא) והשותה שמן זית לבדו לא כלום מברך. (כב) תבשיל של שלק ושל לפתות בורא פרי האדמה. קמח (כג) אע"פ שיש בו חלב ודבש ושמן בורא מיני מזונות. ומיני קטניות בורא פרי האדמה. ולחם הבא בכיסנין כגון לחמניות בורא מיני מזונות. ואם קבע סעודתו עליהן מברך המוציא לחם מן הארץ. וכן לחם המחבת. האוכל פת והוצרך לנקביו והלך וחזר מברך המוציא. (כד) ומי שנסתפק לו ואינו יודע אם בירך אם לא בירך אם משבעת המינים אבל שהם מן התורה חזר ומברך. ונשים ועבדים אע"פ שהייבין בברכת המזון אין מצטרפין בזימון עם האנשים ומאחר שכינסו את השלחן לברך ברכת המזון אם רצה לשתות צריך לברך. (כה) ושנו חכמים הנוטל ידיו צריך שינביה אצבעותיו למעלה. אבל מים אחרונים צריך שישפיל ידיו למטה (כו) כדי שתצא הזוהמא. (קי) ואין נוטלין מיד ליד אפילו מן הנגר אלא טובל שתי ידיו כאחת בנהר. (כח) אמר רב נחמן משה תיקן להם לישראל ברכת הון בשעה שירד להם המן. יהושע תיקן להם ברכת הארץ בשעה שנכנסו לארץ. דוד ושלמה תיקנו להם בונה ירושלים. דוד תיקן להם על עמך ועל ירושלים עיר קדשך. שלמה תיקן להם על הבית הגדול והקדוש. הטוב והמטיב ביבנה תיקנוה כנגד הרוגי בתר הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה. אמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל ואסור לאדם שיטעום כלום קודם שיתן מאכל לבהמתו שנאמר ונתתי עשב בשדך לבהמתך. וחדר ואכלת ושבעת:

פס'. השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך. זה הפורק עול מלכות שמים אוכל בלא תפלה בלא ברכה:

פס'. פן תאכל ושבעת. מלמד שהשלוח גורמת לידי פקרנות. היינו דאמרי. אינשי מלי כריסי זני בישי:

פס'. ורם לבבך. (כט) שכל אדם שיש בו גמות הרוח כאילו כופר בעיקר. שנא' ורם לבבך ושכחת. המוליכך במדבר וגו'. המאבילך מן. ואמרת בלבבך. וזכרת את ה' אלהיך:

ב א ו ר ה ר א ם

כפי המלה: (יח) מרוב שלמות. היינו מרוב נגדים שהיה להם. ועיין ראש"פ שמכיל סי' זה וסלמנ"ן דחס דנריו: (יס) קמחי דמימי ר"י אמר נפס"א וכו' כלל: (כ) רב ושמואל וכו'. (ברכות לו:) כל שיש צומח' מינים: (כא) והשותה שמן זית לבדו. (ברכות ל"ה) אי דשתי לי' חזוקי קא מיזק ע"כ איט מנך כלל: (כב) תבשיל של שלק וכו'. היינו שאין נאכלין כמות שכן חיינ ע"כ אם בשלו מנך כפ"מ: (כג) אע"פ שיש בו חלב ודבש וכו'. כי קמח הוא העיקר: (כד) ומי שנסתפק לו אם בירך וכו'. אם משנעת המינים שהם דאורייתא צריך לברך. ספק סתפלל אל יסתפלל דרבנן וכן כוונתו יכא: (כה) ושנו חכמים הנוטל ידיו וכו' (סוסה ד:): (כו) כדי שתצא הזוהמא (כז"י סס): (כז) ואין נוטלין מיד ליד אפילו מן הנגר וכו'. שאין כאן לא נפילה ולא מפילה והוא כדברי פרש"א דעיין סו"ע ח"ט: (כח) אר"נ משה תיקן ב' (ברכות מח): (כט) שכל אדם שיש בו גמות הרוח.

פסיקתא פרשת עקב זוטרתא יד

פס' . והיה אם שכח תשכח . מיכן אמרו אם שכח מעט תשכח הרבה ביותר :
פס' . כגוים אשר ה' מאבד מפניהם . (כט) מה הם בנביא אף אתם בנביא . עקב לא תשמעון . תחת אשר עקב תשמעון . לא שמעתם . תשמעון יען וביען :
פס' . שמע ישראל אתה עובר היום את הירדן . בשכר שמע ישראל אתה עובר היום :
פס' . עם גדול ורם בני ענקים . כמה שמות יש להם ענקים רפאים נפילים ומוזמים . ענקים שמעניקים את ההמה בקומתם . רפאים שהכל רפים לפניהם . ומוזמים (ל) שכל מה שזוממין עושין . נפילים שהכל נופלים לפניהם :
פס' . וידעת היום . בשכר וידעת . הוא העובר לפניך :

פס' . אל תאמר בלבבך בהדוף ה' . והלא רשעים היו שנאמר כי ברשעת הגוים האלה אלא לגבי צדקתכם לא היו רשעים כלומר אין צדקותיך שוה לחייב את אלו לגרשם מפניך . לכך נאמר אל תאמר בלבבך אבל רשעים היו לפני הקב"ה שנא' כי ברשעת הגוים האלה . למען הקים את הדבר אשר נשבע לאבותיך . כפי הצדקה הרי אלו רשעים . אבל כפי מעשיך לא היו אלה רשעים שיגורשו מלפניך על שום מעשיך ומעשיהם לא גורשו אלא למען הקים את הדבר אשר נשבע לאבותיך :
פס' . וידעת . כי לא בצדקתך . (לא) שלשה פעמים למה . אמר רבינו טוביהו בר' אליעזר ז"ל אמר להם משה לא צדקתך כצדקת אברהם שאמרתי לו (נלאשית יג) קום תתהלך בארץ לארכה וגו' . ולא כצדקת יצחק שאמרתי לו (ס) כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה [ולזרעך וגו'] . ולא כצדקת יעקב שאמרתי לו (סס כח) הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך . באברהם כתיב (סס יח) לעשות צדקה ומשפט . ביצחק כתיב (סס ט) ויזרע יצחק בארץ ההיא . ולהלן הוא אומר (ססז י) זרעו לכם לצדקה וגו' . ביעקב כתיב (נלאשית ל) וענתה בי צדקתי שלא נחשד על הנזל :

פס' . כי עם קשה עורף אתה . זכור אל תשכח . מלמד שחייב אדם לזכור עונותיו להתודות עליהן שמתוך כך חוזר בו שנאמר זכור אל תשכח . וכן הוא אומר (ויקרא כו) והתודו את עונם ואת עון אבותם :

פס' . ובחורב הקצפתם . זה מעשה העגל :
פס' . בעלותי ההרה . ולהלן הוא אומר ואנכי עמדתי בהר . אלא אין ישיבה אלא לשון איחור . וכן הוא אומר (דנריס א) ותשבנו בקדש ימים רבים לשון איחור :
פס' . ויהי מקץ ארבעים יום וארבעים לילה וגו' . ה' פעמים כתיב לוחות בפרשה לקחת לוחות האבנים לוחות הברית : נתן ה' אלי את שני לוחות האבנים לוחות הברית הרי ה' כנגד המשת חומשי תורה . ע"א כנגד חמשה דברות שעל לוח זה וה' דברים שעל לוח זה :

פס' . ויאמר ה' אלי קום רד מהר :
פס' . הרף ממני הראה לו פתח ליכנס לפניו להתפלל עליהם :
פס' . ואפן וארד . על שתי ידי (לכ) ולהלן הוא אומר (שמות לב) ושני הלוחות בידו ברשותי היו . שלא נתחייב על שברם וכן הוא אומר אשר שברת :
פס' . וארא והנה חמאתם לה' . וכי עד שראה לא האמין . והלא כבר אמר לו הקב"ה עשו להם עגל מסכה אלא ראה האותיות פורחות מן הלוחות לפיכך שיברם :
פס' . ואתפוש בשני הלוחות . שברם בחזקה והוא שאמרו חכמים אשר שיברת יישר כחך ששיברת :
פס' . ואתנפל לפני ה' כראשונה . מלמד שמאה ועשרים יום רצופין היה משה בלא

ב א ו ר ה ר א " ס

(סמק י) : (כט) מה הם בנביא. לדעתי ז"ל הגירסא להיפך שקאי על קרא דהכא בעידותי ככס כיום מה חס כנביא כדכתיב בעידותי אף כגוים בנביא כי מלאנו כמה נביאים שביב ירמיה ושלמי נביאים על האומות . ועיין איכה רבתי כ"ב תנינא בפסוק ספך עלי בלחות הלשון כגוים אשר ה' מאבד מפניהם מה אלו ככה ונביא אף אלו ככה ונביא : (ל) ש ל מה שזוממין . סייעו מה שזוממין . (לא) ג' פעמים למה . סי' ג' פעמים כחז הלשון נדקת : (לכ) ולהלן הוא אומר ושני הלוחות בידו . סייעו ביד חס :
 לא

פסיקתא פרשת עקב זוטריתא

סאכל ומשתתח. פ' הראשונים שנאמר כראשונה. ומ' יום שהתנפל ומ' בלוחות האחרונים. הראשונים השלמו בי"ז בתמוז. והאמצעיים השלמו בראש חודש אלול. והאחרונים ביום הכפורים. לפיכך נהגו במקומות לתקוע בראש חודש אלול:

פס'. ואת מטאתכם. (לג) לא נתכוון משה אלא לבדקן כסומוטות:

פס'. ובתבערה ובמסה. בפרשת אלף הדברים הכליל מקומות שהקניטו וכאן פרט בפרט כל מקום ומקום. ובשלוח ה'. ממרים הייתם. ואתנפל. ואתפלל אל ה'. (לד) גדולה תפלה ממעשים טובים שאין לך בישראל גדול במעשים טובים ממשה רבינו ואפילו הכי כל מה שהיה עושה על ידי תפלה הוא עושה:

פס'. וזכור לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב. כמה גדולים הם הצדיקים שתולים בזכות אחרים. והקב"ה תולה על ידם שנאמר (תהלים קו) לולי משה בהירו:

פס'. פן יאמרו הארץ. והם עמד ונחלתך. אע"פ שהטאו אמר משה לפני הקב"ה רבונו של עולם בשעה שהוצאת את ישראל ממצרים אמרת לי (שמות ג) והוצא את עמי בני ישראל ממצרים ועכשיו אתה אומר אלי (שם לג) כי שהת עמך. חבים זוכים. עמך הם שנא' והם עמד ונחלתך:

פס'. בעת ההיא אמר ה' אלי פסל לך וגו'. אתה שברתם אתה פסל לך תחתיהם. ד"א פסל לך בידך היו מסורים לך להשיב אחרים תחתיהם. שני לוחות. כנגד שמים וארץ. שני לוחות. כנגד תורה שבכתב ותורה שבעל פה. שני לוחות. כנגד העולם הזה והעולם הבא. (לה) לוחות שיהיו שניהם שוין. אבנים. שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשים את לחיו כאבנים. (לו) ד"א אבנים. משום (נראשית מס) רועה אבן ישראל. כראשונים. מה ראשונים בקולי קולות אף אחרונים כך. ועשית לך ארון עץ. ואח"כ ויכתוב על הלוחות כמכתב הראשון מה מכתב הראשון חרות על הלוחות אף מכתב שני חרות:

פס'. ואפן וארד מן ההר. ובני ישראל נסעו. הסמיך מיתת אהרן למתן תורה דכתיב ויהיו שם. וכתיב שם מת אהרן. (לז) זה שאמר הכתוב (תהלים קמז) יקר בעיני ה' המותה לחסידיו. ויקבר שם. והלא בהר ההר מת אהרן אלא מלמד שהורו לאחוריהן שמנה מסעות. ויש אומרים מסעות הללו היו קרובות זו לזו וכולן תחת ההר היו לפיכך אמר הכתוב שם מת אהרן. ויכהן אלעזר בנו תהתיו. ממלא מקום אבותיו וכן הוא אומר (שם מה) תחת אבותיך יהיו בניך:

פס'. משם נסעו הנדגדה. בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי. (לח) לשרתו ולברך בשמו. מקיש ברכה לשירות. מה שירות בכשרים ותמימים אף ברכת כהנים בכשרים ותמימים. מיכן אמרו חכמים כל כהן שיש בו מומין אינו עולה לדוכן:

פס'. על כן לא היה. ואנכי עמדתי בהר. (לט) אלו מ' האחרונים. ויאמר ה' אלי קום לך למסע:

פס'. ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל וגו'. אחר שהוכיחם הזכירם על התשובה שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה. (מ) משל לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול ויש לו דומה עליו כקטן. ואם מבקשין ממנו כלי קטן

ב א ו ר ה ה א " ס

(לג) לא נתכוון משה. קאי על סיפא דקרא ואשליך חם עפרו אל הנחל: (לד) גדולה תפלה ממע"ש (נרכות ל"ג): (לה) לוחות שהיה שניהם שוים. בתנחומא למח כתיב חסר שלא היו גדולים זה מזה אלא שניהם שוים וסיתת פסולת שניהם שוים: (לו) ד"א אבנים. משום שם רועה חסן ישראל כנ"ל. ופי' דורש חסנים לשון יסוד (עלעמענס) כמו משם רועה חסן ישראל יסוד ישראל: (לז) זה שאמר הכתוב יקר בעיני ה'. עיין ילקוט חוקת בשם הילמדנו כי הפסוק הזה נדרש על מיתת בני אהרן: (לח) לשרתו וכו' מקיש וכו' אף ברכת כהנים בכשרים ותמימים. דברי המחבר ז"ע כי אם למד מקרא דהכא לפסול בברכת כהנים בעלי מומים להקיש לשירות היה לנו לפסול אף מומין שבסתר ובחמת פסולי מומין בברכת כהנים הוא רק צדק צדק שנגלוי (מגילה כ"ד) כל כהן שיש בו מום אינו עולה לדוכן מפני שהעם מכתכלין בו וכן מסיים בגמ' מומין שאלמרו דווקא בפניו ידיו ורגליו: (לט) אלו מ' האחרונים. דכתיב ויאמר ה' קום לך למסע לפני העם וכו' והוא אחר שנתרצה הקב"ה מעון הפגל והוא אחרי מ' האחרונים שניתן הלוחות השניים: (מ) משל לאדם שמבקשין ממנו וכו' (נרכות ל"ג):

פסיקתא פרשת עקב זוהרתא ז'ז

ואין לו דומה עליו כגדול. כך אמר משה כי אם ליראה את ה' כאילו דבר קל הוא:
פס'. לשמור את מצות ה' וגו'. הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים. הרי אלו ו'
רקיעים שאמרו חכמים ז"ל:

פס'. רק באבותיך חשק ה'. מיעט כל נביאי הכנענים:
פס'. ומלתם את ערלת לבבכם. מלמד שהלב יש לו ערלה. וערפכם לא תקשו
עוד שהגוף הולך אחר הלב:

פס'. כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים. (מא) א"ר יוחנן כל מקום
שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו. דבר זה בתורה
דכתיב כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים האל הגדול הגבור והנורא.
וכתיב בתריה עושה משפט יתום ואלמנה. שנוי בנביאים דכתיב (ישעיה נ) כה אמר
רם ונשא שוכן עד. וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח. משולש
בכתובים דכתיב (מלכים סח) פולו לדוכב בערבות ביה שמו. וכתיב בתריה אבי יתומים
ודיין אלמנות וגו'. ואהבתם את הגר. את ה' אלהיך תירא. הוא תהלתך. בשבעים
נפש. ואהבת את ה' אלהיך. וידעתם היום כי לא את בניכם שאני מוכיח לאנשים
שלא ראו אלא מה שראיתם שהיו מהם (מנ) זקנים יוצאי מצרים שלא נגזרה גזירה אלא
על אותם שהיו מבן עשרים שנה. לפיכך אמר להם כי את בניכם אשר לא ידעו
ואשר לא ראו:

פס'. ואשר עשה לדתן ולאבירם. בקרב כל ישראל. מלמד שאם היה אצל ישראל פקדון
מממונו של קרח היה מתגלגל ובא אל מקום שפצתה האדמה את פיה ונבלע שם:
פס'. כי עיניכם הרואות. ושמרתם את כל המצות. שלא לאמר אילו קיימתי את כל
התורה הוין מוז די-לי. אלא את כל המצות. תנן התם הוין דין למצוה קלה
ובורח מן העבירה שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה:

פס'. ולמען (תאריך) [תאריך] ימים על האדמה אשר נשבע ה' וגו'. עד עכשיו (מנ) היה
מדבר להם פה לפה. חזר ודבר להם כמדבר לאהרים בשביל ישראל. שנאמר
לאברהם ליצחק וליעקב. תחלה היה מדבר בלשון יחיד. שנאמר ועתה ישראל מה
ה' אלהיך שואל מעמד. מלמד שכל אחד ואחד מישראל צריך לומר בשבילי נברא
העולם ולי נתנה התורה ועלי לקיימה כולה. חזר ודבר להם בלשון רבים מן וידעתם
היום כי לא את בניכם ללמדך שכל ישראל ערבים זה בזה ללמוד וללמד לשמור ולעשות
ולקיים את תורת אלהינו. ולבסוף דבר להם בלשון סיפור. היה מספר להם. דכתיב
אשר נשבע ה' אלהי אבותינו של דור המדבר שקיבלו התורה ולא זכו ליכנס לארץ לפיכך
אמר להם אשר נשבע לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב. אבותם של יוצאי מצרים. לתת
להם ולזרעם. מקיש זרעם להם מה זרעם נכנסו אף דור המדבר עתידין ליכנס:

פס'. כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים היא. מגיד הכתוב
שבחה של ארץ ישראל וכן הוא אומר (נמלך י) וחברון שבע שנים נבנתה
לפני צוען מצרים. מנהגו של עולם בונה אדם בנין הנאה תחלה ואחר כך בונה את
הכעור שפסולת של ראשון מכניס בשני. שיריים שנשארו מן הבנין הראשון מכניס
בשני. ואומר (דברים ח) לא תחסר כל בה. דרך העולם מה שיש בארץ זו אין בזו.
אבל כאן לא תחסר כל בה. (מד) וארץ ישראל נקראת ארץ ושאר ארצות נקראו חוצות.
שנאמר (משלי ח) עד לא עשה ארץ וחוצות. וכן סנהדרין אומר (ישעיה לו) עד בואי
ולקחתי אתכם אל ארץ בארצכם. ולא אמר יפה מארצכם. אלא בארצכם אע"פ שהי'
לו לשבח ארצו לא שיבחה יותר מארץ ישראל. וכן הוא אומר (דברים ג) צידונים
יקראו לחרמון שריון והאמרי יקראו לו שניר. ואומר (ס"ד) עד הר שיאון הוא הרמון.

באור הרא"ם

(מא) אמר ר' יוחנן כל מקום וכו' (מגילה לא-): (מנ) מהם יוצא מצרים. כ"ט. אותן
שהיו יותר מכן ס' נפת יצאם ממלכיהם לא נזכר עליהם גזירה: (מנ) היה מדבר עמם פא"פ.
קאי על הפרשה הראשונה שמע ישראל אתה עובר היום וכו': (מד) וא"י נקראת ארץ וכו'. כן הוא
(תפריט פ) דורש ח"י משקה אותם הקדוש ברוך הוא בעמנו וכל העולם ע"י שליח שנאמר כמותן מסר על
פני

פסיקתא פרשת עקב זמרתא

נמצא (מד) הרי זה קרוי ד' שמות שהן שיאון חרמון שריון שניר. וכי מה צורך אלא בא
ללמדנו שארבעה מלכים מתכבשים [א] עליה זה אומר יקרא על שמי וזה אומר יקרא על
שמי. (מה) ואע"פ שהיתה פסולת של ארץ ישראל ד' מלכיות מתכבשות [א] עליה קל
וחומר למקום משובח של ארץ ישראל. (מו) וכן בכל מקום כמו (יהושע טו) ודנה וקרית
סנה היא דביר. ואומר (סס) ושם דביר לפני קרית ספר. וכן הנביא אומר (יחזקאל
ואתן לך ארץ חסדה נחלת צבי צבאות גוים. נחלת צבי (מו) קלה להוציא פירותיה
כצבי קל ברגליו. ד"א מה צבי אין עורו מחזיק את בשרו שנראה קטן מאחר שנפשט
יותר ממה שהיה כך אין פירות של ארץ ישראל מחזקתן כשישראל עושין רצון המקום
ללמדך שבה ארץ ישראל לא כארץ מצרים היא. לפי שארץ מצרים. (מח) מקום
נמוך שותה. מקום גבוה אין שותה. ארץ ישראל גבוה ונמוך שותה. ארץ מצרים
שותה ואח"כ נזרעת. ארץ ישראל שותה ונזרעת בכל יום. ארץ מצרים תזרע את זרעך
והשקית ברגל כגן הירק. מה גן ירק בכל עת אתה מתעסק בו להשקותו. ואם לאו אין
בו הועלה. אף ארץ מצרים אם אין אתה מנדד שינה מעיניך אין לה בה כלום. אבל ארץ
ישראל אתה ישן על מטתך והקב"ה משקה אותה. מנהגו של עולם אדם לוקח עבדים
לעבדו והקב"ה לוקח את ישראל לעבדים והוא מוריד גשמים ומצמיח פירות להשביעם.
וכן השיב רבי צדוק לחכמים במשתה בנו של רבן גמליאל שהיה עומד ומשקה להם מזג
את הכוס לרבי אלעזר ולא רצה ליטלו ונטלו ר' יהושע אמר לו מה זה יהושע אמר
לו רבי צדוק מי שאמר והיה העולם משיב רוחות ומעלה עננים ומוריד גשמים ומנדל
צמחים ועורך שלחן לכל אחד ואחד ורבן גמליאל לא יהא משמשינו. אשר יצאתם
משם. כלומר הייתם בה והיתה מתברכת בגללכם עכשיו שיצאתם משם אין לה תקנה;
פס'. והארץ אשר אתם. ארץ הרים ובקעות. טעם פירות ההרים לא כטעם פירות
הבקעות. שפירות ההרים קלים ופירות הבקעות שמינות. א"ר שמעון בן יוחאי
י"ב ארצות נתנו כנגד י"ב שבטי ישראל ולא שוו טעם פירות שבט זה לטעם פירות
שבט זה. (מס) ואלו הן הארצות. ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה. כי הארץ. והארץ אשר
אתם עוברים שמה. ארץ הרים. ארץ חמה ושעורה. ארץ זית שמן. וכן הוא אומר
(תהלים קה) ויתן להם ארצות גוים. ארצות הרבה ואל תתמה שהרי הים אחד ואומר
קרא ימים. ימים הרבה אבל אין טעם דג העולה מעכו כטעם העולה מצידון.
(י) למטר השמים תשתה מים. שהיו העננים מקיפות אותה ומשקות אותה מכל רוח;
פס'. ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה דורש (נח) להפריש ממנה חלה ותרומה
ומעשרות. תמיד עיני ה' אלהיך בה. (נב) עתים לטובה עתים לרעה. לטובה
כי צד הרי שהיו ישראל רשעים בראש השנה ונגזרו עליהם גשמים מעושים וחזרו בתשובה
להוסיף עליהם אי אפשר שכבר נגזרה גזירה אלא תמיד עיני ה' אלהיך בה ומורידן
בזמן ומשלח להן ברכה. לרעה כי צד הרי שהיו ישראל צדיקים בראש השנה ונגזרו
עליהן גשמים מרובין וחזרו בהן לימנע מהן אי אפשר שכבר נגזרה גזירה אלא הקב"ה
מורידן שלא בעתם כשאין הארץ צריכה להם שנאמר תמיד עיני ה' אלהיך בה.
מראשית השנה ועד אחרית השנה מניד שמראש השנה נגזר עליה כמה רוהות כמה
עננים כמה גשמים כמה טללים יבואו לה. ד"א מראשית השנה (נג) וכי התבואה

[א] נספרי כג' מתכבשות ונרש"י דברים מתכבשות ונ' שגם משתכחות וכאן נראה שג' מתכבשות.

באר ה"א

פני ארץ זו ח"י ושולח מים היינו ע"י שליח על פני חונות הוא כל העולם כולה: (מד) הרי זה קרוי ד'
שמות. לעיל סוף פרשת דברים: (מה) ואע"פ שהיתה מפסולת א"י. עיין לעיל צפ' דברים
והאמורי יקראו לו שניר הוא שלג ומפני הקרירות יקרא חרמון לשון חרס שאינו מוסיף פירות וזה שאמר
שהיתה מפסולת של ח"י: (מו) וכן בב"ס כמו ודנה וכו'. מצינו רח"ס כי קרית סנה הוא ג"כ קרית
ספר אשר דביר נקראת על שמה. והכל מחציבות המקום נקרא כמה שמות. ורח"ס מי שכתב שקרית סנה
וסנה כלשון פרצי לימוד ושנון כמו בעברי קרית ספר: (מז) קלה להוציא פירותיה (כחצות קינ):
(מח) מקום נמוך שותה. שם אין גשמים רק מה ששותה מנהר נילוס: (מט) ואלו הן הארצות.
היינו ש"כ פעמים נאמר נקרא ארץ. נאמן חסר ונפסרי חשיב כולם כסדר: (נ) למטר השמים וכו'.
שיהיה עננים וכו' חסר כאן ועיין ספרי: (נח) להפריש ממנה חלה וכו'. כי הוא חוצה הארץ לוקח:
(נב) עתים לטובה עתים לרעה וכו'. (נ"ז) ע"ש: (נג) וכי התבואה וכו'. וכי תבואה עומדת בארץ

פסיקתא פרשת עקב זוורתא טז

בשנה כל השנה אלא מלמד שהקב"ה שולח ברכה אפילו באוצרות וכן הוא אומר (דברים כח) יצו ה' אתך את הברכה באסמך ואפילו בעריבה מתברכת העיסה שנא' (שם) ברוך טנאך ומשאריתך. ואפילו בשעת האכילה מתברכת שנא' (שם ח) ואכלת ושבעת. לכך נאמר מראשית השנה ועד אחרית השנה. מלמד שכל השנה כולה ברכתו עליכם. ד"א מרשית. חסר אלף מלמד (נד) שכל שנה שרשה בתחלה וישראל תזרין בתשובה נותן לה אחרית שנה טובה לשון אחרית כמו תקוה ואחרית: **פרשה** והיה אם שמעו תשמעו אל מצותי. מגיד הכתוב (יה) שנתחייבו ישראל בתלמוד קודם המעשה. וכן מצאנו שנענשו על התלמוד יותר מן המעשה שנאמר (סוף ד) שמעו דבר ה' כל בית ישראל (נו) כי ריב לה' עם (עמו). ואומר נדמו עמי מכלי דעת. ואומר כי אין אמת ואין חסד ואין דעת אלהים בארץ. אמת זו תורה שנאמר (משלי כ) אמת קנה ואל תמכור. חסד זו תורה שנאמר (מסליס קיס) חסדך ה' מלאה הארץ הקיך למדני. דעת זו תורה שנאמר (ישיעיה כ) (נדמו) [גלה] עמי מכלי דעת ואמר (ירמיה כ) מי האיש ההכם ויבן את זאת וגו' ויאמר ה' על עזבם את תורתו. וכן רבי יוסי הגלילי אומר (נו) גדול תלמוד תורה שקדם לחלה ארבעים שנה ולמעשרות המשים וארבע ולשמיים ס"א וליובלו ק"ג וכשם שנענשו על התלמוד יותר מן המעשה כך שכר התלמוד קודם המעשה שנאמר ולמדתם אותם את בניכם. וכתוב למען ירבו ימיכם. אשר אנכי מצוה אתכם היום. מנין אתה אומר שאם שמע אדם דבר מפי קטן שבישראל יהי בעיניו (נ) כשומע מפי חכם (השומע) מפי משה כשומע מפי הקב"ה (ת"ל) (נח) אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את ה'. כל שאתם עושים לא תעשו אלא מאהבה שלא תאמר הריני לומר תורה בשביל שאקרא חכם בשביל שאקבל שכר לעולם הבא בשביל שאהיה עשיר ת"ל לאהבה עמוק מאהבה וסוף השכר והכבוד לבוא. ולעבדו. זו תפלה. וכן דוד אומר (מסליס קמא) תכון תפילתי קמורת לפניך. מלמד כמו שעבודת מוצה קרויה עבודה כך תפלה קרויה עבודה. ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם. הרי זו כוון תפלה (נע) שלא יהא לבו של אדם חלוק בשעת תפלה:

פס'. ונתתי מטר ארצכם. אמר הקב"ה אם עשיתם מה שעליכם אף אני אעשה את שלי. ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש. רבי נתן אומר בעתו מלילי שבת ללילי שבת. (ס) יורה. שמורה את הבריות להכניס פירותיהן ולהטיח גנותיהן ולעשות כל צרכיהם. ד"א יורה. שמורה את הארץ ומשקה עד תהום. וכן הוא אומר (מסליס סה) תלמיה רוח גדת גדודיה. יורה במרחשון ומלקוש בניסן שיויר על המלילות ועל הקשין. ואספת דגנך ותירושך ויצהרך. כלומר בשופע. וכן הוא אומר (ויקרא כו) והשיג לכם דיש את בציר וגו'. ד"א ואספת דגנך. הנהג בהן דרך ארץ. דברי רבי ישמעאל. ד"א ואספת דגנך. שתהא ארץ ישראל מליאה דגן תירוש ויצהר וכל ארצות דואבות למלאה אותה כסף וזהב כענין שנאמר (בראשית מו) וילקט יוסף את כל הכסף. ד"א ואספת דגנך. כענין שנאמר (ישיעיה סג) נשבע ה' בימינו ובוחזע עזו כי מאספיו יאכלוהו והללו את ה'.

פס'. ונתתי עשב בשדך. (סא) שלא תהא מצטער למדברות. רבי שמעון בן יוחאי אומר ונתתי עשב בשדך שתהא גוון ומשליך לבהמתך מן השחת עד שלשים יום קודם לקציר ואינה פוחתת מגרניה. ר' אומר ונתתי עשב בשדך זה פשתן וכן

באור הרא"ם

כל השנה הרי נקצרת בזמנה. ובספרי הגי' וכי יש פירות בשנה כל השנה: (נד) שכל שנה שרשה וכו'. (נ"ה סו): (נה) שנתחייבו בתלמוד קודם המעשה. ס' אף קודם שגלו לארץ והיו מנות שלם היו מוסגות במדבר חלל בתלמוד תורה נחמייבו חיכה נקבלת התורה: (ט) כי ריב לה' עם. עם יושני הארץ כי אין אמת ואין חסד כל"ל ומה שנכתיב מזהר: (נו) גדול ת"ת שקדם לחלה (קידושין מ): (מ) כשומע מפי חכם כשומע מפי משה כשומע מפי הקב"ה כל"ל: (נח) אשר אנכי מצוה היום. היא דרשה בפני עמם: (נע) שלא יהא לבו של אדם חלוק וכו'. היינו שלא יתקשר בדברים אחרים. ובספרי ס"ג חזקתם לכהנים שלא יתקשרו בשעת עבודה שלא לפסול הקרבן: (ס) יורה שמורה הבריות (מענית ו'): (סא) שלא תהא מצטער:

פסיקתא פרשת עקב זוטרותא

הוא אומר (כא) (מגלים קד) ועשב לעבודת האדם. בשדך לבהמתך. סימן טוב כשבהמה אוכלת ושובעת. ד"א ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושובעת. (כב) כשבהמתך אוכלת ושובעת עובדת בכח את האדמה. דכתיב (משלי יד) ורב תבואות בכח שור;

פס' השמרו לכם פן יפתה לבבכם. אמר להם הוזהרו שלא תמרדו במקום שאין אדם מורד בבוראו אלא מתוך שובע שנאמר (דברים ח) פן תאכל ושובעת. ובקרך וצאנך ירביין ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך. וכך נאמר ואכלת ושובעת השמרו לכם פן יפתה לבבכם. ד"א השמרו לכם פן יפתה לבבכם שלא יטעה אתכם יצר הרע ותפרשו מדברי תורה שכיון שפורש מדברי תורה הולך ומדבק בע"ז. וסרתם. סדרך ההיים לדרך המות. ועבדתם אלהים אחרים. וכי אלהים הן אלא על (כג) שמאחרין הטובה לבוא לעולם נקראו אלהים אחרים. ד"א שאחרים קורין אותן אלהים. אלהים של אחרים. וחרה אף ה' בכם ועצר. אמר להם הקב"ה הכנסתי אתכם לארץ קדושה להיות קדושים אם שמרתם הרי מוטב ואם לאו וחרה אף ה' בכם:

פס' וחרה אף ה' בכם. (סד) שומעני (שאיין) הם כלין לעולם ת"ל ועצר את השמים ולא יהיה מטר. ה' מיני פורעניות מביא עליהן. וחרה נאמר כאן חרון ונאמר להלן חרון (שמות כג) וחרה אפי. והרגתי אתכם בהרב (סה) מה להלן הרב אף כאן הרב. מצאנו שכל מקום שנאמר הרי אף המש פורעניות הם. הרב ודבר והיה רעה ועצירת גשם וגלות. ד"א וחרה אף ה' בכם. ולא באומות העולם שיהיו אומות העולם שרויין בטובה והן שרויין ברעה. ועצר את השמים. (סו) שיהיו העננים טעונים ועומדין ואין מורידין אפילו טיפת גשמים. והאדמה לא תתן את יבולה. אפילו מה שאתה מוביל לה שהוא הזרע. ואבדתם מהרה. מאחר שיכורין באין עליכם מיד אני מגלה אתכם ואני נותן לכם ארוכה בארץ. ואם תאמר היאך נתן ארוכה לאנשי דור המבול ק"כ שנה לפי שלא היה להם מה שילמדו. אתם יש לכם מה שתלמדו. ד"א ואבדתם מהרה. גולה אחר גולה. אמר ר' שמעון בן יוחאי ומה מי שנאמר בהם מהרה לא גלו אלא לאחר זמן (סז) קל והומר למי שלא נאמר בהן מהרה. מעל הארץ הטובה. ע"י שנתבטלו מן התורה שנקראת טובה שנאמר (משלי ד) כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו:

פס' ושמרתם את דברי אלה על לבבכם. אמר להם אע"פ שאתם גולים היו רגילין בתורה ובמצוות שכשתחזרו לא יהיו עליכם חדשים. וכן ירמיהו אומר (ירמיה לא) הציבי לך ציונים. אלו ציוני המצוות. שימי לך תמרורים זה הרבן בית המקדש שימי לבך למסלה דרך הלכת. ראו כאילו הלכת ועשו תשובה ומיד אתם נגאלין שנאמר (סח) שובי בתולת ישראל. ד"א ושמרתם. מגיד שנמשלו דברי תורה בסם היים:

פס' ולמדתם אותם את בניכם. ר' איסי בן עקיבא אומר כשהתינוק מתחיל לדבר עם אביו מדבר עמו בלשון הקדש:

פס' למען ירבו ימיכם. אם למדתם את בניכם תורה ירבו ימיכם ואם לאו מתקצרין. אשר גשבע ה' לאבותיכם לתת להם. לתת לכם אין כתיב אלא לתת להם. נמצאנו למדים תהיית המתים מן התורה. כימי השמים על הארץ. שיהיו פני הצדיקים (סח) דומין ליום. וכן הוא אומר (שופטים ה) ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. רבי שמעון בן יוחאי אומר (ישעיה סה) כימי העין ימי עמי (סס) אין עין אלא תורה שנא' (משלי ג) עין חיים היא למהזיקים בה:

באור הרא"ם

דורש בשדך שהוא מיוחד מעזה שלך יהיה גם כן עשב לבהמתך: (כא) ועשב לעבודת האדם. ופסחן האדם עובד לו ועושה ממנו צגדים: (כב) כשבהמתך אוכלת ושובעת. כוונתו כי ואכלת ושובעת קאי ועל ונתתי עשב בשדך לבהמתך וע"י זה עובדת בכח וזו ואכלת ושובעת: (כג) אלא שמאחרין הטובה וכו'. מכילתא יתרו פרשה ו' ודורש אחרים לשון איחור: (סד) שומעני שהם כלים מהפולס כנ"ל וכ"ה בספרי: (סה) מה להלן הרב וכו'. נכפרי מסיים פסוקים הרון אף על כל המהמה מיני פורעניות: (סו) שיהיו עניים טעונים נשמים ועומדין כנ"ל: (סז) ק"ו למי שלא נאמר בו מהרה. והיינו סלומות וכספרי מסיים הקרא (יחזקאל ל"ח) מימים רבים תפקד בלחית השנים: (סח) דומין ליום. דורש כימי השמים כיום שהוא מליר: (סס) אין עין אלא תורה וכו'. ופרי הדברים ק"ו ומה אם התורה

פסיקתא פרשת עקב זוורתא

פס' : כי אם שמור תשמרון את כל המצוה הזאת. שמירה זאת מה היא לפי שהוא אומר והיה אם שמוע תשמעו. אל מצותי בשם שאדם צריך להזהר במלעו שאל תאבד כך יזהר אדם בתלמודו שלא יאבד. וכן הוא אומר (משלי ז) אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה. מה כסף קשה לקנותו כך דברי תורה קשין לקנותן. (ט) ונוח לאבדן ככלי זכויות. לכך נאמר כי אם שמור תשמרון. ואומר (שם יג) הן מהבל ימעט וקובץ על יד ירבה. זה הלומד תורה הלכה אחת ביום. פרק בשבוע. עד שיהיה חכם גדול נמצא עשיר לאחר זמן אבל מי שלמד תורה ומשכחה הומה לאשה שיוולדת וקוברת. והכתוב אומר (דברים ט) רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראוי עיניך ופן יכורו מלבבך כל ימי חיך. ושלמה אומר (משלי כד) על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב. זה שקנה שדה וכרם (על) והאיך הוא עצל והסר לב מפני שהוא לא השכיחן. שנאמר (שם) והנה עלה כלו קמשונים מפני שהוא מטמא את המהור ומטהר את הטמא ואומר את המותר ומתיר את האסור ועליו הכתוב אומר (קהלת י) ופורץ גדר ישכנו נחש. (עכ) אם שמע אדם מדברי תורה ראשון ראשון ומתקיימין. בשם שהראשונים מתקיימין בידו כך האחרונים. את כל המצוה. (עג) שלא יאמר אדם למדתי כל צרכי דיי"ת"ל את כל המצוה הזאת. לאהבה את ה' אלהיכם. שתהיו עסוקין במצותיו לשמח ולדבקה בו. ועליו הכתוב אומר (משלי ט) בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני. (עד) גם אני. מרבה אביו שבשמים. ד"א ולדבקה בו. דבוק בחכמים ותלמידיהם ומעלה עליו הכתוב כאלו

פס' : והוריש ה' את כל הגוים האלה מלפניכם. אם אתם עושין (עה) מה שדין עליכם ומה שצויתי עליכם גם אני אעשה את שראו לכם שנאמר והוריש ה' את כל הגוים - האלה מלפניכם. (עו) לרבות מסייעיהן. וירשתם גוים גדולים. בקומה. ועצומים. בכח :

פס' : כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם. להביא אפילו הוצה לארץ. להביא מה שכיבש דוד את ארם נהרים ואת ארם צובה. מן המדבר. (עז) ולא מן כל המדבר. לא יתיצב איש בפניכם. (עח) אפי' כעוג מלך הבשן. פחדכם ומוראכם. פחדכם. על הקרובים. ומוראכם. על הרחוקים. יתן ה' אלהיכם. על פני ונו'. והיכן דיבר (שמות עג) את אימתי אשלח לפניך. (מסילס לג) כי הוא אומר ויהי הוא צוה ויעמוד (שם קמד) אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו :

ראה אנכי

כתוב **מפרי פי איש ישבע טוב וגמול ידי אדם ישיב לו** (משלי יב) :
אמר רבינו טוביהו ברבי אליעזר זצ"ל. ראה שלמה בחכמתו מתן שכרן של צדיקים

באור הרא"ם

שלא נבראת חלל לכבודן של ישראל הכי היא קיימת לעולמי עולמים ק"ו. לצדיקים שנשכלים נברא העולם כג"ל וכ"ס בספרי: (ע) ונוח לאבדן ככלי זכויות (חגיגה טו) וחסר לשון כאן לא יערכנה זהב וזכויות וכלי פז אלו דברי תורה שקשים לקנותן ככלי זהב ופז ונוח לאבדן ככלי זכויות. כג"ל: (עא) והאיך הוא עגל אחרי שקנה שדה וכרם חלל מפני שהוא לא השכיחן כג"ל ופי' ויתקלקל אח"כ וכ"ס בספרי המאמר בארובה: (עב) אם שמע אדם וכו' קאי על הקרא כי אם שמור תשמרון שאלו שמע דבר מדברי תורה ראשון ומקיימו כשם שהראשון מתקיים בידו כך האחרונים מתקיימין בידו כג"ל: (עג) שלא יאמר וכו'. בספרי הלשון שלא תאמר הריני לומד פרשה קשה ומניח את הקלה כו' חלל כל המעט הזאת מדרש הלכות ואגדות והמחבר קינר בלשון: (עד) גם אני מרבה אבי שבשמים. וזהו ולדבקה בו. ועיין ראב"ע שכתב לזה סוד גדול. ועיין רמב"ן: (עה) מה שדין עליכם. הלשון אינו מדוקדק. ובכוונה המעט שלייתי לחכם: (עו) לרבות מסייעיהן. דורש את כל הנוסח כל לרבות שירצו לעזור אותם חף סס יסלו. וכמו שפירשו (יבואש ט) ויהי כשמוע כל המלכים כו' וכולם נפלו בחרב יבואש: (עז) ולא מן כל המדבר. שהמדבר בעלמו אינו ארץ ישראל: (עח) אפילו כעוג. דרש איש המיוחד: (פסיקתא)

פסיקתא פרשת ראה זוטרותא

וגמול תשלומן של רשעים ואמר פסוק זה . פרי פי איש . אלו דברי תורה שנאמר (משלי ח) טוב פריי מחרוץ ומפז . פי איש . שהם נהנים בפה . שנאמר (יהושע א) לא ימוש ספר התורה הזה מפיו . איש למה נאמר כדרכי אלעזר (ה) דא"ר אלעזר מאי דכתיב (תהלים קיג) אשרי איש ירא את ה' . אשרי איש ולא אשרי אשה . אלא אשרי שמתגבר ביצרו כאיש . ישבע טוב . ישבע מטוב הצפון לצדיקים לעתיד לבוא שנאמר (סס לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך . וגמול ידי אדם אלו הרשעים שנאמר עליהם (ישעיה נט) כעל גמולות כעל ישלם על מעשה ידיהם הרעים . אדם . שמאדימין עונותיהן . ישיב לו . ולהלן הוא אומר (סס ג) אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו . ולפי שנתן הקב"ה תורה לישראל והזהירם על דרך החיים והטוב ולעזוב דרך המות וחרע שנאמר ראה אנכי נותן לפניכם יכול הואיל ונותן לפניכם ברכה וקללה דרך החיים ודרך המות . (ג) ילך אדם באי זה שירצה (שנאמר) (דברים ל) ובחרת בחיים למען תחיה . אמר להם משה לישראל אתם רואין את הרשעים שמצליחין בעוה"ז בעולם שהוא עראי . בעולם שהוא לפי שעה . וסופן לדחות באחרונה . (משלי כד) כי לא תהיה אחרית לרע וגו' . ונאמר (סס) דרך רשעים כאפלה . והצדיקים מצטערין בעוה"ז לפי שעה למדק . את עונותיהם להיטיבם בסופן שנאמר (דברים ח) להטיבך באחריתך . ואומר (קבלת ז) טוב אחרית דבר מראשיתו . ואומר (משלי ד) ואור צדיקים כאור נגה הולך ואור וגו' . בוא וראה היאך הקב"ה מקרב את ישראל לתורתו ונותן להם דרך החיים וכן דוד אומר (תהלים עז) אברך את ה' אשר יעצני שאמר לי ובחרת בחיים . לכך אמר משה לישראל ראה אנכי . פתח עיניך וראה והבחין בין טוב ובין רע בין החיים ובין המות בין הברכה ובין הקללה :

פס' . והקללה אם לא תשמעו . וכה"א (גמרא ד) הלא אם תטיב שאת ברכה . ואם לא תטיב שאת קללה . (ג) האוהב את הטובה אוכל פירותיה . והאוהב את הרעה אוכל פירותיה . (ד) וכה"א (תהלים לד) נצור לשונך מרע . סור מרע ועשה טוב . וכן ישעיהו אומר (ישעיה ח) אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו . ואם תמאנו ומריתם חרב תאכלו . (משלי יא) הן צדיק בארץ ישולם אף כי רשע וחוטא . והקללה אם לא תשמעו . (ה) לא הוכיח משה את ישראל אלא אחר שראה את הטובות שהקב"ה מביא על ישראל . וכן יעקב אבינו לא הוכיח את בניו אלא אחרי שראה הטובות שהביא עליהם . וסרתם מן הדרך אשר אנכי מצוה אתכם וגו' . (ו) מיכן אמרו כל המודה בע"ז כופר בכל התורה כולה . וכל הכופר בע"ז מודה בבולה :

פס' . והיה כי יביאך ה' . והיה מיד . כי יביאך משכר שתבוא תירש . (ז) ונתתה את הברכה על הר גריזים ואת הקללה על הר עיבל . מקיש קללה לברכה . (ח) מה קללה בקול רם אף ברכה בקול רם . מה קללה בלויים שנאמר (דברים כז) וענו הלויים ואמרו . אף ברכה בלויים . (ט) כשם שהקללה בלשון הקדש . כך הברכה בלשון הקדש . מה קללה בכלל ופרט אף ברכה בכלל ופרט . מה קללה אלו ואלו עונין אמן אף ברכה אלו ואלו עונין אמן . ד"א ונתתה את הברכה . שתהא ברכה קודמת לקללה הפכי פניהם כלפי הר גריזים בשעת הברכה ובשעת הקללה הפכו פניהם כלפי הר עיבל :

באור הרא"ם

(ה) דאמר ר"א מ"ד אשרי איש וכו' . (ע"ז יט) . וסס נסס ריב"ל ע"ס : (ג) ילך אדם וכו' . ת"ל ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך כנ"ל : (ג) האוהב את הטובה . חסר קרא וכו' ל' מות וחיים ביד לשון ולהביא יחלל פריה וע"ז קאי האוהב את הטובה אוכל פירותיה . וכו"ס בספרי לפי גי' הגר"א : (ד) וכה"א נצור לשונך מרע . ורישא דקרא מי האיש החפץ חיים : (ה) לא הוכיח משה וכו' . קאי על הקרא ראה נותן לפניכם היום דוקא אחרי שראו הטובות וכנסו ארץ סיחון ועג וקרוב היה למיתתו וכן גבי יעקב : (ו) מבאן אמרו כל המודה בעבודת כוכבים . מסיפא דקרא ללכת אחרי אלילים אחרים : (ז) ונתתה את הברכה . (סוטה לז) וכו"ס בספרי וכו"ל ונתתה את הברכה וכו' מה תלמוד לומר וכלל כבר נאמר אלה יעמדו לדרך וגו' על הר גריזים ואלה יעמדו על הקללה כהר עיבל הלא מקיש וכו' כנ"ל : (ח) מה קללה בקול רם . דכתיב נפירות וענו הלויים וכו' קול רם : (ט) כשם שהקללה בלשון קדש . דילפינן

פסיקתא פרשת ראה זושרתא יח

פס' . הלא המה בעבר הירדן . (י) מעבר הירדן ואילך דברי ר' יהודה . אחרי דרך מבוא השמש . מקום שחמה זורחת . ולהלן הוא אומר (נלאשית יג) ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם . מה אילון מורה האמור להלן שכם (יא) אף האמור כאן שכם . וכו' מפורש במסכת סוטה :

פס' . כי אתם עוברים את הירדן : (יג) משאתם עוברים יודעין אתם שיורשין את הארץ אשר ה' אלהיכם נתן לכם . בזכותכם : וירשתם אותה וישבתם בה . (יג) בשכר שתירש תשב :

פס' . ושמרתם . זה תלמוד הגרסה : לעשות : זה מעשה . את כל החוקים : אלו המדרשות : ואת המשפטים . אלו הדינים . אשר אנכי נותן לפניכם היום . ככל יום יהיו חביבין עליכם כאילו היום קבלתם אותם מהר סיני . ויהיו רגילים בפיכם כאילו היום שמעתם אותם :

פס' . את כל החוקים . אלו מדרשות . והמשפטים : הדינים כדאמרן . אשר תשמרון . זו משנה . (שמור הגרסה) . לעשות : זה מעשה . בארץ . יכול לא יהו כל המצוות נוהגות אלא בארץ ת"ל כל הימים אשר אתם חיים על האדמה אפילו בהוצה לארץ . מה עבודת גלולים שהיא חובת הגוף ואינה תלויה בארץ אלא נוהגת בארץ ובחוצה לארץ אף כל שהיא מצות הגוף נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ . ושתלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ חוץ מן הערלה ומן הכלאים . ר"א אומר אף החדש :

פס' . אבד תאבדון את כל המקומות . מנין אתה אומר שאם קיצץ אשרה והחליפה אפילו עשרה פעמים שחייב לקצצה שנאמר אבד תאבדון . מלמד שהכנענים להוסיף יותר מכל אומה בעבודת גלולים : אשר אתם יורשים אותם את וגו' . וירשתם אותם בשביל אלהיהם שהיו עובדין אותם . אם תעשו כמעשיהם אחרים באין ויורשין אתכם . על ההרים הרמים ועל הגבעות . רבי יוסי הגלילי אומר אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם . אלהיהם על הגבעות ולא הגבעות אלהיהם . תחת כל עץ רענן ולא עץ רענן אלהיהם . ומפני מה אשרה אמרה מפני שיש בה (יד) תפיסת ידי אדם . וכו' במסכת עבודת כוכבים :

פס' . ונתצתם את מזבחותם ושבדתם את מצבותם ואשריהם תשרפון באש ופסילי אלהיהם תגדעון . העמיד תחתיו ע"ז וסלקו הרי זה מותר שנאמר ואבדתם את שמם . וגרסינן במס' ע"ז (טו) ג' בתים הן בית שבנאו מתחלה לשם ע"ז הרי זה אמור שנא' אבד תאבדון וגו' . הידש בו כלום נוטל מה שחידש שנא' ואבדתם את שמם . לא הידש אלא הכנים לתוכו ע"ז והוציאו ה"ז מותר שנאמר ונתצתם את מזבחותם :

פס' . לא תעשון כן לה' אלהיכם . רבי ישמעאל אומר מיכן לנותן אבן מן ההיכל ומן המזבח או מן העזרות שהוא חייב מלקות שנאמר לא תעשון כן לה' אלהיכם . רבי ישמעאל אומר המוחק אות אהת מן השם עובר בלא תעשה שנאמר לא תעשון כן לה' אלהיכם . רבן גמליאל אומר אזהרה לישראל שלא יעשו כמעשה הגוים שלא יגרמו מעשיהם הרעים למקדש ליהרב :

פס' . כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיכם מכל שבטיכם . דרוש על פי נביאים וכן אתה מוצא בדוד שנא' (תהלים קלג) זכור ה' לדוד את כל ענותו אשר נשבע לה' וגו' אם אתן שנת לעיני וכתיב (ס"ג ד) ויבא גר החוזה ביום התוא אל דוד ויאמר עלה הקם המזבח . ואומר (דס"ג ג) ויחל שלמה לבנות בית ה' בירושלים בהר המוריה אשר נראה לדוד אביו כגורן ארנון היבوسی . כתוב אחד אומר באחד שבטך

ב א ו ר ה ר א " ס

דילפיך קול קול ממשה : (י) מעבר הירדן ואילך דברי ר"י . (סוטה טס) ופי' רחוק הרבה מהירדן לגד מזרחי מדכתיב אחרי דרך וכו' שנאמר אחרי מופלג : (יא) אף אלון מורה . האמור כאלו (הגל חלוט מורה) הוא שכס : (יג) משאתם עוברים את הירדן . היינו נאמס של ירדן יהיה סימן בידכם שחבולו וחידשו את כלרץ : (יג) בשכר שתירש תשב . היינו שתגרס כל הגוים אז מוכל ליטב : (יד) תפיסת ידי אדם . היינו שהלדס נעשו : (טו) ג' בתים הם . (ע"ז ל"ז) :

פסיקתא פרשת ראה זוטרתא

וכתוב אחד אומר מכל שבטיכם. שהיו יודעים שביהמ"ק עתיד לבנות בהלק יהודה ובנימין לכך הפרישו (טז) דישנה של יריחו ונתנוה כל אותן השנים לבני קני חותן משה. וכיון שנבנה ביהמ"ק עלו בני קני מעיר התמרים ונסעו להם אצל יעבץ ללמוד תורה והושיבו המשמרות ביריחו להיות מושבים שם הכסף מכל השבטים ויש אומרים באחד שבטיך זה שילה מכל שבטיכם זו ירושלים. ד"א מכל שבטיכם הכסף מכל שבטיכם ובית הבחירה משבט אחד. כתוב אחד אומר (שמואל ב' כד) ויקן את הגורן ואת הבקר בכסף שקלים חמשים. (יז) וכתוב אחד אומר (דברי הימים ב' כג) שש מאות (שקל) הא כיצד לכל שבט ושבט חמשים שקלים שהם שש מאות שקלים ל"ב שבטים. ד"א חמשים משלו ויש מאות משל צבור. ובאת שמה. והבאתם שמה. מיכן אמרו הנזיר והנידב כיון שעבר עליו רגל ראשון ולא הביאו עובר בעשה שנא' ובאת שמה. והבאתם שמה עולותיכם. עולת יחיד ועולת צבור. וזבחיכם וזבחי שלמי צבור. וזבחי שלמי יחיד. מעשרותיכם. רבי עקיבא אומר (יח) בשתי מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר דגן ואחד מעשר בהמה. ואת תרומת ידכם אלו בכורים. שנאמר (דברים כו) ולקח הכהן הטנא מידך. ובכורות זה הבכור. כי בקרך וצאנך. אלו חטאות ואשמות: פס'. ואכלתם שם לפני ה' אלהיכם. (יט) במחיצה. ושמחתם. נאמר כאן שמחה ונאמר להלן שמחה. ושמחת בחגך. מה להלן שלמים אף כאן שלמים. בכל משלח ידכם. בכל משלח שאתם שולחים בו ידיכם ברכה אשלח בו. אתם וביתכם זו אשתו. אשר ברכך ה' אלהיך הכל כפי הברכה הביא:

פס'. לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום. הבליל גם משה עצמו בכלל ישראל ומה היו עושין מטלטלין (כ) המשכן אמר להן משה לישראל משנבוא לארץ אין אנו מטלטלין את המשכן. איש כל הישר. (כא) מלמד שהיחיד היה מקריב בבמה ואין הצבור מקריב בבמה. כל שאינו נידר ונידב אינו קרב בבמת יחיד (כב) רבי שמעון אומר היום אנו מקריבים חטאות ואשמות. משנבוא לארץ אין אנו מקריבין חטאות ואשמות בבמה. ד"א לא תעשון וגו' (כג) לא תעזבו נפשכם אחר שתבואו לארץ מלחוג בבית ה' ושלא תתנו מעשרות ותרומות ובכורות. ככל אשר אנחנו עושים פה במדבר כי אין לנו ארץ עתה כי אנחנו באנו אל המנוחה ואל הנחלה. וזה שאמר לא תעשון כמו שאמר (שמות לא) לעשות את יום השבת. העוובה יקרא עשיה. והכנים הנביא עצמו עמהם ואמר (כד) אנחנו כמו שאמר דניאל (דניאל ט) חטאנו ועוינו. ואמר איש כל הישר בעיניו כלומר לא תהיו איש כל הישר בעיניו יעשה בעת שתבואו בארץ אלא עשו התורה והמצות. כי לא יכשר לאמר לאותו הדור שהיו עומדים לפני משה רבינו כי אתם עושים הישר בעיניכם. כי הוא היה מנהיג להם בתורה ובמצות אלא הוא זמן השופטים שנאמר (שופטים כא) בימים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה:

פס'. כי לא באתם עד עתה וגו'. נחלה זו שילה. מנוחה זו ירושלים שנא' (מלכים קלב) ואת מנוחתו עדי עד וגו'. דברי ר"ש. ר' יהודה אומר חילוף הן הדברים:

באור הרא"ם

(טז) דישנה של יריחו. שמואל ח"ק חזק על ח"ק חזק כמו מקום המקדש וממנו כל אותן השנים קודם שנבנה הבית לבני קני וכו': (יז) וכתוב אחד אומר ויתן דוד לארונה כו' משקל שש מאות כז"ל: (יח) בשתי מעשרות. מעשר בהמה ומעשר דגן (היינו מעשר שני) ללכול לפנים מן החומה בירושלים: (יט) במחיצה. פי' שאין צריך ללכול במקדש דוקא אלא בירושלים בכל העיר: זה לא קאי על חטאות ואשמות שנאכלין במקדש: (כ) מטלטלין את המשכן. פי' כי במשכן היו מקריבים כז"ל ששמעו במבט חז"ל ח"כ מעשרו סירדן ונאו לשילה נאמרו במת יחיד להקריב כז"ל שירדו רק בשילה: (כא) מלמד שהיחיד מקריב בבמה וכו'. היינו מדריש ונדבות: (כב) רש"א היום אנו מקריבים. סוגר שמעון לא הקריבו אלא פסח וחזנות הקבועה להם זמן חזל חטאות ואשמות לא קרבו: (כג) לא תעזבו כו'. פיין ג"כ ברמב"ן כי צעת שהיו במדבר חטאים היו צצור חטאים ואם חזלו רק שלמים: וגם לא היו להם מחיצות כי היו מותרין ללכול המנחה. ולא היו מחויבים לעלות לרגל. פ"כ אמר כי כל התורה יעשו בירושלים: (כד) אנחנו כמו שאמר דניאל חטאנו וכו'. וחי' הוא לא חטא:

פסיקתא פרשת ראה זמרתא יט

פס' . ועברתם את הירדן וישבתם בארץ אשר ה' אלהיכם מנחיל אתכם והנחתם לכם מכל אויביכם מסביב וישבתם במח . (כ) רבי יהודה אומר שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ . להעמיד עליהן מלך . ולבנות להם בית הבחירה . ולהכרית זרעו של עמלק . ואיני יודע איזה מהם קודם כשהוא אומר (שמות יז) כי יד על כס יה מלחמה לה בעמלק למדנו משישב המלך על כס יה מכרית זרעו של עמלק . ומניין שהכסא הוא מלך שנאמר (דב"ל כט) וישב המלך על כסא ה' למלך . ועדיין איני יודע אם לבנות בית הבחירה תחלה אם להכרית זרעו של עמלק תחלה כשהוא אומר אשר ה' אלהיכם מנחיל אתכם והנחתם לכם מכל אויביכם . והיה המקום אשר יבחר ה' . למדנו כי להכרית זרעו של עמלק תחלה ואח"כ לבנות בית הבחירה . וכן הוא אומר בדוד (ש"נ ו) ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב . וכתב (ס) ויאמר המלך אל נתן הנביא ראה אנכי יושב בבית ארזים וארון האלהים יושב בתוך היריעה :

פס' . והיה המקום אשר יבחר ה' לשום שמו שם שמה תביאו (שם) . שמה מחיצות לקדשי הקדשים ומחיצות לקדשים קלים . עולותיכם . עולת יחיד ועולת צבור . וזבחיכם . וזבחי שלמי יחיד וזבחי שלמי צבור . מעשרותיכם . רבי עקיבא אומר בשתי מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר דגן ואחד מעשר בהמה . ותרומת ידכם . אלו בכורים . ונדריכם ונדבותיכם . לרבות נדרים ונדבות שלא יביא אלא מן המובחר מנין לכל הקרבנות שלא יביא אלא מן המובחר . ת"ל וכל מבחר נדריכם . ר' אומר אם נאמרו למעלה בפסוק של מעלה והבאתם שמה עולותיכם למה נאמר למטה עוד . אלא ראשונה לענין שילה . שניה לענין ירושלים :

פס' . ושמחתם לפני ה' . נאמר כאן שמחה ונאמר להלן שמחה מה להלן שלמים אף כאן שלמים . לפני ה' אלהיכם . במחיצה לפני מן החומה . אתם ובניכם . וזבחי קודם . והלוי אשר בשעריך . כל מקום שאתה מוצא הלוי תן לו מחלקו . אין לו מחלקו . תן לו מעשר שני . אין לו מעשר שני . תן לו שלמים . **פס'** . השמה לך פן תעלה עולותיך וגו' . פן בלא תעשה . בכל מקום שאתה תראה אבל מעלה אתה בכל מקום שיאמר לך הנביא כמו שהעלה אליהו בהר הכרמל וגדעון בן יואש על פי המלאך :

פס' . כי אם במקום אשר יבחר ה' באחד שבטיך . וכתב מכל שבטיכם זו היא שרבי יהודה אומר כסף מכל שבטיכם בית הבחירה משבט אחד שנאמר שם תעלה עולותיך ושם תעשה את להביא שאר קרבנות :

פס' . רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר . (כו) במה הכתוב מדבר בפסולי המוקדשין שיפדו . יכול יפדו על מום עובר (כז) ת"ל רק . (כח) תזבח ואכלת . ולא גיזה . בשר . ולא הלב . יכול אם קדם מום קבוע להקדישן (כט) ונפדו יהו אסורין ת"ל רק . ומנין שאין נשחטין אלא על מום קבוע . קל וחומר ומה בכור (ל) שאינו נוהג בכל הוולדות ואין יוצאין שלא בפדיון אין נשחט אלא על מום קבוע . קדשים שהן נוהגין בכל הוולדות ואינן יוצאין לחולין אלא בפדיון אינן דין שלא יהו נשחטין אלא על מום קבוע . הטמא והטהור (יחדו) . מגיד ששניהם אוכלים בקערה אחת . יאכלנו . לזה ולא לתרומה . כצבי וכאיל . מלמד (לא) שיצא מכלל המתנות :

פס' . רק הדם לא תאכלו . רבי יהודה אומר יכול יהו הייבין על דמו שני לאוין (לג) כדם המוקדשין ת"ל רק הדם לא תאכלו . לאו אחד יש בו ואין יש בו

באור הא"ס

(כ) ר"י אומר ג' מצות וכו' . (כא) להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ואח"כ לבנות להם בית הבחירה ונכאן פ"ס : (כו) במה הכתוב מדבר . אם נכאן תאוס להכרית בלא הקדמת חימודין כגד נאמר לקמן פ"י כי ירחיב ספרי : (כז) ת"ל רק ורק מיעושה הוא . ומסתברא כי מום עובר אין פודין וממחינין עד שיטור ומקריבין אותו : (כח) תזבח ולא גיזה . בשר ולא הלב ואכלת ולא לכלבך ככ"ל ופ"ה בכורות : (כט) ונפדו יהו אסורין . פ"י כי אין קדשים חלין כל פסלי מומין וקדוש רק קדושת דמים : (ל) שאינו נוהג בכל הוולדות . רק כפטר דם : (לא) שיצא מכלל המתנות . ופטורין מזרע ולחיים וקריבה : (לג) כדם המוקדשין . סקס דם חלב מה חלב . כשני לאוין אף דם כשני לאוין :

פסיקתא פרשת ראה וזרתא

שני לאוין . (נ) על הארץ . לא לתוך המים ולא לתוך נהרות ולא לתוך כלים . תשפכנו ולא לתוך מים עצמן . כמים . מה מים מותרין בהנאה אף דם מותר בהנאה מה מים מכשיר את הזרעים (לד) אף דם מכשיר את הזרעים . מה מים פטורין מלכמות אף דם פטורין מלכמות :

פס' . לא תוכל לאכול בשעריך . ר' יהודה בן קרחא אומר (לה) לא יהא לך רשות לאכול לא תוכל לאכול האוכל חייב (לו) אבל הנותן מתנה פטור . ותרומת ידיך . אלו בכורים . (לז) א"ר שמעון . וכי מה בא ללמדנו אם לאכל בכורים חוץ לחומה קל וחומר ממעשר . ומה מעשר שמותר לזרים האוכל ממנו חוץ לחומה עובר בלא תעשה . בכורים שאסורים לזרים האוכל מהן חוץ לחומה אינו דין שיהא עובר בלא תעשה . הא לא בא הכתוב ללמדך אלא לאוכל בכורים (לח) עד שלא קרא עליהן שם [א] שעובר בלא תעשה . נדבותיך אלו תודה ושלמים . אמר ר' שמעון וכי מה בא ללמדנו אם לאכל תודה ושלמים חוץ לחומה קל וחומר ממעשר ומה מעשר שאין חייבין עליו משום פיגול ונותר וטמא האוכל ממנו חוץ לחומה עובר בלא תעשה . תודה ושלמים שחייבין עליה משום פיגול ונותר וטמא האוכל מהן חוץ לחומה אינו דין שיהא עובר בלא תעשה . הא לא בא הכתוב ללמדך אלא לאוכל תודה ושלמים לפני זריקת דמים שהן בלא תעשה . ובכורות . זה הבכור א"ר שמעון כי כה בא ללמדנו אם לאוכל בשר חוץ לחומה קל וחומר ממעשר אם לפני זריקת דמים ק"ו מתודה ושלמים . מה תודה ושלמים שמותרין לזרים האוכל מהם לפני זריקת דמים עובר בלא תעשה . (לט) בכור שאסור לזרים האוכל מהן לפני זריקת דמים אינו דין שיהא עובר בלא תעשה . אלא בא הכתוב ללמדנו אלא לזר שאכל בכור תמים בין לפני זריקת דמים בין לאחר זריקת דמים שעובר בלא תעשה . וצאנך . זו חטאת ואשם . א"ר שמעון וכי מה בא ללמדנו אם לאוכל חטאת ואשם חוץ לחומה ק"ו ממעשר ואם לפני זריקת דמים קל וחומר מתודה ושלמים . ואם לאחר זריקת דמים ק"ו מבכור . ומה בכור שהוא קדשים קלים האוכל ממנו לפני זריקת דמו עובר בלא תעשה . חטאת ואשם שהן קדשי קדשים לא כל שכן מה בא ללמדנו אלא לאוכל חטאת ואשם (מ) חוץ לקלעים שעובר בלא תעשה . וכל נדריך . זה עולה . אמר רבי שמעון וכי מה בא ללמדנו אם לאוכל עולה חוץ לחומה ק"ו ממעשר . ואם לפני זריקת דמים ק"ו מתודה ושלמים . ואם לאחר זריקת דמים ק"ו מבכור . ואם חוץ לקלעים ק"ו מחטאת ואשם . ומה חטאת ואשם שמותרין באכילה האוכל מהם חוץ לקלעים עובר בלא תעשה . עולה שאכילה אינו דין שיהא עובר בלא תעשה הא לא בא הכתוב ללמדך (מא) אלא לאוכל מעולה בין לפני זריקת דמים בין לאחר זריקת דמים בין לפני בין לחוץ שעובר בלא תעשה . אמר רבה דילדה איסיה כר' שמעון תליד . ואי לא לא תליד . דמתריץ ליה לקרא למאי דסבירא ליה והלכה זו במסכת מכות ופירושה בכפרי :

פס' . (מב) כי אם לפני ה' אלהיך (תאכלנו) זה שילה . תאכלנו במקום אשר יבחר זו ירושלים . אתה ועבדך ואמתך . חביב חביב קודם . והלוי אשר בשעריך

[א] סי' עד שלא קרא עליהם כס כיטורים . סי' כספרי פסקא ש"א ד"ה מחשית .

ב א ו ר ה ר א ם

(נג) על הארץ תשפכנו כמים לא לתוך המים וכי כנ"ל : (לד) אף דם מכשיר את הזרעים . סייענו דם וס של פסולי המוקדשין אבל דם קדשים אינן מכשירין : (לה) לא יהיה לך רשות . כספרי יכול חנו אבל חנו רשאי . וכן טונת המהבד : (לו) אבל הנותן מתנה . ואינו אוכל פטור : (לז) וכי מה בא ללמדנו . (מכות י"ז) : (לח) עד שלא קרא עליהן שעובר בעשה כנ"ל . והיינו שלא קרא הפרשה חרמי אונד חבי : (לט) בכור שאסור לזרים . אינו כדון כ"ס ג"כ כספרי . והמזהב הוא כרי מכאן הוא הלימוד פנכור אסור לזרים . והז"ל על הספרי הגיה בכור קדושתו מרחם . ולדידי ברור שהכל פ"ס ונ"ל הג' כמו שהא במכות פ"ס חר"פ וכי מה זה בא ללמדנו אם לאוכלן חוץ לחומה ק"ו ממעשר אם לפני זריקה ק"ו מתודה ושלמים הרי לא בא הכתוב אלא לאוכל מן הבכור אפילו לאחר זריקה (סייענו זר) שהוא לוקה וכו"ל כהן והשאר נמחק : (מ) חוץ לקלעים . והזהרת עשה מצאנו זה במקום אחר במקום קדוש מאלל נחמר אלל שער : (מא) אלא לאוכל מעולה . היינו אף כהן האוכל : (מב) כי אם לפני ה' אלהיך זה שילה

פסיקתא פרשת ראה זמרתא כ

ונו'. ושמחת לפני ה' אלהיך בכל מעשה ידך. כל מקום שאתה מוצא לוי (מג) תן לו מחלקו אין לו מחלקו תן לו מעשר שני אין לו מעשר שני תן לו שלמים : פס'. השמר לך. בלא תעשה. פן תעזוב את הלוי. בלא תעשה. כל ימך. (מג) ואפילו שמטים ויובלות. (מה) על אדמתך. ולא גולה :

פס'. כי ירחיב ה' אלהיך. (מו) עשה מצוה האמורה בענין שבשכרה ירחיב ה' אלהיך את גבולך. כאשר דבר לך. (מז) מה דבר לך (נראה טו) את הקני ואת הקנוי. ואמרת אוכלה בשר. (מח) רבי ישמעאל אומר מגיד שבשר תאווה נאסר להן לישראל במדבר ובשבאו לארץ התירו הכתוב להן. (מט) רבי עקיבא אומר לא בא הכתוב ללמדך אלא דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא לתיאבון. יכול יקח מן השוק ויאכל. ת"ל כי ירחק ממך המקום וזבחת מבקרך ומצאנך הא אין אוכל בשר עד שיהא לו בקר וצאן. כאשר צויתך. מלמד שצוה משה על רוב אחר בעוף ורוב שנים בבהמה. (נ) ר"ש רוב שני"ן אל"ף אחד הרי כאשר צויתך. ר"א מה קדשים בשחיטה אף חולין בשחיטה :

פס'. אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל. ר' אלעזר הקפר אומר (נא) וכי מה בא הכתוב ללמדך בין צבי לאיל הרי זה בא ללמד ונמצא למד מה בהמה בשחיטה אף חיה בשחיטה :

פס'. רק חזק לבלתי אכול הדם וגו'. (נג) להגיד מה גרם לא תאכל הנפש עם הבשר. זה אבר מן החי. חנניה אומר (נז) זה הדם מן החי :

פס'. לא תאכלנו על הארץ. לא תאכלנו למען ייטב לך ולבניך אחריו. (נד) א"ר שמעון ומה אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו הפורש ממנו מקבל שכר טוב. גזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להם ומחמדתן הפורש מהן עאכ"ו שזוכה לו ולדורותיו עד סוף כל הדורות. כי תעשה הישר בעיני ה'. ללמדך שכל הוריו במצות נקרא ישר. וכת"א (הכל"ס יס) פקודי ה' ישרים :

פס'. רק קדשך אשר יהיו לך (נה) ונדרוך תשא. קדשים שהן באין בנדר ונדבה. יצאו בכור ומעשר שאין באין בנדר ובנדבה :

פס'. ועשית עולותיך הבשר והדם. רבי יהושע אומר (נו) אם אין דם אין בשר אם אין בשר אין דם. רבי אליעזר אומר ודם זבחיך ישפך. דם אע"פ שאין בשר כגון שנממא. ומה אני מקיים ועשית עולותיך הבשר והדם. מקיש בשר לדם מה דם בזריקה (נז) אף בשר בזריקה. יכול יהא עומד מרחוק וזורק. ת"ל (ויקרא ח) וערך הכהן אותם. עומד בקרוב וסודרן על גבי המערכה. ודם זבחיך ישפך על מזבח ה' אלהיך. מיכן לכל הקדשים שטעונין יסוד וזריקה אחת ע"ג המזבח :

פס'. שמור ושמעת את כל הדברים האלה. כל שישנו בכלל משנה ישנו בכלל מעשה וכל שאינו בכלל משנה אינו בכלל מעשה. מיכן אמרו אין בור ירא

באור הרא"ם

כנ"ל : (מג) תן לו מחלקו. כ"י מעשר ראשון : (מג) ואפילו שמטים ויובלות. שאין בהם מעשר תן לו כחור נדקה : (מה) על אדמתך ולא בגולה. כ"י ח"ל אינו מזהר עליו יותר משאר עניי ישראל : (מו) עשה מצוה האמורה בענין וכו'. יש לפרש כמו שאמרו צו"ק ר"ס ח"א כתיב השמר לך מן העזוב את כליו וגו' וכתיב נחריה כי ירחיב ה' את גבולך וגו' אמר הקב"ה לפי מתנתך מרחיבין לך : (מז) מה דבר לך את הקני ואת הקנוי כנ"ל כי לאברהם הנביא ה' עשרה אומות ולישראל לא נתן רק ז' אומות ולעמיד יתן להם עוד ג' קני קני וקדמוני וזה כאשר דבר לך : (מח) ר"י אומר מגיד שבשר תאווה וכו'. (חולין מז) : (מט) ר"ע אומר לא בא הכתוב וכו' : פ"ס כאן וכנ"ל ר"ס אומר לא בא הכתוב אלא לאסור להם בשר נחירה שממנו לארץ נאסר להם בשר נחירה (שהוא להם בשר סכנשו) ואח"כ דברי ראב"ע לא בא הכתוב אלא ללמד ד"א שלא יאכל בשר אלא למאכלו וכו' וכ"ס בהסרי לחולין שם : (נ) ש"ן רוב וכו'. אשר דורש טעריקון : (נא) וכי מה בא הכתוב ללמדך מלבי ואל כנ"ל : (נג) להגיד מה גרם. פ"י מליצה טעם נאסר להם (ז"ר) והרבה יש כזה בדברי המחבר : (נז) זה הדם מן החי. ולעגור עליו בשני לאוין : (נד) אר"ש. (מכות כ"ג) ושם בג' ר"ס דברי : (נה) ונדרוך תשא. כ"י שבו חייב באחריותו וע"ז קא"י קדשים כו' : (נו) אם אין דם. (זבחים ק"ד) פ"י שאם אין דם אין מקריבין הלימונים למזבח : (נז) אף בשר בזריקה. ה"א למד שריוח יש בין כנס למזבח שמשם ה"ס

פסיקתא פרשת ראה זמרתא

חטא ולא עם הארץ חסיד. את כל הדברים האלה. שתהא חביבה עליך מצוה קלה כמצוה חמורה. למען ייטב לך ולבניך אחריו עד עולם. לעולם שכולו טוב. כי תעשה הטוב והישר בעיני ה' אלהיך. הטוב בעיני שמים והישר בעיני אדם. וכת"א (משלי ג) ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם:

פס' כי יכרית ה' אלהיך את הגוים. עשה מצוה האמורה בענין שבשכרה יכרית ה' את הגוים. לרשת אותם בשכר שתבוא תירש. וירשת אותם וישבת בארצם. (נח) כל מקום שאתה רוצה לבנות בנה:

פס' השמר לך פן תנקש אחריהם. שלא תכשך אחריהם. אחרי השמדם מפניך. שאם תעשה כמעשיהם יבואו אחריהם וישמידוך. ופן תדרוש לאלהיהם. שלא תאמר (נח) כשם שהן יוצאין בבגד ארגמן אף אני יוצא כמוהם ואעשה כן גם אני (ס) הא אינו חייב אלא בדבר שמקריבין אותו על המזבח והקריבו לע"ז:

פס' לא תעשה כן לה' אלהיך. לא נתכוונו להקריב אלא מה שהקב"ה שונא שנאמר כי כל תועבת ה' אשר שנא עשו לאלהיהם. כי גם לרבות אבות ואמהות. אמר ר' עקיבא אני ראיתי עובד כוכבים שכפת אביו והניחו לפני (כח) כלבו ואכלו:

פס' את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם. שתהא חביבה עליך מצוה קלה כחמורה. אותו תשמרו לעשות. רבי אליעזר בן יעקב אומר (סג) ליתן לא תעשה על כל עשה האמור בפרשה. לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו. (סג) סיבן אמרו הניתנין במתנה אחת שנתערבו בניתנין במתנה אחת ינתנו במתנה אחת וכו' הילכתא ביומא. (סד) מנין שאין מוסיפין בלולב ובציצית ולא פוחתין מהן. תלמוד לומר לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו:

פס' כי יקום בקרבך נביא. להביא את האשה. נביא יכול כמשה ת"ל או חולם חלום כל דהוא. ונתן אליך אות או מופת. אות בשמים בענין שנא' (נחלשית ח) והיו לאותות ולמועדים. או מופת. בארץ. בענין שנאמר (דכ"ג לא) (לראות) [לדרוש] את המופת אשר היה בארץ. ורבותינו אמרו אין הפרש בין אות למופת והדברים נראים (יול"ג) ונתתי מופתים בשמים ובארץ. ואות. (ישעיה י) שאל לך אות מעם ה' אלהיך העמק שאלה או הגבה למעלה. פי' או מן השמים או מן הארץ אלא אות לזמן בענין שנאמר (שמות ח) למחר יהיה האות הזה. ומופת לאלתר בענין שנאמר (שס"ג) תנו לכם מופת ואמרת אל אהרן קח את מטך והשלך לפני פרעה יהי לתנין: **פס'** ובא האות והמופת. (סס) רבי יוסי הגלילי אומר בוא וראה עד היכן הניע הכתוב לכוף דעתן של עובדי ע"ז ונתן להם סמילה שאפילו מעמיד לך חמה

באור הרא"ם

זרק הלימודים: (נח) כל מקום שאתה רוצה לבנות וכו'. חסד כאן וכ"ל לפי שנאמר בפרשת שופטים וישבת בעריהם ונבתיהם יכול ח"א רשאי להוסיף על בנין ח"ל וישבת בארצם כל מקום שאתה רוצה לבנות בנה: (נח) כשם שהם יוצאין בבגד ארגמן. הוא בגד מיוחד לכומרי עובדי כוכבים. ועיין (מגילה כ"ז) האומר איני עובד בלטיין כו' חיישין שמה מיטת מרקו זו: (ס) הא אינו חייב וכו'. כאן פ"ס וגם הפסקא בלמנע פ"ס והנהוג לא העשון כן לה' וכו' נמשך ככל דרשה אחת וכן הניס הגר"א בספרי. וכ"ל ואכסה כן גם אני לא העשון כן לה' אלהיך. יש כאן לעבודת כוכבים ויש כאן לעבודה המצוה. מכל דבר שמקריבין אותו לעבודה כוכבים אין מקריבין כיוצא בו לעבודה כוכבים ואם הקריב חייב ואין מקריבין כיוצא בו לגבי מצוה ואם הקריב פסול. יכול אם הם היינו עובדי כוכבים מקריבין הפסולות והשמות לא יכיר מקריבין למזבח ת"ל כי תועבת ה' אשר שנא וכו'. לא נתכוון הכתוב אלא בדבר שהקב"ה שונא אותו כ"ל: (סח) לפני כלבו. הכוונה לפני ע"ז שלו וקראו כלבו בלשון גנאי (ז"ר) ואכלו פי' הקריבו: (סג) ליתן ל"ת על כל עשה. דורש השמר לעשות. וכל מקום שנאמר השמר לא תעשה: (סג) סבאן אמרו וכו'. מתן ח' צמתן ד' פלוגתא דר"א ור' יבוע (נחלש פ"י): (סד) מנין שאין מוסיפין וכו'. פי' לכוסיף על גוף המטה הכתובה בתורה כמו לזכר וז"ל שלם יפחות מד' ולא יוסיף על ד' כמו שמפייס. וחס שנאמר צ"ל ותתקן לא הוסיפו על הדבר ולא הנדשו ממנו הכוונה שלא יוסיפו על ההרי"ג מזה מזה חדש או לגמל חזק מזה מזרי"ג מזה כי מתחלה אמר שם שם אל החוקים ואל המשפטים אשר אנכי מלמד אתכם לעשות ועל זה ק"ל לא הוסיפו על הדבר אשר אנכי מלמד אתכם (הגר"א בלדרת חליהו): (סס) רבי יוסי הגלילי אומר בוא וראה. (סנהדרין ז'.)

פסיקתא פרשת ראה זוהרתא כא

באמצע הרקיע אל תשמע לו. ומפני מה כי מנסה ה' אלהיכם. אמר רבי עקיבא ח"ו שהקב"ה מעמיד חמה ולבנה וכוכבים ומזלות לעובדי ע"ז אלא מהו ובא האות והמופת כגון חנניה בן עוזר שהיה נביא אמת שתחלה וחזר להיות נביא שקר ולמדך הכתוב שאם בא אות ומופת ע"י נביא כשהיה נביא אמת וחזר ואמר לך לך עבוד אלהים אלהים אחרים אל תשמע לו:

פס' לא תשמע אל דברי הנביא ההוא או אל חולם החלום ההוא כי מנסה ה' אלהיכם. זה שאמר הכתוב (יחזקאל יד) והנביא כי יפותח אנכי פתיתי נתתי (לו ארץ רחבת ידים) לפרסמו. כדתנן (סו) מפרסמין את החניפים מפני חילול השם. וכדי לנסות בו את ישראל שנא' כי מנסה ה' אלהיכם. וכה"א ביהושע (סופסים ג) ואלח

פס' אחרי ה' אלהיכם. (סו) זה (הענין) [עשה]. ד"א זו דרכיו של הקב"ה מה הוא רחום ורחוק. וחנן אף אתה היה כן. מה הוא גומל חסדים אף אתה כן. ארץ אפים וקדוש אף אתה כן שנא' (ויקרא יא) והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ה' אלהיכם. ואותו תיראו. שיהא מוראו עליכם. ואת מצותיו תשמרו. אלו המצות [א]. ובקולו תשמעו. זו התורה. ואותו תעבדו. במקדשו. ובו תדבקו. והופרשו מע"ז ודבקו בו:

פס' והנביא ההוא או חולם החלום ההוא. (סו) לא אנוס ולא מוטעה. יומת כי דבר סרה. שבא לזייף דברו של הקב"ה. המוציא אתכם מארץ מצרים. אפילו אין לו עליך אלא שהוציאך ממצרים די והפורך מבית עבדים (סח) שאפילו פדאך מבית עבדים די. להדיחך מן הדרך. (סט) נאמר כאן הדחה ונאמר להלן הדחה במסית. מה כאן בסקילה אף כאן בסקילה. ר' שמעון אומר אין דינו של זה אלא בחנק. וכן אתה מוצא במסכת סנהדרין. ובערת הרע מקרבך. בער העושה הרע בישראל:

פס' כי יסיתך אחיך בן אמן. אין הסתה אלא טעות (ע) כענין שנאמר (י"א כח) ואשר הסתה אותו איובל אשתו. אחיך. זה אחיך מאבך. בן אמן זה בן אמן. ולמה אמר הכתוב בן אמן. כלומר אפילו בן אמן שאינו מתקנא בך מחמת ירושה שאין ירושה מן האם אלא מן האב אפילו הכי לא תאבה לו. או בנך. מכל מקום. (ע"ה) או אשת חיקך. זו נשואה. או לרבות את הארוסה. או רעך. לרבות את הנר. אשר כנפשו. להביא אבך. בסתר לאמר. סלמד שאין אומרים דבריהם אלא בסתר. נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעת אתה ואבותיך. (ע"ה) אומות העולם אין מניחין מה שמסרו להן אבותיהן וישראל מניחין זה ננאי גדול:

פס' מאלה העמים אשר סביבותיכם. מן הקרובים אתה למד מה הן הרחוקים. כשם שאין ממש בקרובים כך אין ברחוקים. מקצה הארץ ועד קצה הארץ. אלו חמה ולבנה המתהלכים מסוף העולם ועד סופו. **פס'** לא תאבה לו. (ע"ה) אע"פ שהזהרתך (ויקרא יט) לא תעמוד על דם רעך לא תחוס עינך עליו ולא תחמול. שלא תלמד עליו זכות. ולא תכסה עליו. אם יודע אתה עליו חובה אין אתה רשאי לשתוק:

פס' כי הרגתה רגנו. (ע"ה) מיכן אמרו מחזירין לחובה ואין מחזירין לזכות במסכת סנהדרין. ירך תהיה בו בראשונה. מצוה ביד הניכת ואח"כ מצוה בכל אדם שנאמר ויד כל העם באחרונה: **פס'** ונסאף כגל. זו נפשות לא תפסוק. **פס'** ונסאף כגל. זו נפשות לא תפסוק. **פס'** ונסאף כגל. זו נפשות לא תפסוק.

(סו) מפרסמין את החניפים. (יומא פ"ו): (סו) זה הענין לה ידעתי לפרשו וס"ס וחלי נ"ל כמו שהוא בספרי אחרי ה' תלכו זו מ"ע: (סו) לא אנוס וכו'. מלת סהול לרש למש (פג"ח ב"ה"ה): (סח) שאפילו אין פליך אלא ספק מבית עבדים די כ"ל: (סט) נאמר כאן הדחה (סנהדרין פ"ט): (ע) כענין שנאמר אשר הסתה אותו איובל אשתו. ומכאן יותן דלעשים ימים איובל אשתו: (ע"ה) או אשת חיקך זו נשואה. כדכתיב משוכנת חיקך ואומר וס"ס חזקך בחיקך. ויין פס"י: (ע"ה) אומות העולם וכו'. לרש מדכתיב ואבותיך: (ע"ה) אע"פ שהזהרתך וכו'. דורש לא תלמד לא תאבה לו וחסדנו בפרש"י (וחלי חכ"ה מפורש חכ"ה מפורש חכ"ה כ"ש כ"ש כ"ש): (ע"ה) מכאן אמרו מחזירין

פסיקתא פרשת ראה זמרתא

פס' . וסקלתו באבנים. ולהלן הוא אומר (ויקרא כד) וירגמו אותו אבן . (ע"פ) אלא לא מת באבן מת באבנים הרבה . כי בקש להדיחך . נאמר כאן הדחה (עו) ונאמר להלן הדחה. מה כאן בסקילה אף להלן בנביא השקר בסקילה. ויליף נביא ממסית. מעל ה' אלהיכם המוציא . אפילו לא עשה עמך אלא שהוציאך ממצרים מבית עבדים די : **פס'** . וכל ישראל ישמעו וייראו . (עו) משמירין אותו עד הרגל ומסיתין אותו ברגל . ולא יוסיפו לעשות (ע"פ) כדבר הרע . יצא המגפף והמנשק והמכבד והמרבץ והמרחיץ והסך והמלביש והמנעיל שאינו בסקילה אלא העובר והזובח והמקטיר והמנסך והמסית והמשתחוה כל שהוא בעבודת גבוה :

פס' . כי תשמע באחת עריך . (ע"פ) מיכן אמרו אין עושין שלש עיירות מודחות בארץ ישראל . דכתיב עריך . אשר ה' אלהיך נותן לך לשבת שם . פרט לירושלים (פ) שלא נתנה לבית דירה :

פס' . יצאו אנשים בני בליעל . אנשים ולא נשים ולא קטנים . בני בליעל בני אדם שפרקו מעליהם עול שמים . מקרבך . ולא מן הספר . וידיחו את יושבי עירם . (פ"א) ולא יושבי עיר אחרת . לאמר . בהתראה נלכה ונעבדה :

פס' . (פ"ב) ודרשת וחקרת . ולהלן והוגד לך ושמעת ודרשת היטב . היטב לנזירה שזה . מלמד שבודקין אותם בשבע הקירות . ומה בין הקירות לבדיקות אמר אני יודע ושנים אומרים אין אנו יודעין וכו' . מפורש בסנהדרין . והנה אמת נכון הדבר . (פ"ג) לרבות גרים ועבדים משוחררין :

פס' . הכה תכה . מנין שאם אין אתה יכול להמיתו במיתה האמורה בו שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו ת"ל הכה תכה . מכל מקום . את יושבי העיר ההיא . לא יושבי עיר אחרת . (פ"ד) מיכן אמרו החמרת והגמלת העוברת ממקום לסקום ולנה באותה העיר (פ"ד) הרי אלו מצילין אותן . החרם אותה פרט לנכסי צדיקים שבחוצה לה . ואת כל אשר בה . לרבות נכסי צדיקים שבתוכה . (פ"ה) מיכן אמרו נכסי צדיקים שבתוכה אובדין ושבחוצה לא פלטין . ושל רשעים וכו' . בפרק כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב . ואת בהמתה . (פ"ו) ולא בהמת הקדש :

פס' . ואת כל שללה . לרבות נכסי רשעים שבחוצה לה . תקבוצ אל תוך רחובה . אין לה רחוב עושין לה רחוב . היה רחובה חוצה לה כונסין אותו לתוכה שנאמר ושרפת באש את העיר ואת כל שללה . ד"א ואת כל שללה . ולא שלל שמים . מיכן אמרו ההקדישות שבתוכה יפדו והתרומות ירקבו . מעשר שני (פ"ז) וכתבי הקדש יגנוזו . והיתה תל עולם לא תבנה עוד . לכמות שהיתה אינה נבנית אבל נעשית גנות ופרדסים . ולא ידבק בידך מאומה מן החרם . (פ"ח) מיכן אמרו מקל או מלגז או כרכר או שרביט כלם אסורין בהנאה . כללו של דבר כל הנהנה מן ע"ז יולץ הנאה לים המלח . למען ישוב ה' מהרון אפו . כל זמן שע"ז בעולם חרון אף בעולם . נסתלקה ע"ז נסתלק חרון אף מן העולם . ונתן לך רחמים ורחמך והרבך . מיכן אמר רבי שמעון בן גמליאל כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים וכל שאין מרחם על הבריות אין מרחמין

באור הרא"ם

מחזירין וכו' . (סנהדרין ל"ג) : (ע"פ) אלא לא מת באבן אחד יומת באבנים הרבה כ"ל : (עו) ונאמר להלן הדחה . גבי נביא שקר : (עו) משמירין אותו וכו' . (סנהדרין פ"ט) : (ע"פ) כדבר הרע הוסיף יצא המגפף וכו' כ"ל : (ע"פ) מבאן אמרו מדכתיב באחת עריך אין עושין ג' עיירות מודחות כ"ל יכול אף שמים לא ת"ל עריך (לשון רבים) ושמים עושין כ"ל : (פ) שלא נתנה לבית דירה . שלא נחלקה לשכנים : (פ"א) ולא יושבי עיר אחרת . שפריך להיות המדיחין מתוכה (סנהדרין ק"ח) : (פ"ב) ודרשת וחקרת ושאלת היטב ונאמר וסוגד לך וכו' ודרש היטב וכו' כ"ל : (פ"ג) לרבות גרים וכו' . נעשם סמוענה הוסיף בקרבך לרבות גרים ועבדים וכו' כ"ל : (פ"ד) מבאן אמרו החמירין וכו' . (סנהדרין ק"ח) : (פ"ד) הרי אלו מצילין אותם פ"א חס רוב אנבי העיר הדיחו והחמירין והגמלין משלימין כמועט ואומן אותן רוב כ"ל אלו מצילין אותם שאין ממונס אחד חלל נידונין כיחידים (ר"ש) : (פ"ה) מבאן אמרו . נכסי צדיקים : (פ"ה) ונכסי צדיקים היינו אותם שבעיר שלא הודחו עמם : (פ"ו) לא בהמת הקדש . היינו כזכרות ומעשרות שבתוכה (תמורה ה) . והכוונה אף שיש להם חלק בגויה ולא ממעשיין לים מקרא דלקמיה ולא שלל שמים : (פ"ו) וכתבי קדש . היינו מה שכתבו קודם שהודחו . אבל חס כחצו ח"כ כ"ס שכתבו מין ישרף : (פ"ח) מבאן אמרו

כב

זוטרותא

פרשת דאה

פסיקתא

עליו מן השמים. וחרבך. כמו שנא' (נחלמית כו) והרביתי את זרעך בכוכבי השמים. כאשר נשבע לאבותיך. הכל בזכות אבותיך. כי תשמע בקול ה' אלהיך. סיכן אסחך תתחיל אדם לשמוע קמעה סוף משמיעין אותו הרבה. לשמור את כל המצות. שתהא מצוה קלה בעיניך חביבה כמצוה חמורה. לעשות הישר. בעיני שמים:

פס'. בנים אתם. (פז) א"ר יהודה אם נוהגים אתם מנהג בנים. הרי אתם בנים. רבי מאיר אומר בין כך ובין כך אתם קרוין בנים לה' אלהיכם. וכה"א (הושע נ) והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם (לאמר) יאמר להם בני אל חי. לא תתגודדו. כמשמעו. לא תעשו כדרך שהאומות עושין על ע"ז וכה"א (מ"א יח) ויתגודדו כמשפטם. ד"א לא תתגודדו. לא בענין (דניאל ד) גדו אילנא אלא מלשון גודד לא תעשו אגודות אגודות שיהיו אלו פוסלין ואלו מכשירין. אלו שומרין מקרא קדש היום אלו למחר אלא היו כלכם אגודה אחת בענין שנאמר (עמוס ט) ואגודתו על ארץ יסדה. ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת. (י) יכול לא יהו חייבין אלא על בין העינים בלבד מנין לרבות את כל הראש ת"ל לא יקרחו קרחה בראשם לרבות את כל הראש. למת.

פס'. כי עם קדוש אתה לה'. קדושת עצמך. ובך בחר ה'. מלמד שכל אחד ואחד מישראל היה חביב לפני הקב"ה יותר מכל הכנענים:

פס'. לא תאכל כל תועבה. אחרים אומרים נאמר כאן תועבה (נל) ונאמר להלן (דברים יז) לא תזבח לה' אלהיך. עד כי כל תועבת ה' אשר שנא. מה תועבה אמורה להלן בפסולי המוקדשין הכתוב מדבר אף תועבה האמורה כאן בפסולי המוקדשין הכתוב מדבר:

פס'. זאת הבהמה וגו' איל וצבי. (נב) מלמד שהחיה בכלל הבהמה. ובהמה בכלל חיה מנין כתוב בפרשת ויהי ביום השמיני (ויקרא יא) זאת החיה וכתוב כאן זאת הבהמה. בכל מקום הכתוב פורט את המועט. למדנו שבהמה טמאה מרובה מבהמה שזרה לכך פרט הכתוב את הטהורה ונתאו. (נב) רבי יוסי הגלילי אומר זה שור הבר:

פס'. וכל בהמה מפרסת פרסה וגו'. אותה תאכלו ואין בהמה טמאה באכילה. (נד) למדנו לבהמה טמאה שהיא בעשה מן הכתוב. בלא תעשה מנין ת"ל אך אז זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה השמועה את הגמל. ומה אלו שיש בהן סימני טהרה הרי הן בלא תעשה. על שאר בהמה טמאה שאין בהן סימני טהרה אינו דין שיהיו בלא תעשה על אכילתן (נה) למדנו מצות עשה שלהן מן הכתוב ומצות לא תעשה מקל וחומר:

באור הר"א

אסרו מקל וכו'. (ע"ז מ"ט): (פז) א"ר יהודה אם נוהגים וכו'. (קדושין ל"ו): (י) יכול לא יהיו חייבין וכו'. (מכות כ): (נא) ונאמר להלן לא תזבח שור ושה אשר יהיו בו מוס מה להלן וכו' כנ"ל. ודע כי בספרי הוצא ג"כ דברי ר' אליעזר מנין לזרע חזון בכור ואוכל ממנו עובר בל"ט שנאמר לא תאכל כל תועבה. ועיין (בכורות לא) ומי קנים ר"ל לעולם. ונחום' הקשו ע"ז הרי בספרי הוצא כושר ר"ל דמלאורייתא חסור. והגם רש"י בחומש מביא דברי הספרי והרב המזרחי הרבה לפסל דברי רש"י גם סודע' אברהם מפרש הספרי חולם כפי הכל שכתב הר"ש במס' ב"ק בפרק מרובה בפסיקתא ליגור שחקקו וז"ל ופוצא איכא מילי דרצקן דאסמיהו רצקן חקראי בת"כ כגון מעשר פירות וירק ודרש להו בספרי מקראי וזוה ספרו המו' כל הפסולות בזה. ויונה ג"כ דעת רש"י ה"פ. דברי חזקוני (חמורס ד): ד"ה רבא שכתבו כלשון וזוה ניהא למה לא נאמר לרס חזון בכור מכל מה שחשכתי לך הרי הוא בכל האכל כמו בשר וחלב. שח"ו לומר שנעלם מהם דברי הספרי ומה גם כי בכורות הביאו בעולם דברי הספרי. אך הכל כפי הכלל שכתבתי בשם הר"ש. ורבינו הגר"א בא"ה הביא על האי קרא שלא תאכלו כל תועבה כל שחשכתי לך הרי הוא בכל האכל לימד על בשר בחלב שחשכתי בהמה ד"א על פסולי המוקדשין והשמוע' הך לרס חזון בכור. ואכת"ל: (נב) ריה"א זה שור הבר. (חולין פ"ו) ושם ר' יוסי סתמא וסובר מין חיה הוא וחלבו מותר: (נב) מלמד שחיה בכלל בהמה (חולין ע"א): (נד) למדנו לבהמה טמאה. היינו שאין לה מוס סימן פסוק: (נה) למדנו מצות עשה מן הכתוב ומצות ל"ת מק"ו. כגד עמד ברמב"ן בפ' שמיני הלא אין מוסירין מן הדין וכן אמרו גבי לחוסין בזה חביו ואמו שחוסר הכח והפסול לרבות אף שחוסר מק"ו מהכחוס. שאמר לחוסין בת חביו או בת אמו כדאיתא בזהדריין ובמכות. עיין ברמב"ן בתירון ספרי. והגם דה

פסיקתא פרשת ראה זוטרתא

פס' אך את זה לא תאכלו כמעלי הנדה : (נז) א"ר עקיבא וכי משה קניני היה אלא מיכן תשובה לאומרים אין תורה מן השמים : השקועה : אמרו חכמים בשחיטת חולין בריה שיש לה שתי שזראות ושתי גבינין :

פס' את זה תאכלו מכל אשר במים כענין המפורש בפרשת ביום השמיני : מטא הוא לכם : אכור באכילה ואינו מטא במגע ובמשא :

פס' כל צפור מהורה תאכלו : (נז) לרבות צפור המשתלחת : (נח) [והראה] (והדאה) ואת האיה : דאה היא ראה כמו (נחשית י) דודנים (דס"א ח) ורודנים : דבר אחר שרואה ביותר וכה"א (חזק כח) ולא שזפתו עין איה : ואת האיה : נאמר כאן איה ונאמר להלן איה מה איה האמורה כאן עשה את הראה מין איה אף איה האמורה להלן עשה את הראה מין איה :

פס' ואת בת היענה : (נח) זו ביצתה בנין אב לכל ביצת עוף מטא :

פס' את כל עורב לטינו : להביא עורב העמקי (ק) ועורב הבא בראש היונים : לטינו : להביא את הזרזיר :

פס' את הכוס וגו' : ואת החסידה : מלמד שעוף מהור מרובה מעוף מטא שכל במקום פורט את המועט : עוף מהור ביאורו חכמים מה נשר מפורש שאין לו אצבע יתירה ואין לו זפק ואין קרקבנו נקלף ודורס ואוכל מטא : אף כל כיוצא בו מטא : ועוף מהור נאכל במסורת כגון אווז ואווז הבר והתרנגולין :

פס' (קא) כל עוף מהור תאכלו : הא מטא לא תאכלו לאו הבא מכלל עשה : א"ר שמעון כל עוף מהור תאכלו : אלו חגבים מהרין : וכל שרץ העוף מטא הוא לכם : אלו חגבים מטאים :

באור הרא"ם

סמכתי הרבה לפלפל בדברי הרמב"ן ולדחותו : וכנה סרצ המגיד חרץ דבא דאמריק חין מזכירין מן הדין אלא צמידי דלית ביה חיבורא דאורייתא צביאור אכל כהן כיון שיש לו עשה בפירוש מקרא אז כל"ל שהוא מק"ו נוכל ללקות עליו וזה הפעם שחזר הכפרי הכח ממלא מלות עשה שלהם מן הכתוב ול"ל מק"ו ודברים של פעם הם : גם כז"ל מפרש הכפרי פלפל הרבה בזה : ולענה גם לאכי את חלקי בזה כס"ד : הנה הפעם שאין מזכירין מן הדין הובא בקצור כללי הש"ס הפעם לפי שק"ו נדרש מעצמו ולפעמים שהוא פועל בסברא וסדין פריכא ולאו אדעתין ואין כח ביד חכמים לעשות מלקות מק"ו : (זולת ממון יכולין לחייבו) והנה משונה ק"ו זה מכל ק"ו דעלמא כי זה לשון הקרא הכה וכן כס' שמיני : כך את זה לא תאכלו ממעלה פגרה ולמפרסי פרכה : את הגמל כי מעלה גרה הוא ופרכה חינו מפריס טמא וכן גבי שפן וחרנבת : ואת החזיר כי מפריס פרכה הוא ושוכעת שפע פרכה והוא גרה לא יגר וכו' אשר באמת קשה למה היה לבחורה לכתוב כסימני פרכה כי מעלה גרה הוא וכן גבי חזיר כי מפריס פרכה הוא יגיד הכחוב הסימן כומאה ויהי די : ויותר הלשון כי בודאי מיותר יכתוב הקרא מעלה גרה הוא ופרכה לא כפרים וכן להיפך גבי חזיר : וכבר ידוע כי מלא כי משמש בד' לשונות ונוכל לפרשו ג"כ בלשון דלמה ויהי כוונת ההורה כי מעלה גרה הוא בלשון דלמה : כל האמר אחרי כי יש לו סימן פרכה כי מעלה גרה הוא יהי עסור העפ"כ חני חוכרו ופרכה לא יפרים וכן להיפך גבי חזיר כי מפריס פרכה הוא כל האמר אחרי שיש לו סימן פרכה כי מפריס פרכה הוא יהי עסור העפ"כ חני חוכרו והוא גרה לא יגר הרי מי שיש לו שני סימני כומאה מבוחר בהדיא בקרא כי טמא הוא ואין צריך לק"ו : כי מהכסוק בהשון גבי גמל מבוחר חיבורו בהדיא אחרי כי התורה אמרה כל חניע להחירו חף שיש לו סימן ח' עברה דק חס יש לו סימן ח' טמא טמא הוא : מבוחר בהדיא כי בשני סימני כומאה טמא הוא לא כן גבי חתול כי בקרא כחב רק חתולו בת חביו או בת חמו ונהה חתולו מאכיו ואמו חס חרצה להוכרס הוא רק מכת ק"ו מה חתולו בת חביו שלא בת חמו בת חמו שלא בת חביו אכור ק"ו חתולו מאכיו ואמו : ע"ז אמר חין מזכירין מן הדין כי חין לט לענוש ע"י ק"ו גרידא שגלמוד כי חולי נפעה בהכרה וכל הדברים האלו נכלל לכוון בדברי הרמב"ן בהירון בשני רק קינר בלשון ומואל הוא רבינו הרמב"ן מהשנות המזרחי כי משונה ק"ו זה מק"ו דחיתו ומה שמסיים הכפרי נמלא מ"ע מן הכחוב ומנה ל"ל מק"ו לרווחא דמלתא היינו להרחות לשון הלאו"ן את הגמל וכו' ופרכה לא כפרים וגבי חזיר ולא גרה וכו' כי בלשון לא הוא הלאו"ן : (נז) אר"ע וכי משה קניני היה וכו' : (חולין סז) ע"ש כי עיקר הקושיא הוא על השבועה שהיה גריד צמני עומה : (נז) לרבות צפור המשוולת : (קדושין כ"ז) ע"ש מהקנת רבא כי לא אמרה חורה שלח לתקלה : (נח) והראה ואת האיה כס"ל : (נח) זו ביצתה : (ק) ועורב הבא בראש היונים : (שס ס"ג) וע"ש בגמ' דדמי ריפיה לדיוס : (קא) כל עוף וכו' : הא טמא לא תאכלו לאו הבא מכלל עשה : כס"ג לפיט

פסיקתא פרשת ראה זמרתא כג

פס' . לא תאכלו כל נבלה . כל לרבות (ק) את שנתנבלה בשחיטתה . ד"א כל נבלה להביא את המרפה . לנר אשר בשעריך . זה נר תושב . תתננה ואכלה או מכור לנכרי . (ק) דברים ככתבן . דברי רבי יהודה רבי מאיר אומר אחד הנר ואחד הנוי בין בנתינה בין במכירה . אם כן למה נאמר לנר אשר בשעריך להקדים נתינה דנר למכירה דנוי . כי עם קדוש אתה . קדש את עצמך . לא תבשל גדי אמו רבי יוסי הגלילי נאמר בפרשת ואלה המשפטים ובפרשת כי תשא וזה שלשה פעמים לא תבשל גדי . אחד לאיסור אכילה . ואחד לאיסור בישול . ואחר לאיסור הנאה :

פס' . עשר תעשר . מלמד שאין מעשרין משנה לחברתה . עשר תעשר (קד) זה מעשר שני שמפרישין אותו מן האוצר . ד"א עשר תעשר . להביא שאר מעשרות שלא יהו מתעשרין משנה לחברתה . ד"א עשר . בשביל שתתעשר ואם לאו היוצא השדה יאכל אותו מדי שנה שנה . וזהו עשו שנא' בו (בראשית כו) וצא השדה וצודה לי ציד . ד"א עשר תעשר . דברה תורה כלשון בני אדם . לשון זרוז . את כל תבואת זרעך . להוציא אכסים וקוצה ופואה שאינן תבואה . היוצא השדה . (ק) היוצא להזרע בשדה והוא צומח . שנה שנה . מלמד שאין מעשרין מן החדש על הישן . דבר אחר היוצא השדה (קו) היוצא מן השדה :

פס' . ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהודך . ומנין לרבות שאר הפירות תלמוד לומר כל תבואת זרעך . להביא את (ק) המוכר שהוא חייב במעשר כשם שהאוכל חייב :

פס' . ואכלת לפני ה' אלהיך במקום וגו' . רבי יוסי אומר שלשה דברים משום שלשה זקנים . (ק) רבי עקיבא אומר יכול יהא אדם מעלה בכורות מחוצה לארץ . תלמוד לומר ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר ממקום שאתה מביא מעשר דגנך אתה מביא בכורות מקום שאין אתה מביא מעשר דגנך אין אתה מביא בכורות . דבר אחר ואכלת לפני ה' אלהיך . מה בכור אין נאכל אלא לפניו מן החוסה . אף מעשר שני אין נאכל אלא לפניו מן החוסה . ומה בשר אינו נאכל אלא לפני הבית אף מעשר שני אינו נאכל אלא בפני הבית . למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים . (ק) בין בארץ בין בחוצה לארץ :

פס' . וכי ירבח ממך הדרך . אחד מרובה ואחד ממועט . כי ירחק ממך

ב א ו ר ה ר א ם

בספרי . ובר"ן בשו"ת סי' נ"ז הביא הנידסא כל עוף מהור תאכלו זו מלוח עשה וכו' ג' בילקוט . וזוה דחם דעת הרמב"ם דסובר דרביית עובד כוכבים מ"ע לקבל מדרשהם לנכרי תשיך זו מ"ע ולומר כמו סכא כל עוף מהור תאכלו זו מ"ע בודלי הטובה רק הא פמא לא תאכלו (כי מאי שייך מ"ע לאכול נפרים) כן החס לנכרי תשיך זו מ"ע ג"כ הטובה הא לישראל לא . זו מ"ע . ודגריו נכונים מלח ע"כ העתקתי אותם כגון אף שאין זה מקומו . אחרי עבוד זמן רב מלמדתי בלשון רבינו הרמב"ם ז"ל בפי' לנכרי תשיך זו מ"ע האל פשוטו של מקרא הוא רק ענה טובה לחיך לא השיך ולנכרי רשאי לשך . ועתה מלמדי דוגמא לזה (ערכין כט) המוכר את שדהו בשעת חיובו אינו מותר לגלות פחות משתי שנים וע"כ בגמרא מוכר קלי בעשה דכתיב במספר שני תבואות ימכר לך לוקח נמי קלי בעשה דכתיב שנים תקנה והנה בפסוק זה הוא נותן רק ענה טובה ע"ש ברש"י בחומש וז"ל זהו פשוטו של מקרא על האונאה בלא להזכיר כשתמכור או תקנה קרקע דש כמה שנים יש עד חיוב ולפי השנים ותבואות השדה הראויה לעשות ימכור המוכר ויקנה הקונה וכו' עכ"ל רש"י . כדי מלמד אף שהמכור בלא ללמד רק ענה טובה . חש"כ בבירא להגמ' במספר שני תבואות דוקא לעבור הקונה והמוכר כ"א בעשה . ומה ילא להרמב"ם בפסוק לנכרי תשיך אף שהוא ענה טובה חש"כ מקיים הפס' : (ק) דברים ככתבן דברי ר"י . (פכחים כ"א) : (קד) זה מע"ש . שזו דבר הכתוב ואכלת מתיר נבלה : (ק) דברים ככתבן דברי ר"י . (פכחים כ"א) : (קד) זה מע"ש . שזו דבר הכתוב ואכלת לפני ה' אלהיך היינו צירופים כ"כ בספרי : (ק) היוצא להזרע בשדה וכו' . להפיק הפקר עיין (מעשרות פ"ה) כל שהוא לוכד ונשמר : (קו) היוצא מן השדה . היינו שנגמרה מלכתו אז חייבת במעשרות : (קז) את המוכר שהוא חייב במעשר . שמקח קובע למעשר . ודע כי בספרי דורש עשר תעשר ואכלת ולא מוכר הנאות זרעך . ולא לוקח סיפק מכה שכתב המחבר עיין (ב"מ פ"ה) הו"ס ד"ה הנאות זרעך שחילקו בין הלוקח קודם מירוח חייב לאחר מירוח פסור . ודברי המחבר קלי בקושה קודם מירוח : (קח) רע"א יגול יהא אדם מעלה בכורות מח"ל . (המורה כ"א) : בזמן שנה"ק ה"ס קיים : (קט) בין בארץ בין בח"ל . כל הימים דורש : (קי) וכי ירבח וכו' אחד מרובה וכו' ערכובי דברים נכאן וע"כ

המקום. בריחוק מקום הכתוב מדבר ולא בריחוק זמן. כי יברך ה'. אחד עשיר ואחד עני:

פס'. ונתתה בכסף. מלמד שאין מתחלל אלא על הכסף. שאר מטבעות מנין תלמוד לומר וצרת הכסף (ק"א) דבר שדרכו לצרור. דברי ר' ישמעאל. רבי עקיבא אומר דבר שיש עליו צורה פרט לאסימון שאין עליו צורה. בידך (ק"ב) פרט לכשיצא חוץ מרשותך. והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך בו. זה בית עולמים:

פס'. ונתתה הכסף בכל אשר תאווה נפשך בבקר ובצאן וביין. (קיג) רבי יהודה אומר יכול הלוקח בכסף מעשר שני טמא צריך פדיון ת"ל כסף. כסף ראשון ולא כסף שני. בכל אשר תאווה נפשך כלל. בבקר ובצאן וביין ובשכר פרט. ובכל אשר תשאלך נפשך. חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אין אתה דן אלא בעין הפרט מה פרט מפורש שהן פרי ספרי וגדוליה מן הארץ אף אין לי (קיד) אלא פרי ספרי וגדוליה מן הארץ. ואכלת שם לפני ה' אלחיד ושמחת. שמחה שיש בה אכילה יצאו אלו שאין בהם אכילה מלמד שאין לוקחין בכסף מעשר (קטו) אלא שלמים בלבד:

פס'. והלוי אשר בשעריך לא תעזבנו. אין לו מחלקו תן לו מעשר שני אין לו מעשר שני תן לו מעשר עני אין לו מעשר עני תן לו שלמים אין לו שלמים פרנסתו מן הצדקה. כי אין לו חלק ונחלה עמך. (קטו) להגיד מה גרם :

פס'. מקצה שלש שנים. (ק"ו) ולהלן הוא אומר (דנ"ט לא) מקץ מה להלן רגל אף כאן רגל אי מה להלן חג הסוכות אף כאן חג הסוכות ת"ל (שס כו) כי תכלה לעשר רגל שהמעשרות כלין בו הוי אומר זה פסח. מיכן אמרו ערב יום מוב האחרון של פסח של רביעית ושל שביעית היה הביעור. ברביעית מפני מעשר עני (ק"ח) שבשלישית שכן דרך המעשרות שנה ראשונה מעשר ראשון ומעשר שני וכן בשניות. בשלישית מעשר ראשון ומעשר עני (ק"ט) ומעשר שני יבטל (תלמוד לומר) כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר. שנה שאין בה אלא מעשר אחד מן שתי המעשרות שהיו נוהגות. לפי שבמעשר ראשון לא היה ביטול עולם שהקישו הכתוב לנחלה. (ק"י) יכול אף בשביעית תהא חייבת במעשר ת"ל (שס) שנת המעשר. מכלל דיש שנה שאין השנה ההיא שנת המעשר. (קכ"א) של שנה ההיא אתה מבער ואי אתה מבער ירק שיצא מראש השנה עד הפסח. והנחת בשעריך. אם אין שם הניחיהו באוצר :

פס' . ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה. למה נאמר לפי שרוא אומר (עס) כי תכלה

באור הרא"ם

וכנ"ל וכי ירבה ממך הדרך יכול בריחוק זמן הכתוב מדבר (פי' שאין לו סגלי וזמן להעלותו לירושלים
שיבא מותר לפדותו - ח"ל כי ירחק ממך המקום בריחוק מקום הכתוב מדבר . אין לי אלא שהוא מרובס
(שיש לו מעשר שני הרבה שיש לו ערחה גדולה להעלותו לירושלים) בזמן שהוא מועט מנין ח"ל כי לא תוכל
שאלו (פי' שאינו יכול לשאת אותו אפילו מועט אם רב עליו הדרך) אין לי אלא עני עשיר מנין (פי' עשיר
יכול לשכור סוסים ועגלות ח"ל כי יברכך ה' הלהיך) פי' אף שברכך בשעש חעפ"כ אם הוא מרובס תוכל
לפדותו : (קיא) דבר שדרכו לצרור . (כ"מ מ"ז) : (קיג) פרט לכשיצא הוי' מרשותך . כגון שגל
גיסו לים הגדול אינו יכול לשדות מע"ש על מעות שנהכו שגריך לשכור מי ששם ע"ס המים להוליאו
(מעשר שני פ"א בפ"י הרע"ג) : (קיג) ר"י אומר יכול הלוקח וכו' . דה"ל ללמוד ק"ו ממעשר עש
(מעשרות פ"ג מבנה י') וה"ל דמהני ליה סדיון ח"ל ולרמ הכסף כסף ראשון וכו' ולא מהני ליה סדיון
אלא יקבר : (קיד) אלא פרי ספרי . לחפוקי מים ומלח : (קמו) אלא שלמים . ולא עולות שאין בהם
אחילה שכולה כלי : (קנז) להגיד מה גרם . אחרי שלא קיבל חלק בזה"י וחלקו חלך ע"כ פרנסהו :
(קיו) ולהלן הוא אומר . מקן שבע שנים בחג הבכות : (קיא) שמשלישית ובשביעית . מפני מעשר
עני שבעשית : (קיס) ומעשר שני יבשל שנאמר כי הכלה כל"ל ומלת ח"ל פ"ס כהא : (קכ) יכול אף
בשביעית . תהי חייבת צביעור (כן הגיה הנר"א בכפרי) ח"ל שנת המעשר שנה שחייבת צמעשר חייבת
צביעור ובשביעית שפכור מן המעשר כי השדות הפקר פטור מן הצביעור : (קכא) של שנה החיא וכו' .
הוא מאמר בפ"ע על הקרא הוליא את כל מעשר הבואתך בשנה ההיא וע"ז אמר שלשנה הכיא וכו' ואי אחת
מצער ירק וכו' דצירקות חולין בהר לקיפה (ר"ה י"ג) וכיון שנלקט המר ר"ה של רביעית אינו חייב
צביעור בלוחו שנה עד שיגיע שנה של שביעית (ז"ר) ודע כי בשבטא זו סלשון אינו מכוון :

15.

פסיקתא פרשת ראה זושרתא כד

לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנה שאין בה אלא מעשר אחד מן המעשרות הנוהגות. ואיני יודע אי זה ידחה אם מעשר שני אם מעשר ראשון. לכך נאמר ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך (קכז) יבוא הלוי ויטול חלקו מכל מקום כדברי רבי יהודה. רבי אליעזר בן יעקב אומר אינו צריך הרי הוא אומר (נמדנר יח) ולבני לוי הנה נתתי כל מעשר בישראל לנחלה הקישו הכתוב לנחלה מה נחלה איננה זוה אף מעשר ראשון אינו זו. והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך ואכלו ושבעו. תן להם כדי שבעו. (קכז) מיכן אמרו חכמים אין פוחתין לעניים בגורן מהצי קב חטים או קב שעורים. רבי מאיר אומר חצי קב חטים קב וחצי כוכמין וקב גרונרות או מנה דבילה. ר' עקיבא אומר פרס. וחצי לוג יין. רבי עקיבא אומר רביעית יין. ורביעית שמן. ר' עקיבא אומר שמינית. ושאר כל הפירות אמר אבא שאול כדי שימכרם ויקח בהן שתי סעודות. בשעריך. מלמד (קכז) שאין מוציאין אותו מן הארץ להוציא לארץ:

פס'. מקץ שבע שנים תעשה שמטה. ו' שנים הנמנים לכל ישראל יחד משעה שהתחילו למנות לשמטים. (קכז) וכן הוא אומר השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה. אמר רבי יוסי הנלילי אלו שבע שנים לכל העולם ולא לכל אחד ואחד מזמן הלואתו. מה שאין כן בעבד עברי שהוא מונה שבע שנים מזמן שנקנה. שנאמר ועבדך (שבע) [שש] שנים ובשנה השביעית תשלחנו חפשי אע"פ שאין בו שמטה. (קכז) מקץ שבע שנים. ולהלן הוא אומר (דברים ל) מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה בחג הסוכות. (קכז) מה להלן סוף שנה אף כאן סוף שנה. ויש לנו לאמה היאך מקץ שבע שנים חלה השמטה והלא בתהלת שבע שנים חלה השמטה. א"א מלמד שאין השמטה משמטה אלא בסוף. לכך נאמר מקץ שבע שנים תעשה שמטה זה השמטת מלוה. שאע"פ (קכז) שהשמטה נוהגת מתהלת השנה לסופה בא הכתוב ללמדך שהשמטת מלוה לא תהא אלא בסוף: **פס'.** וזה דבר השמטה. מלמד שהמחזירין חוב בשביעית יאמר להם משמט אני. אם אמרו בעלי חוביו אע"פ שאזנה משמט מחזירין אנו לך. מרצונינו מקבל מהן. (קכז) מה שמטה משמטת מלוה יוכל שמוציאה עבדים אינו דין שיהא משמט מלוה. ת"ל וזה דבר השמטה. שמטה משמטת. ולא יוכל. שמוט כל בעל משה ידו. יכול בגזילה ופקדון. ת"ל בעל משה ידו. יכול אף שכר שכיר והקפת התנות ת"ל אשר ישה ברעהו. נאמר אשר ישה ונאמר כל בעל משה ידו מה משה ידו שזקפן עליו במלוה אף אשר ישה ברעהו (קל) שזקפן עליו במלוה. לא יגש את רעהו. ליתן עליו לא תעשה. (קלא) רעהו. פרט לאחרים. את אחיו. פרט לגר תושב. כי קרא שמטה לה. בין בארץ בין בחוצה לארץ (קכז) בזמן שהיוכל בארץ נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ:

פס'. את הנכרי תנוש. מצות עשה שלא תכלל עשה עשה. ואשר יהיה לך את אחיך תשטט ירך. ולא שיש לאחיק משכון בדרך. מיכן אמרו חכמים המלוה

באור הרא"ם

(קכז) יבוא הלוי וכו'. (ר"ס י"ג) ובה ס"ז שנה מן לו דברי ר"י וכן כוונת המחבר ויטול חלקו מ"מ כי מעשר ראשון אין לו הפסק: (קכז) מכאן אמרו אין פוחתין וכו'. סיינו מדכחיב ושטטו שיתן לו כדי שציעה. וע"ז קאי אין פוחתין: (קכז) שאין מוציאין. סיינו המעשר עני לעניי חו"ל שיאכלו בחו"ל. וכ"ס גרסת הרמב"ם כהפ"ו מהלכות מתנות עניים: (קכז) ו"ה"א השמר לך וכו'. קרבה שנה כשנע. ולא חסד אומר ז' שנים לכל מלוה ומלוה להלוותו כח"ס הליך הוא קרבה (ר"ס בחומש): (קכז) מקץ שבע שנים. ולהלן הוא אומר וכו' עיין (עירכין כ"ח) יליף מקרא דהבא גופא ע"ש בשלמא שביעית כסופה דכחיב מקץ ז' שנים. ונירסא דהבא וכו' כספרי ר"ס לדעת הרמב"ם ושאר מדקדקים. כי הראש והסוף יקראו קנה. ע"כ אין ר"ס מקרא דהבא. ועיין רמב"ן: (קכז) מה להלן בסוף השנה. דהיינו בחג הסוכות הוא משנה השמינית עיין (ר"ס י"ג): (קכז) שהשמטה נוהגת בתחלה השנה. סיינו שספור במריבא וכו' (קכז) מה שמטה משמטת ע"ס וכו' יכול אי מה שמטה משמטת וכו': (קל) שזקפן עליו במלוה. סיינו דרך הלואה. ולא ש' והקפת מנות: (קלא) רעהו פרט לאחרים. סיינו כעניים: (קכז) בזמן שהיוכל כח' (קדושין ל"ח):

פסיקתא פרשת ראה זוטרותא

על המשכון והמוסר שטרותיו לבית דין אין משמש שנאמר את אחיך ולא שמסר לבית דין. מיכן אמרו במסכת שביעית הלל התקין פרוזבול:

פס' . אפס כי לא יהיה בך אביון. ולהלן הוא אומר כי לא יחדל אביון. בזמן שישראל עושין רצון המקום לא יהיה בך אביון. כי בגלל הדבר הזה. (קלג) אם אמר ליתן ונתן נותנין לו שכר אמירה ומעשה. כי בדרך יברכה ה' בארץ. מלמד שאין ברכה מצויה אלא בארץ. אשר ה' אלהיך נותן לך לרשתה. בשכר שתכבוש תירש:

פס' . והיה אם שמע תשמע בקול ה'. מיכן אמרו אם שמע אדם קימעה משמיעין אותו הרבה. שמע דברי תורה. משמיעין אותו דברי כופרים. לשמור לעשות. שתהא מצוה קלה חביבה עליך כאילו היום נטלתה מהר סיני:

פס' . כי ה' אלהיך ברכך וגו'. מה דיבר (דנניס כח) ברוך אתה בעיר. והעבטת נזים רבים. שמא תאמר גם הם יהיו מלויים לך תלמוד לומר ואתה לא תעבוט. ומשלת בגוים רבים. שמא תאמר גם הם ימשלו בך ת"ל ובך לא ימשולו. (קלד) ד"א (ואתה לא תעבוט). כדרך שבני אדם שולטים על אנשים ויש לשליטים ששולטים עליהם כענין שנאמר (סופס' ח) ויאמר אדני בוק שבעים מלכים בהונות ידיהם ורגליהם מקצצים היו מלקטים תחת שלחני כאשר עשיתי כן שלם לי אלהים. תלמוד לומר ובך לא ימשולו:

פס' . כי יהיה בך אביון. ולא באחרים. (קלה) אחיך. זה אחיך מאבך. כשהוא אומר מאחד אחיך. מלמד שאחך מאבך קודם לאחך מאמך. באחד שעריך. יושבי עירך קודמין ליושבי עיר אחרת. בארצך. יושבי ארץ ישראל קודמין ליושבי חוצה לארץ. כשהוא אומר באחד שעריך. (קלו) הרי יושב במקום אחר אתה מצוה לפרנסו. היה מהור על הפתחים אין אתה זקוק לו למתנה מרובה. אשר ה' אלהיך נותן לך. (קלז) בכל מקום. לא תאמץ את לבבך. (קלח) לפי שיש אדם שמאמץ את לבו בהן ולא אס אתן אם לא אתן לכך נאמר לא תאמץ את לבבך. ולא תקפוץ את ירך. לפי שיש אדם שפושט ידו וחוזר וקופצה לכך נאמר ולא תקפוץ את ירך. מאחך האביון. אם אין אתה נותן לו כופך ליטול ממנו:

פס' . כי פתוח תפתח. תרגם אלא מפתח תפתח מלמד שהזבה היא עליו לפתוח. ומנין אפילו הרבה פעמים תלמוד לומר פתוח תפתח. פתחת פעם אחת סופך פותח הרבה פעמים. והעבט תעביטנו. כדי להניס דעתו. מיכן אמרו חכמים עני שאין לו במה להתפרנס ואינו רוצה ליטול מן הצבור אומרים לו הבא משכון שלא יתבייש ליטול. והזורין ונותנין לו את המשכון. כי פתוח תפתח. שאם אינו רוצה ליטול נותנין לו דרך הלואה. די מחכורו. אין אתה מצוה לעשרו. אשר יחסר לו. אפילו סוס אפילו עבד. מעשה בהלל הזקן שנתן לעני בן טובים סוס שיחא רוכב עליו לא מצא עבד להיות רץ לפניו רץ הוא בעצמו לפניו. בוא וראה עד היכן הגיעו רבותינו ו"ל ביסודי התורה והיאך נתנו נפשם על התורה. לו. (קלט) זו אשה כענין שנאמר (נחל'ית כ) אעשה לו עזר כנגדו:

פס' . השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל. (קמ) מיכן אמרו כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד עבודת כוכבים כתב הכא עם לבבך בליעל וכתוב התם

ב א ו ר ה ר א "ס

(קלג) אם אמר ליתן. דורש בגלל הדבר לשון דיבור שכר אמירה: (קלד) ד"א ובך לא ימשולו. כדרך שב"א שולטים וכו'. והפסוק ואתה לא תעבוט ע"ס: (קלה) אחיך זו אחיך מאבך. דורש אחוס אחוס מצני יעקב: (קלו) הרי יושב במקום אחר. פי' וכל לכהן אחס מנוס לפרנסו. ודורש מאחד שעריך לרבות. ועין טו"ד סי' רנ"א בשם הר"ר יצחק ב"ר ברוך דהא דאמרין עניי עירך קודמין. היינו שלא לשלוח לעיר אחרת אם יכול ליתן לעניי העיר. אבל העניים הבאים לעיר דינם כעניי העיר והפסוק והפסקתה דהכל מסייע: (קלז) בב"מ אפילו בחו"ל. חלש שעניי ה"י קודמין כאומר למעלה: (קלח) לפי שיש אדם וכו'. כספרי ה"ג. לא תאמץ את לבבך. יש בן אדם שמלמד את יתן לו לא יתן כי אינו יתן כסגר סניס ימות. וכן הכוונה הכל: (קלט) לו זו אשה. (כחונות ס"ז) יתוס הכל לישא: (קמ) סבאן אמרו כל המעלים. (שס ס"ח):

פסיקתא פרשת ראה זושרתא כה

(דברים יג) יצאו אנשים בני בליעל : בליעל בלי עול תורה עליהם : דבר אחר בל יעל על לבו תורה : קרבה שנת השבע שנת השמטה : הוא שאמר רבי יוסי הגלילי אמור מעתה שבע שנים לכל ישראל ולא שבע שנים לכל אחד ואחד משעת הלואתו : ורעה עינך באחיק האביון : זה צרות עין : ולא תתן לו וקרא עליך אל ה' : יכול מצוה לקרוא ת"ל (סס כד) ולא יקרא עליך אל ה' יכול אם קרא יהיה בך הטא ואם לאו לא יהיה בך הטא ת"ל והיה בך הטא מכל מקום א"כ מה ת"ל וקרא עליך אל ה' : מלמד

פס' : נתון תתן לו : אפילו נתת לו מאה פעמים עוד תתן לו כל שבא תן לו : ד"א : נתון תתן לו : בינך לבינו מכאן אמרו לשבת חשאי היתה בירושלים וכל מי שמתגרב כסף וזהב וזרקו לתוכה : כי בגלל הדבר הזה : גלגל הוא שהוור בעולם שאם לא בא הוא בא בנו או בן בנו : דבר אחר בגלל הדבר הזה אמר ליתן ונתן נותנין לו שכר דבור ושכר מעשה : אמר ליתן ולא הספיק בידו ליתן שכר דבור נותנין לו ולא שכר מעשה : (קמא) לא אמר ולא נתן יצא כל שכרו בהפסדו אבל אמר לאחרים תנו מנין שנותנין לו שכר על כן ת"ל כי בגלל הדבר הזה : וכן ישעיהו הנביא אומר (ישעיה לב) (קמז) והיה מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם ואמר (סס נח) ותפק לרעב נפשך וגו' : למען יברכך בכל מעשה ידך : מלמד שהברכה מצויה בכל משלחת ידים :

פס' : כי לא יהיה אכיון מקרב הארץ : בזמן שאין ישראל עושין רצון אביהן שבשמים אבל בזמן שעושין רצונם לא יהיה בך אכיון : על כן אנכי מצוך לאמר : (קמז) עצה טובה אני נותן לך : פתוח תפתח את ידך לאחיק לענייך ולאביונך בארצך : למה נאמרו כולן הראוי לפת נותנין לו פת : הראוי ליתן לו עיבה נותנין לו עיבה מעה נותנין לו מעה : להאכילו בתוך פיו מאכילין אותו בתוך פיו הכל לפי מה שהוא : הבהור תאכילו להם הזקן תשקהו יין וכן אמר ישעיה הנביא (ישעיה נח) ותפק לרעב נפשך :

פס' : כי ימכר לך אחיק העבריאו העבריה : מיכן שאין מוכרין בית דין עבד עברי כן בעבריה ויש בעבריה מה שאין כן בעברי שעבד עברי יוצא בשנים וביוכל ובגרעון כסף : והעבריה יוצאה בסימנין ובמיתת האדון ואינה נמכרת ונשנית (קמז) ופודין אותה בעל כרחיה : ועבדך שש שנים : (קמז) עובד את הבן ולא את האה : מרבה אני את הבן שקם תחת אביו ליעידה ולשדה אחוזה : ומוציא אני את האה שלא קם תחת אחיו ליעידה ולשדה אחוזה וכולי הלכתא במסכת קידושין : (קמז) ומנין שאם ברח וזכור שמשלים שניו : שנאמר (שמות לא) שש שנים יעבד :

פס' : וכי תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם : (קמז) ולהלן הוא אומר (סס כג) ולא יראו פני ריקם :

פס' : הענק תעניק לו : את מי מעניקים את שאתה משלחו אתה מעניקו שנאמר וכי תשלחנו וא"י זה זה היוצא בשש וביוכל ובמיתת האדון יצא המשתלח

באור הרא"ם

(קמא) לא אמר ולא נתן יצא כל שכרו בהפסדו : ולא הכנתי כוונתי אחר כי לא אמר ולא נתן מס שכר יש לו ובספרי כאן גירסא אחרת לא אמר כי ולא נתן כי חלל נח לו בדברים מוצים מנין שנותנים לו שכר שנאמר בגלל הדבר הזה יברכך ה' וסייעו הדבר שנחמו בדברים מוצים : (קמז) והיה מעשה הצדקה : פי' שמעשה אחרים ליתן : (קמז) עצה טובה אני נותן לך : לטובתך כ"ה בספרי : (קמז) ופודין אותה בע"כ : דאז משום פס' משפחה : (קמז) עובד את הבן : (קמז) ומנין שאם ברח : (סס כג) : (קמז) ולהלן הוא אומר ולא יראו פני ריקם : חסר המאמר ונכתב לבסוף פיסקא דשנים נאמר כאן ריקם ונאמר להלן ריקם (בעולת ראיה) כדחנן חלו דברים וכו' חל דבריו חנים מוצים כלל עיין (קידושין י"ז) דפריך בגמ' וליף ריקם ריקם מעולת ראיה (לשעורא שתי כסף) ומשי אמר קרא (הכח) אשר ברכך ה' חלפך לפי כדרכה תן לו כמו שמס' ג"כ הכה וכו' וכו' וזה ללמוד מעולת ראיה : ונע"ג שאין אדם מעניק לו שנאמר וכי תשלחנו חפשי מעמך יצא זה המשתלח

בכסף

(פסיקתא)

דף

פסיקתא פרשת ראה זוטרותא

בכסף שאין אתה מעניק לו. ד"א העניק תעניק לו אפי' הרבה פעמים. ד"א העניק תעניק לו. לו ולא ליורשיו. מצאנך ומגרנך ומיקבך מה ת"ל צאן גרן ויקב. אלא מה צאן גרן ויקב מיוחדין (קמח) שהן ראויין לברכה יצאו ככפים שאינן ראויין לברכה. דברי רבי ישמעאל. רבי אליעזר אומר יצאו פרדות שאינן בכלל ברכה. אשר ברכך ה' אלהיך תתן לו. הכל לפי הברכה אתה מעניק לו נאמר כאן ריקם ונאמר להלן ריקם (שמות כג) ולא יראו פני ריקם. כדתנן אלו דברים שאין להם שיעור הפיאה והבכורים והראיון לפי שהראיה אין לה שיעור למעלה. אבל יש לה שיעור למטה כדתנן במס' חגיגה הראיה שתי כסף וכו' :

פס'. וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים. מה במצרים נתתי לך ברוחב יד אף אתה תתן לו ברוחב יד. וכן הוא אומר (תהלים סח) כנפי יונה נחפה בכסף זו בית מצרים ואברותיה בירקרק חרוץ זו בית הים. על כן אנכי מצוך את הדבר הזה היום. מיכן שאין רוצעין בלילה :

פס'. והיה כי יאמר אליך לא אצא מעמך. (קמח) יכול פעם אחת תלמוד לומר שיאמר בכסף שש שנים בשעת יציאה וצריך שיאמר בתוך שש כשהוא עבד שנא' (שם) ואם אמר יאמר העבד עד שיאמר וישנה. לא אצא מעמך. צריך שיאמר בכסף שש שנים בשעת יציאה וצריך שיאמר בתוך שש כשהוא עבד שנא' (שם) ואם אמר יאמר העבד. כי אהבך ואת ביתך שיהא הוא אוהב את רבו ורבו אוהבו ושיהא לו אשה ובנים ולרבו אשה ובנים. שנא' כי אהבך ואת ביתך. ולהלן הוא אומר (שם) אהבתי את אדני ואת אשתי ואת בני. כי טוב לו עמך עמך במאכל עמך במשתה שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש אתה ישן על גבי מוכין והוא ישן על גבי התבן וכו' מפורש בפרשת ואלה המשפטים :

פס'. ולקחת את המרצע. ר' אומר [מה] מרצע מן המתכת. אף כל שהוא מן המתכת. באזנו. בגובה של אוזן. ד"א באזנו ובדלת מלמד שמקב את האוזן עד שמגיע לדלת. והיה לך עבד עולם. עד היוכל. ואם לאמתך תעשה כן. להעניק. יכול אף לרציעה ת"ל (שם) ואם אמר יאמר העבד. ולא האמה. לא יקשה בעיניך בשלחך אותו חפשי מעמך כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים. (קנ) מכאן אמרו השכיר עובד ביום והעבד ביום ובלילה. וברכך ה' אלהיך יכול לבטל הברכה משתלחת. תלמוד לומר בכל אשר תעשה הברכה משתלחת בפועל כפים :

פס'. כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך. מה בא זה ללמדנו (קנא) לימד על הבכור שיהא נאכל כל שנתו אחד תם ואחד בעל מום שנאמר כל הבכור אשר יולד פרט ליוצא דופן. (קנב) שאר קדשים מנין תלמוד לומר כל. (קנג) אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש ולהלן כתיב (ויקרא כז) אך בכור אשר יבוכר לה' כבהמה לא יקדיש איש אותו. אם כן מה ת"ל תקדיש לה' אלהיך הא כיצד מקדישו הקדש מוכח ואין מקדישו הקדש בדק הבית. יכול לא הקדיש אותו אינו קדוש. ת"ל (שם) אם שור אם שה לה' הוא אלא שמצוה לקדשו לא הקדישו מקודש מעצמו. לא תעבוד בבכור שורך ולא תגזו בכור צאנך. בא ללמד מה בכור מיוחד שאינו

באור הראים

בכסף שלוחו פ"י עמו ולא פ"י האדון : (קמח) שתי ראויים לברכה. ואלן פרה ורבה וכן יקב הוא מגדולי קרקע (רש"י שם) : (קמס) יכול פעם אחת (קידושין כ"ב) : (קנ) מכאן אמרו (קידושין פ"ו) והעבד ביום ובלילה שרבו מוסר לו שפחה כנענית והולדות לאדון : (קנא) לימד על בכור וכו'. הכא נאמר בפירוש בקרא לפי ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה (וכ"ה) לישנא דמחניחין (בכורות כ"ו) רק טומא הספרי והשםיקחא כי בצעלי מומין נאמר בקרא אח"כ וכי יהיה זו מום וכו' בשעריך תאכלנו קאי ג"כ על קרא דלקמיה תאכלנו שנה בשנה : (קנב) שאר קדשים מנין. שיהיה בתוך שנתן תאכלין ת"ל כל הבכור וכל לרבות כ"ה ה"ג בילקוט מניין בשם הספרי. ובספרי שלפנינו ליחא : (קנג) אשר יולד וכו'. הקדיש וכו'. פיין (ערכין כ"פ.) ושם הגירסא מקדישו הקדש עילוי ואי אחת מקדישו הקדש מוכח היינו למס קרבן אחר. וע"ש בספר"י וחוס' הקדש עילוי להעלוהו בדמים ויתן טובת הנאה לכהן. ודברי המחבר דמק ונזקך לפרש הקדש מוכח להקדישו לשם בכור כי מזה לקדשו כמו שמסיים אבל אי אחת מקדישו

הקדש

פסיקתא פרשת ראה וזמרתא כו

הקדש מזבח (קנו) יצא הקדש בדק הבית שאינו הקדש מזבח. (קנו) רבי שמעון אומר לא תעבד בבכור שורך אבל עובד אתה בבכור אדם. לא תגזו בכור צאן. אבל גזזו אתה פטר חסור אין לי אלא בכור שור בעבודה ובכור צאן בניזיה בכור צאן בעבודה מניין ת"ל כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאןך. השוה בכור בקר לבכור צאן ליתן האסור לזה בזה. תגן התם במסכת בכורות עד כמה ישראל חייבין ליטפל בבכור. בבהמה דקה שלשים יום. ובגמל חמשים יום. רבי יוסי אומר בדקה שלשה חדשים אמר לו הכהן בתוך הזמן הזה תנהו לי הרי זה לא יתן לו ואם היה בעל מום ואמר לו תן לי שאוכלנו מותר. בשעת המקדש. אם היה תמים ואמר לו תן לי שאקרבנו מותר. הבכור נאכל שנה שנה בין תם בין בעל מום. לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה. נולד בו מום בתוך שנתו רשאי לקיימו כל שנים עשר חדש לאחר שנים עשר חדש אינו רשאי לקיימו אלא שלשים יום וכו'. הלכתא. ולפי שאמר הכתוב (שמות יג) קדש לי כל בכור והכליל בכורי מצרים ובכורי בהמה כפי הנקמה שנהיתה במצרים בענין שנאמר (שם יג) וה' הבת כל בכור בארץ מצרים וגו'. ואומר (שם) מבכור אדם ועד בכור בהמה ואומר כאן כל הבכור אשר יולד. ומעו האומרים כי הוא בכור עדר ולא בכור פטר רחם ונטתה דעתם לומר כך. לפי שאמר הכתוב לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה אי אפשר לומר שהוא פטר רחם שכבר ידענו שהוא לכהנים ומעו ולא אמרו כלום ולא ידעו מה אמרו כי פרשה זו שהיא במשנה תורה עונה על קדש לי כל בכור ולשם הקיש בכור אדם לבכור בהמה מה בכור אדם פטר רחם אף בכור בהמה פטר רחם. ועוד כי עיקר המעשה לא היה במצרים אלא בבכורי פטר רחם כי בכור עדר במצרים לא לכו. מזה למדנו שמה שאמר הכתוב כל הבכור אשר יולד בבכור המיועד הוא שהוא פטר שאין זכר לבכור עדר בתורה. ומה שאמרו למה נאמר לפני ה' אלהיך תאכלנו חזר על הכהנים שנאמר (נמדנר יח) ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק הימין לך יהיה:

פס'. וכי יהיה בו מום. נאכל במוכו לכהן לשערים ואין הדם נזרק במזבח שנאמר (דברים יג) על הארץ תשפכנו כמים. ואם רוצה בעליו פודהו מן הכהן ואוכלו. למה נאמר לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה מלמד שהבכור נאכל לשני ימים (קנו) יום אחד משנה זו ויום אחד משנה אחרת:

פס'. וכי יהיה בו מום אין לי אלא שנולד תם ונעשה בעל מום נולד בעל מום ממעי אמו מניין ת"ל פסח או עזר כל מום רע. ד"א כל מום רע להביא בעל הזוית ומזוהם ומה ת"ל פסח או עזר מה פסח ועזר מיוחדין מום שבגלוי. ואינו הזוהר אף כל מום שבגלוי ואינו הזוהר:

פס'. שמור את חדש האביב. (קנו) שמור את חדש של עיבור מפני האביב שיהא בזמנו. שמור את חדש (קנו) לא פחות ולא יותר. ועשית פסח. שתהא עשייתו לשם פסח שאם שהמו שלא לשמו פסח. ושאר כל עבודותיו מניין ת"ל ועשית פסח.

באור הרא"ם

הקדש בדק הבית שאינו חל על קדשים: (קנו) יצא הקדש בדק הבית. שזמנו בניזיה ועבודה מדלתיח רק מדרבנן חסור (בטורות כ"ה): (קנו) ר"ש אומר לא תעבד וכו'. בבכור הדם וכו' (שם ס): (קנו) יום א' משנה זו וכו'. (בכורות כ"ז) וע"ש נפרש"י: (קנו) שמור את חדש האביב. מפני האביב שיהיה בזמנו היינו האביב יום התקופה יהיה בגלוי הלכנה ולא נקרא ניסן חודש האביב: (קנו) לא פחות ולא יותר. בספרי יכול אם חסרה הבנה י"ד או מ"ז יום הן לו רק י"ד מ"ז יום ת"ל החודש שלם דוק. וכן אם נחסר מ' או ל' יום יכול אתה נותן לה מ' או ל' יום ת"ל החודש לא יותר מחודש. וזה כיונה האביר לא פחות ולא יותר כדרכו לקצר לשון הספרי. ומה שהקשה ר"א האריך משכחת לה שהיה חסרה כ"כ ולא עזרה בשנת העברה. ולי לא קשה מידי שהיה בשנת הרבנות שאין מעברין בשנים. ועיין בתוספתא וכן (סנהדרין י"ב) אמר ר' שמעון מעשה בר"ע שהי' חנוס בבית האסורין ועיבר ג' שנים זו אחר זו ע"ש כי חמשים פלגי ע"ז ואמרו משה רבינו וקצו כ"א בזמנה הכל ר' שמעון סיבר בעשה ג' שנים רגופים מעוברים ולא חסרו יותר מל' יום. וכבר ידעת כי סתם ספרי ר' שמעון ע"כ נכון מאלו דברי הספרי שכתב מ' או ל' יום. וזהו ג"כ ניהא בדבר שכתב הרמב"ם בהלכות קידוש החודש ס' י"ג יראה לי שמה שאין מעברין בשני רעבון הכל אם היתה שנה הרגויה להעבר מפני המקופה

פסיקתא פרשת ראה זוטרותא

שיהו כל עשיותיו של פסח לשום פסח כגון קבלה וזריקה. כי בחדש האביב. (קט) חדש שהוא נאה לצאת לא חם ולא צונן. וכן הוא אומר (תהלים סח) מוציא אסירים בכושרות. ומוציא ה' אלהיך מצרים לילה. ולהלן: הוא אומר (צמדנר לו) ממהרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה. מלמד (קכ) שנגאלו. מהלילה:

פס'. וזבהת פסח לה' אלהיך. שתהא שחיטתו לשם פסח כדתנן במסכת זבחים כל הזבחים שנובחו שלא לשמן כשרין אלא שלא עלו לבעלים לשום הובה חו"י מן הפסח והחטאת הפסח בזמנו והחטאת בכל זמן. רבי אליעזר אומר אף האשם. זביחה בכלל היתה שנאמר ועשית פסח לה' אלהיך. (קסא) ולמה יצאת להקיש לה מה זביחה שמעכבת את הכפרה אף כל שמעכבת את הכפרה. יצאת הקטרה שאינה מעכבת את הכפרה. לפני ה' אלהיך. לשם המיוחד. צאן ובקר. צאן לפסח ובקר לחגיגה. במקום אשר יבחר. זה שילה ובית העולמים. לא תאכל עליו חמץ. (קכג) משש שעות ולמעלה. שבעת ימים תאכל עליו מצות להם עוני. (קכד) פרט לחלוט. רבי שמעון אומר להם עוני. על שם עינוי שנתענו בני ישראל במצרים. כי בחפזון. (קכז) חפזון דמצרים. למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך. לרבות אף הלילות וחכמים אומרים להביא את ימות המשיח:

פס'. ולא יראה לך שאור. אבל רואה אתה של אחרים. ולא יראה לך שאור בטלהו מלבך. ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב. זה הפסח שנובח על מנת לאוכלו. ביום הראשון עד בקר. בקר זה שני מלמד (קכח) שנשרף הנותר בט"ו בניסן: **פס'**. לא תוכל לזבח את הפסח. (קכו) מיכן שאין שוחטין את הפסח על היחיד שלא יביאו את הפסח לידי פסול. רבי יוסי אומר אם היה יכול לאוכלו שוחטין עליו את הפסח:

פס'. כי אם אל המקום אשר יבחר תזבח את הפסח בערב. ר' אליעזר אומר בערב אתה זובה. בבוא השמש אתה אוכל (עד מתי אתה אוכל עד מתי אתה שורף). (קכז) עד מועד צאתך מצרים:

פס'. ובשלת ואכלת במקום. יש בישול שהיא צלייה כענין שנאמר (דה"נ לה) ויבשלו את הפסח כמשפטו. ופנית בבקר. כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא מן מן הבקר ואילך:

פס'. ששת ימים תאכל מצות. ר' שמעון אומר כתוב אחד אומר ששת ימים וכתוב אחד אומר (שמות יב) שבעת ימים מצות תאכלו. מלמד שהמצה היתה נאכלת ששה מן החדש ויום ראשון מן הישן. מיכן לעומר (קכח) שהיה קרב בט"ו בניסן. וביום השביעי עצרת לה' אלהיך לא תעשה מלאכה. ולהלן הוא אומר (צמדנר כט) עצרת תהיה לכם. הא כיצד חלקו חציו לה' בבית המדרש וחציו לכם לאכילה ושתייה. ר' ישמעאל אומר ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלהיך. (קכט) למדנו שחולו של מועד אסורין במלאכה ולמדנו ליום שביעי שאסור בכל מלאכה

ב א ו ר ה ר א " ס

החקוקה מפני האביב ופירות האילן מעצין לעולם. והשינו הרמ"ה ממאמרס (סנהדרין טז) וא"כ צא מנעל שלישה וכו' ראוייה היה שתעצר ומפני מה לא עברה אלישע ששנה צורת היתה ולא השינו מספרי דהכא שמפורש בהדיא מ' או ל' יום (וע"ז לא היה עולה ג"כ תיכונ הכ"מ ע"ס) אך מהך דהכא אין ראיה כי דברי כסרי הוא לפ"ד ר"ט ואינו הלכה: (קנט) חדש האביב וכו'. לא חם ולא צונן. נראה כי יפרש חביב כמו (חיוז י"ב) עודנו צאנו לא יקטף שס"י רש"י צאנו צלחות ורענונות שאלו הפרי בעצם תקפה לא בוסר שלא נמל כל צרכה וכן לא נמל כולו שאלו ג"כ הפרי חיה חזקה וחפול מעל העץ. וכן מפרש הכא חודש האביב לא חם ולא צונן רק האויר אז ממוזג: (קס) שנגאלו מהלילה. נמכות בזכות ואלו החתלות דגאולה שחמד פרעה קומי גלי מתוך עמי: (קסא) ולמה יצאת. פי' ולמה נאמר דוקא וזבחת. פיין כספרי: (קסג) משש שעות וכו'. (פסחים כ"ח:). דברי ר' יהודה: (קסג) פרט לחלוט. (פסחים לו:) והלוע הוא חשיבות ולא עוני: (קסד) חפזון דמצרים. (נרכוס פ-): (קסה) שנשרף הנותר בט"ו בניסן. כי אין שורפין קדשים צו"ס: (קסו) מבאן שאין שוחטין הפסח על היחיד. דורש מסיפא דקרא בלחוד שערין כמו לא תוכל לזבח את הפסח בלחוד (כסחים נ"א): (קסז) עד מועד נאחך ממנרים להם שורף כג"ל והשאר נקודס נמחק: (קסח) שהיה קרב בט"ו בניסן. ומתיר את החדש: (קסח) למדנו

פסיקתא פרשת ראה זמרתא כז

ואין חולו של מועד אסור בכל מלאכה הא לא מסרו הכתוב אלא להכמים לומר לך אי זה יום אסור ואי זה יום מותר אי זה מלאכה אסורה ואי זה מלאכה מותרת :

פס' (קט) שבעה שבועות תספור לך וגו' בבית דין מהחל חרמש בקמה שיהא תחלה לנקצרים יכול יקצור ויביא ויספור כל זמן שירצה תלמוד לומר מהחל חרמש תהל לספור שבעה שבועות עוד למה לי ללמד שלא תרחיק חג שבועות מן הפסח יותר משבעה שבועות :

פס' ועשית חג שבועות לה' אלהיך מה ת"ל לפי שנאמר (שמות כג) וחג הקציר בכורי מעשיך שלא תאמר אם אין קציר אין אתה עושה יום טוב לכך נאמר ועשית חג שבועות כגון שישראל בגלות ואין להם קצירת העומר ואפילו הכי ועשית חג שבועות מסת נדבת ירך מה לשון סכת כענין שנאמר (חפכי') וישם המלך אחשוורוש מס על הארץ ואיי הים מלמד שאין מביא עולתו אלא מן החולין דבר שהוא סכת ומנין שאם רצה להביא ממעשר שהוא מטפל מעות מעשר עם מעות חולין ומביא תלמוד לומר כאשר יברך ה' אלהיך :

פס' ושמת לפני ה' אלהיך נאמר כאן שמחה ונאמר להלן שמחה מה להלן שלמים אף כאן שלמים אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך חביב חביב קודם (קטא) רבי יוסי הגלילי אומר שלש מצות נוהגות ברגל חגיגה ראיה ושמחה (קטב) חגיגה נוהגת לפני הדבור ולאחר הדבור ראיה כולה לגבוה שמחה נוהגת באנשים ובנשים ולפי שיש בזו מה שאין בזו צריך הכתוב לומר את כולם :

פס' וזכרת כי עבד היית במצרים מלמד שלכל המועדים תורה לברך שנאמר האלה אלה נוהגין בעצרת ואין סוכה ולולב נוהגין בעצרת :

פס' חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים ולהלן הוא אומר (ויקרא כג) חג הסוכות שבעת ימים לה' מלמד שכל העושה סוכה לעצמו כאילו עושה לגבוה ד"א תעשה לך פרט לסוכה ישנה דבר אחר תעשה פרט לעשוי מיכן אמרו ובמסכת סוכה הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת וכו' דבר אחר תעשה לך פרט לסוכה נזולה וכו' מפורש במסכת סוכה חג המצות שבעת ימים וחג הסוכות שבעת ימים לפי שאינן עונת מלאכה אבל בעצרת שהיא עונת מלאכה הוא יום אחד מלמד שהם הקדוש ברוך הוא על מורחן של ישראל דברי רבי ישמעאל באספך מנרנך ומיקבך מלמד שאדם עושה כוכתו מפסולת גורן ויקב בענפי הגפנים ובקשים של תבואה ר' יוסי הגלילי ור' עקיבא נחלקו בו לענין אחר מה גורן ויקב שגדלין על מי שנה שעברה יצאו ידקות שגדלין על מי שנה הבאה דברי ר' יוסי ר' עקיבא אומר יצאו ידקות שגדלין על כל מים בין מי גשמים בין מים שאובין לפיכך מתעשרין לשנה הבאה :

פס' ושמת בחנך (קטג) במה שאתה חוגג יצאו עופות ומנחתן שאין חגיגה באה מהן מיכן שאין שמחה אלא בבשר :

פס' (קעד) שבעת ימים תהוגג והלא כבר נאמר חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים אלא מלמד שכל הרגל תשלומין לראשונה כי יברך ה' אלהיך (קעה) יכול באותו המין בלבד תלמוד לומר בכל תבואתך ובכל מעשה ידיך והיית אך שמחה לרבות לילי יום טוב האחרון לשמחה :

באור הר"א ס"ז שהחלו של מועד (חגיגה י"ח) וזיוס השביעי פלגת מה שביעי עזר חף ששת ימים עזרין אי מה שביעי עזר בכל מלאכה חף ששת ימים עזרין בכל מלאכה ח"ל וזיוס השביעי וכו' לא מסר הכתוב אלא להכמים (קט) שבעה שבועות תספור לך יכול בב"ד מדכתיב תספור לך ומשה מומחש ב"ד הוא וס"ל ללמוד מספירת יובל שהוא ב"ד ח"ל וספירתה לכס ספירה לכל ח"ל כ"ל (קעה) ר' הגלילי ג' מצות וכו' (חגיגה ו') (קעב) חגיגה נוהגת לפני הדבור אולם שלמים שהקריבו הנכורות נפרשת משפטים חע"פ שלא נרגל הקריבוס חגיגה נקראו שבהם נחקיים ויחוגו לי במדבר שנאמר במנרים (קע"ז) (קעג) במה שאתה חוגג היינו נזכר שמהם מביא קרבן חגיגה (קעד) שבעת ימים תהוגג יכול יבא חוגג והולך כל ז' ח"ל וחגותם חוגגו וחגותם רק יום אחד ח"ל למה נאמר ז' ימים ללמד שכל הרגל חגגו וז' ימים (קעה) יכול באותו המין כיון כמה שפשיט סוכה וחגיגה יהיה רק חל הנכחה (ז"ר) :

פסיקתא פרשת ראה זוטרותא

פס' . שלש פעמים . אין פעמים אלא זמנים . ד"א פעמים רגלים . וכן הוא אומר (ישעיה כו) תרמכנה רגל רגלי עני פעמי דלים . יראה כל זכורך . כדרך שבא לראות כך בא ליראות . מלמד שמוטא באחת מעיניו פטור מן הראיה . זכורך להוציא את הנשים . כל זכורך להביא את הקטנים . בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות . רבי שמעון אומר אין תלמוד לומר בחג הסוכות . שבו פתח הכתוב אלא מלמד שאינו עובר בבל תאחר עד שיעברו עליו שלשה רגלים . ולא יראה את פני ה' ריקם . ריקם מן הצדקה . נחלקו בית שמאי ובית הלל שלא תפחות . לבית הלל הראיה מעה כסף וחגיגה שתי כסף . אבל למעלה אין לה שיעור :

פס' . איש כמתנת ידו . מיכן אמרו מי שיש לו אוכלין מרובין ונכסים מועטין מביא שלמים מרובין ועולות מועטין . אוכלין מועטין ונכסים מרובין מביא שלמים מועטין ועולות מרובין . זה וזה מועט על זה אמרו מעה כסף ושתי כסף . זה וזה מרובה על זה נאמר איש כמתנת ידו כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך (משלי ח) אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום לשמור מוזהות פתחי :

שופטים ושופטות

כתוב טוב מעט בצדקה מרוב תבואות בלא משפט (משלי טז) :

אמר טוביהו ברבי אליעזר ז"ל לפי שראה שלמה בן דוד מלך ישראל בהכמתו מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא . אמר טוב מעט בצדקה . טוב להם לצדיקים שנושאים ונותנים בצדקה ואינם אוהבים לגזול את בני אדם אע"פ שמוזנזותם ופרנסתם להם בצמצום טוב להם הוא . שהקב"ה (ה) פוקד על הרשעים והן נמלטים שנאמר (ההלים לו) לא יבושו בעת רעה ובימי רעבון ישבעון . מרוב תבואות בלא משפט . אלו האוצרים אוצרות רשע העושקים דלים הרוצצים אביונים . ועליהם הכתוב אומר (יחזקאל כג) הוי בונה ביתו בלא צדק ועליתו בלא משפט ברעהו יעבוד חנם ופעלו לא יתן לו . (ז) הוי האוצרים חנם למו . ואומר (משלי י) לא יועילו אוצרות רשע . דבר אחר טוב מעט בצדקה . טוב לו לאדם (ג) שמסעט מנכסיו ועושה מהן צדקה . מרוב תבואות . ממי שיש לו עושר רב ואפילו מה שמשפט עליו לתת אינו נותן כל שכן האידן נותן משלו . ועל שרצה הקב"ה לזכות את ישראל להחזיקם מן העונשים למונעם מן החמסים . צוה את משה עבדו להעמיד שופטים ושופטות בישראל בכל שעריהם ושם לפניהם משפטים אבות ותולדות כענין שנאמר בפרשת אלה המשפטים . ובא במשנה תורה לבאר התורה ואמר להם לישראל שופטים ושופטות תתן לך . אמרו רבותינו ז"ל (ד) ואפילו מאן דלא דריש כמוכים בכל התורה כולה במשנה התורה דריש . וצריכין אנו לדרוש למה נסמכה פרשת שופטים ושופטות לאחר מועדי ה' . מפני שאם היו דייני ישראל שבכל מקומות מושבותיהן מכתפקין כלום דבר במשפט היו עולין לבית דין הגדול שבירושלים ושואלים מהן התורה כענין שנאמר (דברים יז) כי יפלא ממך דבר למשפט וגו' וקמת ועלית . ע"פ התורה אשרי יורוך . וכך שנו רבותינו ז"ל על מהויב מיתה כגון זקן סמא והמסית היו משהין אותו עד הרגל וממיתין אותו בזמן שישראל מקובצים לקיים מה שנא' (שם כח) וכל ישראל ישמעו וייראו . והמשפטים באים להם לישראל . כדתנן רבן שמעון בן גמליאל אומר הרוצה שיחכים עובד בדיני ממונות שאין לך מקצוע בכל התורה יותר מהן וכו' בסוף בבא בתרא . שופטים ושופטות . שופטים אלו הכמי ישראל שיודעין דיני ממונות ודיני נפשות דיני קנסות ודיני מכות המהרות והטמאות וכל משפטי ישראל . ושופטות אלו שופטות ישראל בעלי אגרופים הבכריהם את העם לשמוע דברי תורה למען לא ילכו איש בשדירות לבו .

באור הרא"ם

(ב) פוקד על הרשעים . לרעה והם נמלסין : (ז) הוי האוצרים חנם למו . אין זה מקרה נחמ"ך וס"ס וחולי ז"ל האוצרים חנם וסוד בלרמזיהם (עמוס ג') : (ג) שמסעט בנכסיו . זה טוב מעט : (ד) ואפילו מאן דלא דריש כמוכים . (נרכות כ"א) :